

ПРИБИНИЋ И ОКОЛИНА
ЕТНОГРАФСКИ И ДРУГИ ЗАПИСИ

Аутор:

Јован Б. Душанић – Липљански

dusanic@gmail.com

<http://www.dusanic.rs>

Наслов:

ПРИБИНИЋ И ОКОЛИНА

ЕТНОГРАФСКИ И ДРУГИ ЗАПИСИ

Издавач:

Јован Б. Душанић – Липљански

Штампа:

Чугура принт – Београд

Тираж

300

ISBN: 978-86-912103-3-5

Јован Б. Душанић – Липљански

ПРИБИНИЋ И ОКОЛИНА
ЕТНОГРАФСКИ И ДРУГИ ЗАПИСИ

Београд
2021

**Посвећено успомени на брата
ПРЕДРАГА Б. ДУШАНИЋА
(26.1.1952–31.7.2020)**

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	9
-----------------	---

ЕТНОГРАФСКИ ЗАПИСИ

1. Прибинић и његови становници	17
2. Породична домаћинства и међуљудске везе	30
3. Главна кућа и помоћне зграде	37
4. Привређивање	43
<i>Пољопривреда и занатство (43); Лов и риболов (51); Шумарство (57)</i>	
5. Црква	60
6. Школа	69
7. Говор	75
8. Исхрана	100
9. Лечење	106
10. Ношње	112
11. Обичаји	119
<i>Божјић (119); Васкрс (125); Крсна слава (128); Сеоска слава – Масла (140); Мобе и прела (141); Крштење (143); Свадба (147); Сахрана (152); Завети и аманети (158)</i>	
12. Народно стваралаштво	164
<i>Песме и игре (164); Здравнице (173); Пословице и изреке (177); Загонетке и брзалице (190); Народна веровања (193)</i>	

ДРУГИ ЗАПИСИ

*Гробље војводе Момчила (203); Манастири
близанци – Липље и Ступље (207); Прелазак
на ислам (214); Хајдук Милић Икић (217);
Окупаторска сурова мучења (222); Тајна
Принциповог врела (231); Буква која шета
(238); Савремени епски народни песник (243)*

УМЕСТО ПОГОВОРА 279

ПРЕДГОВОР

*Сви ми дугујемо себе некој деци
будимо потомци – да би били преци!*

Брана Црнчевић

Књигу *Срби Босне и Херцеговачки у XIX веку – борба за слободу и уједињење* посветио сам Светозару Ст. Душанићу (уз његов портрет који је урадио – и поклонио му као „пријатељску успомену“ – Паја Јовановић, један од највећих српских сликара и најпознатијих европских портретиста свога времена). Учинио сам то у знак захвалности Светозару што ме је подстицао да пишем на теме везане за наш родни крај.

Убеђивао ме је 1980-их година да се посветим писању историје нашег завичаја. На моју констатацију да се нисам школовао за историчара, говорио је: *Душанићи, независно од тога шта студирају на факултету, по правиту, заврше као историчари. Мој отац Стеван и ја смо завршили богословију, а мој син Слободан класичну филологију, и сви смо, углавном, писали о историји. Слободан је као историчар постао и редовни члан Српске академије наука и уметности.*

Тада о његовом предлогу нисам озбиљније размишљао, мада сам као дете волео да слушах казивања старијих, а посебно мога деде Јована, о прошлости наше породице и родног краја. Касније ће и мој син Арсеније желети и често тражити да му о томе причам, па сам средином 90-их година XX века одлучио да за сина напишем малу породичну историју. У почетку сам мислио да ћу написани текст умножити у још три примерка за синове моје браће близанаца (Предрага и Ненада) – моје синовце Стефана, Бранислава и Предрага.

Годинама сам сакупуљао материјал и написао опширан текст који се, поред централне теме – историје наше породице – односи и на историју родног места, те етнографију нашег краја. Све сам то (2006 – 2008. године) објавио као својеврсну *завичајну трилогију* – трокњижје: *Прибинић – место у Републици Српској*, *Хроника српског села у Босни* и *Летопис српске породице из Босне*.

Сматрам да је добро – а поготово у време глобализације, када је све израженија криза идентитета – да знамо одакле потичемо, који су нам корени, како су живели и са каквим искушењима су се сусретали наши преци. На таквим сазнајним основама лакше се може разумети и живети садашњост, а будућност учинити предвидљивом. Волео бих и да будуће генерације знају и чувају нашу традицију, а овом књигом желем да томе дам скромни допринос. Традиција у суштини јесте избирљиво сећање на све оно што је добро речено и учињено, те издржало проверу кроз вековно искуство наших предака, као нешто што је вредно памћења, неговања и поштовања.

Признајем да сам при писању ових књига много више уживао него у писању књига из економије која је моја професија. Због тога сам одлучио да се, ако Бог да, по одласку у пензију (2015) поново вратим завичајној тематици. Књигу *Срби Босне и Херцеговачки у XIX веку – борба за слободу и уједињење* објавио сам 2018. године и она је за две године имала осам издања.

Моја намера је била да напишем књигу за ширу читалачку публику, а не за професионалне историчаре који су бољи зналци ове материје од мене. За разлику од књига из економије које сам писао са научним претензијама и обликовао сходно тим методолошким стандардима, моје некономске књиге писао сам са намером да буду прихватљиве и читљиве што ширем кругу људи. Трудио сам се да савременом читаоцу ову материју систематизујем и изложим на прикладан начин, како бих му уштедео време (кога за читање данашње, поготово млађе, генерације имају све мање) и труд у трагању за бројним историографским делима и другим изворима.

Нисам имао амбицију да се бавим архивским истраживањима, да проналазим примарне историјске изворе, што је задатак професионалних историчара. Међутим, строго сам водио рачуна да све што у књизи напишем буде засновано на историјским чињеницама, односно истраживањима професионалних историчара од ауторитета а који су писали о овој проблематици, те сведочанствима очевидаца из тог периода.

Моје искуство показује да овакав начин писања ширу читалачку публику потом подстиче и на читање књига писаних са научним претензијама и уз коришћење одговарајућег научног апарата. У периоду 2010-

2012. године био сам колумниста београдског листа *Политика* и на економске теме писао текстове из економије, а после тога и моје књиге из економије урађене уз поштовање научних стандарда имале су много веће тираже (1.000 и 2.000) него пре тога (300 и 500).

Као и претходне моје неекономске књиге на исти начин писао сам и ову књигу: *Прибинић и околина – етнографски и други записи*. Желео сам да за читаоце припремим записе о животу и обичајима наших предака и сачувам их од заборава. Ти записи се односе, углавном, на период друге половине XIX и прве половине XX века, и везани су, пре свега, за моје родно место Прибинић, али и ужу (усорски крај) и ширу (западни део Републике Српске) околину.

Добар део текста преузео сам из књиге *Хроника српског села у Босни*, коју сам објавио у првој деценији XXI века. Поред сећања мога деде, родитеља, стричева и рођака, те старијих становника Прибинића (пре свих: Боже Душанића, Драгутина Делића и Сретка Душанића) које сам успео да забележим, у писању ове књиге од велике помоћи су ми били и необјављени записи које су иза себе оставили прота Стеван К. Душанић и његов син Светозар, те Бошко Мишић. Тамо где су била забележена аутентична сећања, настојао сам да их пренесем без било каквих интервенција.

Много су ми користили објављени материјали који се односе на историју и етнографију овог подручја, а нарочито књиге: Петра Богуновића (*Из усорског краја и околине*), Миленка С. Филиповића (*Прилози етнолошком познавању североисточне Босне*), Миланка Ђукановића (*Традиција Срба Озренско-добојског краја*), Драгише Васића (*Теслић и околина*) Бранка Б. Перића

(Чечава), а посебно три књиге Момчила Спасојевића (Шњеготина, Вјеровање у Срба и Здравнице код Срба) као и други објављени текстови које наводим у књизи. Од велике помоћи била ми је и књига *Веронаука у кући*, која је до сада доживела неколико издања, а коју је приредио наш Милутин Ср. Душанић, који је је – као и брат му Средоје – завршио Теолошки факултет у Београду).

Јован Б. Душанић
dusanic@gmail.com
www.dusanic.rs

ЕТНОГРАФСКИ ЗАПИСИ

1. ПРИБИНИЋ И ЊЕГОВИ СТАНОВНИЦИ

Прибинић је питомо брдско место у Републици Српској, на петнаестом километру пута од Теслића према Бањалуци, које окружују планине Борја (с југа и југозапада) и Јаворова (са севера и северозапада); простире се између 44°33'30" и 44°39' северне географске ширине и 17°37'30" и 17°45' источне географске дужине.

Само место Прибинић припада подручју средње високих брда и обронака граничних планина. Средишњи део места има надморску висину од 280 до 460 метара, а делови места Прибинић на планини Борја имају висове од 1.008 (Тајан), а у Јаворови од 605 (Брестовац и Велики Коњушић – Њивак) и 520 (Липова глава) метара. Обе ове планине – Борја и Јаворова – обрасле су високом шумом, због чега је Прибинић још у време Аустроугарске био позната ваздушна бања коју су и странци радо посећивали.

Између планина Борја и Јаворове налази се брежуљкасто земљиште које се спушта у правцу југоистока и кроз које протиче река Мала Усора с извором у масиву планине Борја (испод Павлова виси, на 988 метара надморске висине). Она представља главну хидрографску артерију овог подручја. Мала Усора је у своме горњем току доста јака, а за време топљења снега и великих киша зна да буде и прилично плаховита. Мала Усора има дужину од 22 км и у Теслићу се спаја с Великом Усором и чине реку Усору, која се у Добоју улива у реку Босну (као њена најдужа – 82 километра дуга – лева притока).

На овом подручју питке воде има у изобилју. Раније су се куће подизале у близини јаким извора воде – врела (или точкова, како их мештани зову), којих у Прибинићу има много, а једно од њих је и Принципово врело, удаљено 300 метара од

центра места. Многобројна прибинићка врела су позната по чистој, хладној, и питкој води. На Малој Усори и њеним притокама још се задржало неколико, од некада многобројних, воденица за млевење жита. У време наших дедова, готово свако домаћинство у Прибинићу је имало своју воденицу.

Прибинић се налази у појасу умерене континенталне климе, без великих температурних осцилација. Јесен је топлија од пролећа, што има позитиван утицај на касно воће, које може да дозри. Захваљујући своме рељефу, повољним климатским условима и другим чиниоцима, ово подручје има веома богат и разноврстан биљни и животињски свет. Око две трећине места Прибинић налази се под шумом и то претежно (око 80 %) високом – четинарском (бор, јела, смрека, тиса и др.) и листопадном (јавор, храст, буква, бреза, липа, граб и др.) на планинама Борја и Јаворова. Средишњи део места прошаран је ораницама, шумарцима, воћњацима, пашњацима и ливадама. Поглед на место Прибинић са неког од узвишења нарочито је леп у пролеће, када је све у зеленилу и цвату, и у касну јесен када је разноврсни биљни свет сав у преливима прелепих јесењих боја.

Садашњи становници Прибинића потомци су предака који су се у ово место досељавали у другој половини XVIII века и касније. Познато је да је, због честих ратова, али и великих епидемија подручје Прибинића више пута у потпуности опустело. Последњи пут се то десило за време страшне епидемије куге која је забележена 1782-1784. године. Први досељеници у Прибинић, после тога, били су преци данашњих Душанића.

Окупацијом Босне и Херцеговине аустроугарске власти почињу масовно да експлоатишу, до тада углавном некористићена, велика природна богатства. За искоришћавања природних богатстава окупационе власти подижу фабрике и граде пруте и путеви како би могли да извозе разне производе. Прибинић и околина је једно од подручја где се много улагало због огромног

богатства овога краја шумским благом. У овом месту се оснива шумска управа (предузеће у коме је било запослено око 2.300 радника), а у Теслићу је (1897) подигнута фабрика – Дестилација дрва.

Изградњом железнице пруге и индустријских објеката и великом експлоатацијом шума, у Прибинић и Теслић се досељава знатан број странаца, пре свега Аустријанаца, Немаца, Италијана, Чеха и Мађара али и велики број Словенаца и Хрвата. О многобројности странаца у Теслићу и Прибинићу говоре презимена њихових становника, од којих многа постоје и данас: Абдефелд, Ајдаров, Амброш, Анђело, Барух, Беглер, Бенто, Бежља, Блажек, Брандолек, Бресл, Броцак, Будас, Вердл, Водник, Волаш, Ворличек, Галон, Гланцер, Гњеч, Грачек, Грос, Гутман, Дијамант, Дулер, Дрило, Цапан, Елинггер, Ердел, Жејак, Журга, Зајц, Зенћук, Јолан, Јуринац, Кароли, Кабил, Кајзер, Калужа, Карајица, Кирхер, Кокањ, Козак, Ковалчек, Кошћук, Крањц, Кунецки, Кућо, Лесмајстер, Марбах, Милак, Млакар, Молнар, Најман, Нахор, Обринчешек, Опачек, Остафински, Отомар, Пивеља, Пицула, Побран, Полошек, Пужун, Ратајц, Ржак, Садовски, Салер, Секели, Сић, Смољо, Срнек, Стопа, Судар, Томц, Туркаљ, Топ, Фајћук, Франк, Хартман, Холод, Хоровски, Хромиш, Худолин, Царатан, Цирај, Цевни, Шмитран, Шпец, Штајнер, Штефанац и многа друга. Сем мањег броја Јевреја и унијата, досељеници су, углавном, били католици. За њих аустроугарске власти подижу и католичке цркве у Теслићу и Прибинићу.

У заоставштини проте Стевана К. Душанића налазе се подаци о броју становника Прибинића крајем XIX и почетком XX века. Према попису који је обављен 1. маја 1885. године, од стране нових аустроугарских власти, у Прибинићу је било 729 становника (374 мушких и 355 женских), од којих 663 православних и 66 мухамеданаца. Неожењених је било 391, ожење-

них 292 и удових 46. Десет година касније (1895) у Прибинићу постоји 136 кућа у којима живи 1.235 становника (789 мушких и 446 женских), од којих је 808 православних, 67 муслимана, 335 римокатолика, 19 Јевреја и 2 евангелиста. Према попису из 1910. године у Прибинићу постоји 130 кућа и у њему живи 1.164 становника (635 мушких и 529 женских), од којих српско становништво броји 1.028, муслиманско 82, римокатоличко 46, грчкокатолико 2 и 6 Јевреја.

О становништву Прибинића између два светска рата, њихов свештеник и учитељ, прота Стеван К. Душанић, у *Изводу из летописа парохије Прибинићке* пише: „Народ је вере православне, сем десетак муслиманских кућа, које се у прошлости истурчише да сачувају животе и имања своја. Они се сви држе српских обичаја, као и главних православних празника, признају да су потурчени Срби, и врло су одани Србима православне вере.“

Након Другог светског рата према списку парохијске канцеларије, како то пише прота Стеван К. Душанић, у Прибинићу живе следеће породице:

АРСЕНИЋ. Арсенићи потичу из Бирча, а у Прибинић су се доселили из Липља. Прво су се населили на земљишту где су сада Маринковићи, па су после прешли у Марицу на земљиште које су напустили Поповићи. Славе Симољ дан. Сахрањују се у Бубићима.

БАБИЋ. Бабићи су се доселили из Очауша. Доселио се Гојан, дед Тошин. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Бријежани.

Бабић – Пејаковић. Лука Бабић из Арсенића потиче од Пејаковића из Липља. Његов предак Стојке дошао је у најам код Бабића и ту се приженио и примио презиме.

БЈЕЛАЦ. Три брата – Лука, Јован и Видак Бјелац досели су се из Укрњице и Радоњићима наметнули своје презиме. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

Бјелац – Поповић. Миле Бјелац је син Томе Поповића. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

Бјелац – Радоњић су староседеоци. Славе крсну славу Никољ дан. Сахрањују се у Касимовини.

Бјелац – Радишић. То су Станоје и Мијаило – Шепо Бјелац. Славе Никољ дан. Сахрањују се у Касимовини.

БЛАГОЈЕВИЋ. Кршо Благојевић доселио се из Очауша. За Кршу се удала Савица, удовица попа Васиља која је са собом довела синове Спасоја и Јовицу – Јову (Попадића), синове попа Васиља. Кршини синови су Васо, Ђујо и Пано. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Грабик.

БОГДАНИЋ. Богданићи су се доселили из Очауша. Први се доселио Лука Богданић. Славе Часне Вериге. Сахрањују се у Бубићима.

БОЖИЋ. Божићи су се доселили из Липља. Славе Никољ дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

БОШТРУНИЋ. Боштрунићи су се доселили из Вијачана. Дошао је Јовица који је био марвени доктор – хајван хећим. Његова жена Теодора – Теда живела је око 100 година. Славе св. Стефана. Сахрањују се у Касимовини.

БУБИЋ. Бубићи су дошли из Бирча. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Бубићима. Пре неколико година, због попуњености овог гробља као и због бољег положаја и прилаза, основано је у Марици – ново Мишића

гробље (звано Гњиле њиве) и у њему се сахрањују породице које су се сахрањивале у Бубића гробљу.

ВАСИЛИЋ. Доселили се из Булетића. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

ВУКОВИЋ. Вуковићи су из Очауша. Била су три брата Вук, Саво и Ђурађ. Саво и Ђурађ су прешли на ислам, и од њих су Садиковићи из Прибинића и Жилићи из Стопана. Вук се није хтео потурчити, него побеже у Очауш и ту се настани, те се по њему један део планине у Очаушу назва Вуков гробен. Одатле су у Прибинић доселили његови Јован, Вид и Кршија Вуковић. Прота Стеван пише да се сећа како је хоца Жилић из Стопана (касније се, 1908. године, одселио у Турску) долазио у Прибинић својим рођацима на славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Бубићима.

ГРАБОВАЦ. Недо и Васкрсија су се у Прибинић доселили из Грабовице код Котор Вароша. Славе св. Врачеве. Сахрањују се у Илинчића гробљу (Грабик).

ДЕЛИЋ. Делићи су дошли из Грачанице бежећи од турског зулума. Делић Славко (Бошков) и његова кућа су прави Делићи, сви остали су дошли са стране. Славе Никољ дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

Делић – Јелић су дошли из Врућице (код Теслића). Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Илинчића гробљу (Грабик).

ДИМИТРИЋ. Димитрићи славе крсну славу Никољ дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

ДУШАНИЋ. Према народном предању Душанићи су старином Прибинићи који потичу из Старе Херцеговине. У то време Стара Херцеговина обухватала је, сем територије садашње Херцеговине, и Фочу, Горажде, Чајнице, Никшић, Пиву, Дробњаке и Бањане. Из

Старе Херцеговине су се прво одселили у Подриње, а потом у Посавину. Из Посавине се у Прибинић у XVIII веку доселио поп Горан са снајом Душаном (по којој сада породица носи презиме Душанић) и унуком Лазаром. Лазар је имао три сина: Недељка – Неђу (био је први кнез у Прибинићу), Игњатија – Игњу и Гаврила – Гавру. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

Душанић – Гајић. Лазарева (син Душане и унук попа Горана) друга жена била је из Шушњара, Гајића, код Градине у Чечави. Она је са собом довела два сина: Ђуру и Ристу у Душаниће. Ђурину жену Симеуну звали су Бјелкуша (јер је била доведена из Бјелајаца), а Ристину Пејакуша (доведена из Пејаковића). Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

Душанић – Липљански (Кнежевић, Кисић). Према народном предању Душанићи – Липљански су старином Симоловићи који потичу из Старе Херцеговине. Васкрсију – Кисију је као малог дечака довела мајка Ђурђија из Липља у Прибинић када су Турци убили њеног мужа Михаила, кнеза Липља. Ђурђија се касније удала за Трифуна – Тришу (Игњиног) Душанића. Васкрсије ће задржати крсну славу свога оца Михаила – Симољ дан али ће носити презиме Душанић. Међутим, потомци Васкрсија Душанића називају се још и Липљански (због тога што потичу из Липља), Кнежевићи (како их стално назива прота Стеван у својим записима – због тога што је Васкрсијев отац Михаило био кнез Липљански), те Кисићи (по Васкрсији – Кисији од кога воде своје порекло сви Душанићи – Липљански). Васкрсија је имао кћерку Милку – Миљу (удала се за Ђор-

ђа Малића) и три сина: Михаила, Јована и Илију. Славе крсну славу Симољ дан. Сахрањују се у Касимовини.

ИЛИНЧИЋ. Илинчићи су из Масловара. Славе Стефан дан. Сахрањују се у гробљу Грабик.

ЈОСИПОВИЋ. Јосиповићи су добили презиме по Јосипу који је дошао у Прибинић из Беба. Јосип је имао синове Косту и Неду. Коста Јосиповић је дошао на селиште Душанића јер је био ожењен кћерком Станка Душанића (Симе Игњиног) који није имао мушке деце. Славе Трифун дан. Сахрањују се у Касимовини

ЈОТИЋ. Јотићи су дошли из планине на земљиште Милутиновића. Када су Милутиновићи изумрли остао је само један старац са кћерком којом се приженио Јоцо Јотић. Јотићи славе Ђурђев дан, али прислужују Стефан дан, славу изумрлих Милутиновића. Сахрањују се у Касимовини.

КАЛАМАНДА. Луку Каламанду мајка је донела (из Бурче, код Котор Вароша) у повитку када се преудала у Маринковиће. Славе Никољ дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

КОСТИЋ. Костићи су се пре презивали Дујаковићи и дошли су из Беба. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

КРУНИЋ. Раније су живели у Палежу (кад се иде уз Остружњу). Славе Јован дан. Сахрањују се у Цвијетића гробљу.

ЛАЗИЋ. Ђорђе Лазић, шумар, доселио се из Чечаве. Имао је тројицу синова: Раду, Богољуба и Војина (Војку). Прва двојица су касније отишли по служби из Прибинића. Војко је остао у Прибинићу и са супругом Зорицом доживео је дубоку старост. Имали су седам-

наестеро деце, од којих је дванаест одрасло. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

ЛИПОВЧИЋ. Браћа Јефто и Василије Липовчић дошли су из Липља, а потичу од Јотановића. Добили су име по мајци Липовки коју су мештани звали Гатаром. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

МАЛИЋ. Малићи су староседеоци. Ђорђо је остао у Прибинићу, Глигор се одселио у Растушу, а Ристо у прњаворски крај. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

МАРИНКОВИЋ. Маринковићи су из Масловара. Дошли су Вид и Лазар. Славе Никољ дан. Сахрањују се у гробљу Ђосовина.

МАРКОВИЋ. Марковићи су дошли из Очауша. Симеун и Тодо Марковић дошли су на селиште Кршије Максимовића чија је породица изумрла. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

МИЛАДИЋ. Средином XIX века у Миладићима се рађала само женска деца. Славе Никољ дан. Сахрањују се у гробљу званом Купини.

Миладић – Бабић. Отац Луке Миладића, ковача, украден је из Бабића јер није било мушке деце у кући Миладића. Лука је имао синове Лазара, Симу и Душана. Дејан је Лазарев син, а његови синови су Војин и Никола. Војинови синови су Дејан и Горан. Славе Ђурђев дан.

Миладић – Бумбарић (Николић) су из Пасјаче (Ђурађ, Јовица, Танасије, Петар). Прихватили презиме Миладић. Славе крсну славу Ђурђев дан.

Миладић – Димитрић. Вид Димитрић се приже- нио (домазет) Душицом, кћерком Јовице Миладића. Јо- вица није имао мушке деце.

Миладић – Кнежевић. Лука је рођени брат Вас- крсија Душанића – Липљанског. Када је Ђурђија, после убиства мужа Михаила, побегла из Липља у Прибинић, са собом је довела сина Васкрсија и била је у поодмак- лој трудноћи. Убрзо ће родити Луку који ће задржати крсну славу свога оца Михаила – Симољ дан. Лука ће се касније приженити у Миладиће (са Марицом Мила- дић) и његови потомци носе презиме Миладић. Лука је био одличан дрводеља. Имао је сина Николу. Славе Си- мољ дан као очеву славу и Никољ дан као земаљску славу.

Миладић – Лазић или Марјановић су из Булети- ћа. Један од њих је Мали Бошко, звани Вржинар.

Миладић – Стевић. Отац Васе Миладића – Сте- вића доселио се из Бабића и приженио се у Милади- ћима. Васини синови су Ђорђо, Душан, Бранко, Миле и Винко. Славе Ђурђев дан.

МИЉАНОВИЋ (БРИЈЕЖАН). Миљановићи ста- рином потичу из Старе Херцеговине. Миљановићи су у Прибинић дошли из Јаворана (код Котор Вароша). Сла- ве Симољ дан. Сахрањују се у Бријежанском гробљу.

Миљановић – Милошевић. Јефтин дед Ристо до- селио се у Прибинић код сестре која је била удата за Пауна (Марковог деду) Миљановића.

МИТРОВИЋ. Митровићи су из Вијачана. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Ћосовини.

МИШИЋ. Мишићи славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини и у Бубићима.

МОМЧИЛОВИЋ. Момчиловићи старином потичу из Старе Херцеговине. Момчиловићи су се доселили у Малиће. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

НИКОЛИЋ. Николићи су из Пасјаче. Славе крсну славу Ђурђев дан. Сахрањују се у Касимовини.

НОВИЋ. Новићи су из Бирча. Славе св. Игњатија. Сахрањују се у Бријезанима.

ОСТОЈИЋ. Остојићи су се доселили из Липља. Дошли су Јовица, Тане и Тривун. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

Остојић – Марјановић. Кућа Милете Марјановића налазила се на земљишту Остојића.

ПЕТРОВИЋ. Лука Петровић се доселио из Котор Вароша. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Петровићима.

ПЕШТА. Пеште су дошли из Борака на имање Батића који су изумрли. Прота Стеван К. Душанић памти последњег Батића – Стеву који је био гушав. Први је дошао Васиљ Пешта са својим оцем. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

ПОПАДИЋ. Попадићи су из Шњеготине. Попадија Савица, после смрти попа Васиља Попадића се из Шњеготине, преудала у Прибинић за Кршу Благојевића. Са собом је довела и синове Спасоју и Јовицу. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Илинчића гробљу званом Грабик.

ПОПОВИЋ. Поповићи старином потичу из Старе Херцеговине. Поповићи су се у Прибинић доселили из Липља. Спасоје (Теодоров отац) Поповић и Гавро (Лазар) Душанић били су пашенози. (Савица – жена Гавре Душанића и Симеуна – жена Спасоја Поповића

биле су рођене сестре из Липља). Гавро је довео свога пашеногу Спасоја, прво у Арсениће, а затим на њихово данашње селиште (које је некада припадало Гаврином брату Недељку). Славе Трифун дан. Сахрањују се у Касимовини.

Поповић – Адамовић. Симо Адамовић (отац Петра, Дујака и Вида Поповић) дошао је из Имљана и радио као најамник код Гавре Душанића. Приженио се Станом, удовицом Благоја Поповића (Стана је сестра Тоше Бабића). Славе крсну славу Симољ дан.

РАДОЊИЋ. Коста Радоњић је дошао из Булетића. Славе Јован дан. Сахрањују се у Крешевинама.

СТЕВИЋ. Доселили се из Мањева. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Бубићима.

СТОЈАНОВИЋ. Стојановићи су се доселили из Липља. Први је дошао Гавро отац Јовице Стојановића. Славе Никољ дан. Сахрањују се у гробљу Грабик.

СТОЉАК. Стољаци су дошли из Крушевице. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у гробљу Ћосовина.

СУВАЈАЦ. Сувајци су се призетили из Липља. Славе Трифун дан. Сахрањују се у Касимовини.

ФИЛИПОВИЋ. Лука Филиповић је дошао из Чечаве. Славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Крешевинама.

ЦВИЈЕТИЋ. Цвијетићи старином потичу из Старе Херцеговине. Славе Никољ дан. Сахрањују се у Цвијетићима.

ЦВИЈИЋ. Цвијићи славе Ђурђев дан. Сахрањују се у Цвијићима.

ШКИЊИЋ. Шкиљићи су се досели из Орашја (код Котор Вароша). Славе Петров дан. Сахрањују се у Бубићима.

У Прибинићу живе и ове муслиманске породице:

БАРИЋ. Барићи су се доселили у Прибинић из Барића (код Теслића).

БЕШИЋ. Бешићи су потурчени Срби и потичу од Радоњића. Како је забележио прота Стеван К. Душанић један Радоњић се потурчио ради земље у Нетеци и добио је име Алија Бешић.

КЕРТИЋ. Кертићи су, како то пише прота Стеван К. Душанић, такође потурчени Срби, али не наводи од које породице воде порекло.

МАШИЋ. Машићи су досељеници (вероватно женидбом, како пише прота Стеван).

САДИКОВИЋ. Садиковићи су потурчени Срби и воде порекло од Вуковића.

ХУСКИЋ. Хускићи су такође потурчени Срби и потичу од Богданића.

Учитељ из Прибинића Петар М. Богуновић (у књизи *Из усорског краја и околине*) о суживоту православних и муслимана пише: „Ови су се муслимани толико зближили са браћом православне вере, да се међусобно не само посећују него и куме. Жене муслиманке не крију се од хришћана комшија. У том сеоцету (Марици) имају и своју џамију, која је, по народном предању, године 1835, саградио неки Јашар-бег, који се као бивши слуга у беговској кући, оженио једном беговицом (прота Степа пише да је то била удовица Џафер-бега) из породице Капетановића. Та је џамија обновљена прије двадесет година (пред Први светски рат), већином прилозима народа православне вере из Прибинића, на потицај православног свештеника проте Стевана К. Душанића. Заиста, једна ретка појава верске трпељивости и међусобног верског сношаја и братства.“

2. ПОРОДИЧНА ДОМАЋИНСТВА И МЕЋУЉУДСКЕ ВЕЗЕ

У стара времена мештани Прибинића живели су у великим породичним домаћинствима (задругама) које су називали „великим заједницама“ или „кућама“. Историчар Драгиша Васић (*Теслић и околина*) пише „да су поједине задруге бројале и по 80 чланова (*чeљaди*). Обично су у задрузи заједно живели четворица или петорица браће са својом децом и унуцима.“ На челу сваког породичног домаћинства био је кућни старешина (домаћин).

Како пише Вук Стефановић Караџић (у књизи: *Живот и обичаји народа српскога*): „Кућни старјешина влада и управља кућом и свим имањем; он наређује ђетиће и момчад куда ће који ићи и шта ће који радити; он иде на сеоске саборе и договоре; он продаје (с договором кућана) шта је за продају и купује шта треба купити; он држи кесу од новаца; и брине се како се плаћа порезу и остале дације. Кад се моле Богу он почиње и свршује. Кад има каквијех гостију у кући, старешина се са њима разговара. Старјешина није свагда најстарији годинама у кући; кад отац остари, он преда старјешинство најпааметнијем својему сину (или брату или синовцу), ако ће бити и најмлађи; ако се догоди да који старјешина не управља добро кућом, онда кућани изаберу другога.“

У великим задругама често кућни старешина неке од својих послова (по правилу, везане за послове у самом домаћинству, ретко везане за послове са спољним светом) преноси на млађег брата или најстаријег сина или синовца, који му је десна рука у вођењу домаћинства. За женске послове у кући старешина куће одређује и главну домаћицу – *стопаницу*. Она је најчешће била старешина жена или нека друга способна женска особа. У већим кућама поред стопанице била је и њена прва

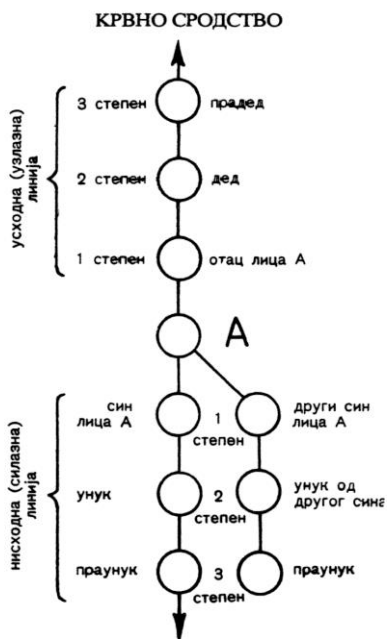
помоћница – *пристопаница*, која код куће спрема хлеб (*кува крув*) и јело за посленике на њиви. Мајке са малом децом не одлазе на њиву, него помажу *стопаници* у кући.

У Прибинићу код православних Срба деца оца називају тата (ређе по имену или стари), а мајку мама или мајка (ређе по имену, а никада стара). Родитељи оца и мајке називају се дед (или ђед) и баба, а њихови родитељи прадед и прабаба. Чукундеда и чукумбаба су родитељи нашег прадеде и прабабе. Мушки сродници од истих родитеља су браћа, а женски сестре. Полубрат или полусестра је сродник једног од родитеља.

Очева браћа су стричеви (обично се ословљавају са чича), а њихове жене стрине. Ујак је мајчин брат, а ујна његова жена. Очеве и мајчине сестре називају се тетке, а тетак је теткин муж. Мушка деца од брата су синовци (стричевима), односно братанци (теткама), а женска деца синовике односно братанице. Деца од сестре су сестрићи или сестричине (нећаци или нећакиње). Браћа и сестре од стрица, ујака и тетке су рођаци. Први рођаци су деца рођене браће и сестара, а затим иду други (деца првих рођака), трећи (деца других рођака) рођаци.

Женидбом и удајом ствара се пријатељство између две (младожењине – мужевљеве и младине – женине) породице и чланови тих породица се међусобно ословљавају као – пријатељи. Младожења постаје зет младиној родбини (сестри је он свак), а млада снаја или снаха (млада док нема деце, снашица када има децу) у младожењиној родбини. Младожењи је женин отац пунац (користи се и назив таст), а мајка пуница (ташпа), сестра свастика, а брат шурјак (шура). Свастикин муж је свак, а шурјакова жена је шурњаја (у нашем крају назива се и млада пуница). Млади је мужевљев отац свекар, мајка свекрва, брат девер, а сестра заова. У нашем крају млада је мужевљевој породици ословљавала као да је њена – свекра и свекрву – мама и тата, девера – бато, заову – сека. Жене од два брата називају се јетрве,

а мужеви од две сестре баце или пашенози. Маћеха је очева жена која није мајка, а очух мајчин муж који није отац. Пасторак или пасторка су мужевљева или женина деца из претходног брака. Усвојено дете је посвојче (син – посинак, а кћерка – поћерка). Смесник, односно посмрче је дете чији је отац умро или погинуо пре његовог рођења, а копиле је ванбрачно дете.

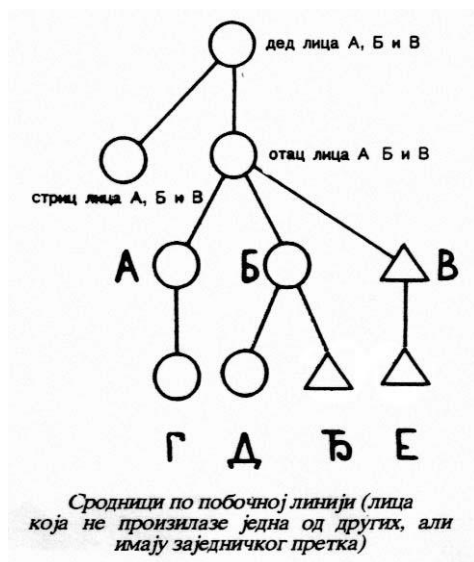

Сродници по правој линији (лица која директно произилазе једна од других)

Код нас се и данас, а нарочито код наших предака, крвно сродство схватало много шире него што је то законски (црквено или грађански) прописано – где се сродством сматрају сви потомци заједничког претка у шестом степену.

Постоје сродници по правој (они који су директно повезани – директно произилазе једни од других) и побочној (они који директно не произилазе једни од других, али имају заједничког претка) линији. По правој линији ја сам у првом степену сродства са оцем и сином, у другом степену са дедом и унуком, у трећем степену са прадедом и праунуком итд.

По побочној линији сродство се утврђује тако што се степен сродства рачуна преко заједничког претка са другом особом – усходно од једне особе до заједничког претка, па нисходно од заједничког претка до друге особе. По побочној линији ја сам са својом рођеном браћом у другом степену сродства (ја – отац; отац – брат), а са њиховим синовима у трећем степену сродства (ја – отац; отац – брат; брат – синовац), док су мој син и моји синовци (синови моје рођене браће) у четвртном степену сродства (мој син – ја; ја – отац; отац – брат; брат – синовац), итд.

Поред крвног сродства по степенима (које се израчунава на основу правила римског права садржаног у изреци: *Quod sunt generationis, tot sunt gradus* – колико има рођења, толико има степена) оно може да се утврђује и по коленима. Колена се израчунавају од потомка ка претку или обратно (нпр. прво колено су отац/мајка и син/кћерка, друго колено су деда/баба и унук/унука). Код побочног сродства се израчунава одстојање само са једне стране. Ако је на једној страни одстојање веће од заједничког претка, онда се узима у обзир само веће растојање. тако су брат и сестра прво колено, а први рођаци друго колено.

Осим крвног, сродство може бити и духовно (кумство на крштењу или венчању), грађанско (са усвојеником) и по тазбини (са сродницима брачног друга). Кумство (на крштењу или венчању) се изузетно цени и поштује и често се каже *Бог на небу – кум на земљи*. Кум на крштењу и чланови његове породице сматрају се најјачим духовним сродством. Међу њима постоји велико уважавање и поштовање и они се узајамно помажу. Кум се сматра за најрођенији род и између чланова кумовских породица не склапају се бракови. За кума се узима неко из старог кумства или најбољи пријатељ. Између кумова никада не сме да дође до неспоразума или свађе. Због тога се, по правилу, за кума није узимао комшија са којим се имања граниче (да не би долазило до спора око међе), а од кума се никада не тражи ништа на зајам.

Гостопримство мештана Прибинића је стварно и искрено. Сиромашнији су, по правилу, гостопримљивији од имућнијих. Сваки путник или намерник који наврати у кућу бива услужен кафом (кавом) и ракијом и понуђен храном и преноћиштем. Нарочито добри односи су између суседа и они се међусобно пазе као да су најближи род. То долази до пуног изражаја приликом веселја, а посебно код неке несреће. Наши

преци су ретко од некога нешто тражили и некога за нешто молили. Изузетак је када се ради о болести или некој другој великој несрећи, али ни тада не моли онај ко је у невољи, већ то брзо уочи сусед, па сам понуди своје услуге како би у несрећи помогао. Дешава се да између суседа дође до несугласица око неких ствари, али се то брзо превазилази, а на Божић све се опрашта и сваки неспоразум нестаје као да га није ни било. У временима наших предака нарочито је било наглашено поштовање које је постојало између старијих и млађих чланова породице, али и између кумова, пријатеља и суседа.

Људи из наших крајева одликовали су се великом побожношћу и људскошћу. Његово Преосвештенство епископ зворничко-тузлански Г. Хризостом, приликом посете Теслићу (октобар 2016), на промоција књиге „*Православље у усорском крају*“ рекао је и следеће: „Не због тога што сам ја овде као ваш гост или као домаћин, како хоћете, истина је да се у целој нашој епархији теслићки крај истиче управо по својој чврстој вери, по својој дубокој побожности, по своме моралу коју ми осећамо више и јаче него у другим крајевима.“ (Видети: <https://www.youtube.com/watch?v=SaB8LIfkACE&t=1326s>)

Наши преци су много држали до поздрављања. При сусретима (чак и између непознатих лица) обавезно се људи поздрављају са *Помоз Бог*. Одговор је *Бог ти помогао* или *Дано ти Бог добро*. Тако је било раније, а данас се, поред поздрављања на тај начин, поздравља и оппоздравља са: *Добро јутро*, *Добар дан*, *Добро вече*, или једноставно *Здраво*.

Сада, као човек у позним годинама, видим колико сам много понео са породичног огњишта и научио од мојих предака. То се у првом реду односи на мога деда Јована (1888-1961), који је био невероватно благ, добронамеран, одмерен, смирен и

у правом смислу речи срећан човек. До краја живота сачувао је здраву памет, чист образ, те дубоку и чврсту веру да добро, ипак на крају, побеђује зло. Као истинском православној, било му је много важније *зашто живи* него *како живи*. Успео је да успостави одличну хармонију живота непрестано осећајући присуство Бога, блиских и драгих људи, али и ближих и даљих предака који више нису на овом свету. Свакодневно је у разним приликама користио народне пословице и изреке, а најчешће: *Добро чини и добру се надај*. Често је говорио како *ми Срби треба да се уздамо у Бога, у се и у браћу Русе*.

Под утицајем својих предака, пре свега деда Јована, касније сам дефинисао и своју животну мисао водиљу – *Добро чини, људе воли и Богу се моли*.

3. ГЛАВНА КУЋА И ПОМОЋНЕ ЗГРАДЕ

Некада су наши преци пажљиво бирали место на коме ће градити кућу. Кућа се никада није градила на местима где су некада била гробља, где је неко погинуо или где се укрштају путеви, јер се веровало да таква места доносе несрећу. Место за кућу тражено је у шуми (или близу шуме), крај извора питке воде. На одабраном месту наши преци прво су постављали неки већи камен и после седам дана га подизали рано ујутру (пре изласка сунца) и проверавали да ли испод њега има живих бића (мрава, црва, глиста...). Ако ништа не би нашли тражили су друго место.

Како је изгледала сеоска кућа у Прибинићу и помоћне зграде које су око ње постојале изложићемо уз опис наше старе куће коју је подигао мој прадеда Васкрсије Душанић – Липљански крајем XIX века. Васкрсије са својом породицом (супругом и тројицом синова – дечака), недалеко од извора питке планинске воде у Јаворови, крчи шуму за своје ново имање. Тада је још важио обичај из турског периода по коме се слободно могла крчити шума и освајати терен за окућницу и њиве. Прво је направио колибу, па затим искрчио шуму за њиве и ливаде. Касније ће засадити воћњак и виноград, а нешто касније (1899), направиће и праву, за то време, велику кућу. Та кућа још постоји у Јаворови на селишту Душанића – Липљанских и једна је од ретких кућа у овом крају подигнута у претпрошлом (XIX) веку која је сачувана до данашњих дана.

Наша стара кућа је подигнута на једној стрмини и има озидан чврст камени темељ (*подзиду*), на који су постављени велики отесани храстови балвани – звани *по-*

сјеци. На тим посјецима су учвршћени вертикални отесани дрвени стубови – звани *дирјеци*. Између два суседна вертикална дирјека учврћен је још један отесани дрвени стуб – *упора* – који иде од дна до врха. На дирјеке је постављана *венчаница* како би костур куће био чврсто повезан. Дрвени костур куће попуњава се (зида) *ћерпичом* – непеченом циглом (сушеном на сунцу) или је од плетара, облепљен блатом помешаним са плевом. Преко венчаница постављене су дрвене греде, а на њих кровна конструкција – рогови преко којих се закивају летве. Кућа има висок кров на две воде, који је покривен танко цепаном јеловом даском – *шиндром*. На крову постоји неколико отвора (*баца*) који служе, пре свега, за вентилацију и одвод дима, али и за додатну светлост, током дана, у кући. На врху крова постављен је већи дрвени крст.

У кућу се улази уз неколико степеница (*басамака* – направљених од затесаних стабала дрвета) и преко високог прага (који штити од снега и кише). Унутрашњост куће је подељена на два дела, са двоја улазна врата (једна су окренута стрмој падини која кроз воћњак води у шуму – за бежање у случају опасности). У једној половини (са земљаним подом) је раније било огњиште и по угловима слама на којој су спавала деца и одатле се улазило у две просторије (собу и оставу) другог дела куће. Соба је лепо уређена просторија у којој се налази икона са кандилом, пећ, кревет и сто. У њој домаћин прима ретке и важне госте и ту бораве породиље и тежи болесници. У остави се чувала храна и посуђе за припремање јела.

Велико огњиште у кући је било поплочано каменом на коме је увек било доста жара од цепаница којима је ватраложена. Изнад огњишта налазиле су се *вериге* са

окаченим великим бакарним котлићем у коме се спремао основни оброк (обично је то био пасуљ, купус или кромпир) за бројно домаћинство. Око огњишта, уз ватру у земљаним лонцима спремао се нека друга храна у мањим количинама, а под сачем (или пеком) пекао се хлеб.

Унутрашњост куће је ноћу осветљавала ватра са огњишта, а за додатно осветљење, као и за осветљење ван куће највише се користио луч – борова лучевина пуна смоле која се посебно припремала, некад и дуже време.

Током времена на нашој старој кући су вршене разне измене. Пошто је кућа подигнута на косом терену, она има и велики зидани подрум. Од камена озидан чврст темељ (подзида) са горње стране износи само 20-ак сантиметара, а са доње преко два метра и са те стране се улази у подрум. Он служи као хладна остава и у њему се, поред осталог, налазе *вучије* и *бурад* са ракијом.

Око куће налазио се низ други помоћних објеката. Међу њима је постојао већи број мањих дрвених кућица брвнара – *кијера* (вајата), у којима су спавали ожењени чланови домаћинства. Сваки син по женидби добијао би свој кијер и у њему би спавао брачни пар са малом децом. Остала деца спавала су у кући поред огњишта. Кијер је, по правилу, био без темеља, постављен на заравњену земљу и у њему се човек тешко могао исправити, а највећи део просторије заузимао је лежај. У њему се није ложила ватра и није било покућства. Одећа се вешала – стављала на мотке ослоњене о таванске греде. У кијеру се налазио и ковчег у коме се чувала младина спрема.

Око куће постојала је још *магаза* (у којој се правио, поправљао и чувао разни пољопривредни и кућни алат), *мљечар* или *смочница* (спремиште за смок: млеко, сир,

кајмак, масло, сурутку), *пушница* или *сушница* за месо, *сушара* за воће, *амбар* или *кочана* (спремиште за жито), *пчелињак* (раније углавном од трнки – оплетених и облепљених кошница за пчеле, а касније и од дрвених сандука), *качара* и *пеџана* (где се налазе каце за спремање кома – ћопа и казан за печење ракије), *кошаре* или *штале*, свињци, кокошињци и пољски клозет.

Многе породице имале су своје млинове на реци или јачем потоку. Наша породица изградила је млин на реци Мала Усора, на сопственом имању званом *Ћаћевина*. Данас је то један од ретких млинова – воденица у целој околини на коме се још увек меље жито. У стара времена свака већа породица имала је свој млин, а мање и сиромашније породице имале су заједничке млинове у којима је свако домаћинство имало свој ред, односно своје редове. Један ред је био дан у седмици који припада одређеном домаћинству када оно меље своје жито у заједничком млину.

За време аустроугарске владавине за изградњу млина било је неопходно да се пише молба Окружном начелству у Бањалуци, које је за изградњу млина давало писмено одобрење под називом *дозвољбена исправа*. Одобрење је садржавало услове под којима је млин могао бити саграђен. Поред имена власника који може да гради млин, врсте млина, парцеле где се млин гради и назива реке или потока на коме ће бити млин, дозвољбена исправа је садржавала и посебне услове (*нарочите установе* – како је то у документу писало) којих се морало придржавати при градњи млина. Тако је прописивана величина млинске зграде, висина и врста (камена или дрвена) бране, изградња пропуста, обавезе надокнаде штете трећим лицима која настане због лоше градње, услови под којима се

може приступити поправци млина и томе слично. Такође је било наглашено у *нарочитим установама* да на улазним вратима млина мора бити постављена лимена плочица на којој је исписан број *дозвољбене исправе*.

Млинови су грађени од храстовог или буковог дрвета и били су покривени даском. Узводно од млина гради се брана од пободеног коља и балвана. Од бране је прављен *јаз* кроз који се вода усмерава према млину. На месту где вода са бране улази у *јаз* прави се *сантрач* од дрвета, који спречава да у *јаз*, приликом бујица, улази већа количина воде и разног наплавног материјала. Честе летње провале облака, као и нагло топљење снега, доводиле су до великих бујица које су знале да затрпају *јаз*, а некада и да однесу брану, па и сам млин.

Из *јаза* вода на млински точак пада кроз *бадањ*, који је израђен од шупљег храстовог стабла дужине од неколико метара. На улазу воде у *бадањ* постојала је *устава*, којом се затвара доток воде и она се усмерава према кориту реке, другим током. На излазу воде из *бадња* била је уграђена славина кроз коју се млаз воде усмерава тачно на точак млина. Вода из *бадња*, под притиском воденог стуба падала је на млински точак који је везан једним крајем за *ослонац* (дрвену полуку) на земљи, а другим крајем за *жрвањ* (покретни млински камен). Млински точак је прављен од багремовог дрвета. Пропелери су најтањи дрвени делови који су морали бити често мењани јер су брзо пропадали.

У самом млину постојало је млинско постоље на које је смештен непокретни млински камен. На овај непокретни млински камен налегао је покретни млински камен – *жрвањ*, који је у средини имао избушени отвор, такозвану *тоцу*, у који је падало жито из дрвеног коша.

У дрвени кош, који се налазио изнад жрвња, се истресало жито за млевење. На дну коша постојао је отвор чији се промер могао подешавати зависно од врсте житарице која се млела. Равномерно испадање жита из коша у тоцу омогућавало је такозвано *чек(ет)ало* (дрвено вретено које је постојало на самом отвору коша, а које је било ослоњено на жрвањ, па је стално вибрирало). Самлевено брашно падало је у такозвани *купац* – дрвени сандук уграђен одмах испод оне стране спољне ивице жрвња кроз коју излази брашно.

У млину је постојао механизам за подизање и спуштање млинског точка, помоћу кога се млин заустављао и покретао, а истовремено се тим механизмом подизао и спуштао жрвањ, зависно од тога да ли се желело крупније или ситније млевење.

У млиновима се млело даноноћно уз дежурање у самом млину. За то време се зими у млину ложила ватра и на огњишту у лугу, од тек самлевоног жита, пекао колач – мали кукурузни хлеб звани *(ку)куруза*. Брашно се месило на јазу и тако умешан колач стављао се на разгнута дно огњишта, те затрпавао пепелом и прекривао жаром. Када се испече, носи се на бадањ и пере од луга, а потом једе, обично са сиром или сланином донесеним од куће.

4. ПРИВРЕЂИВАЊЕ

Пољопривреда и занатство

Наши преци су све до средине XX века живели у великим породичним домаћинствима (задругама) и бавили су се углавном земљорадном и сточарством. У оквиру породичног домаћинства, уз ове основне послове, највичнији чланови домаћинства обављали су и одређене врсте занатских послова и израђивали разне предмете потребне за домаћинство.

Земљорадњом и сточарством бавили су се и мушкарци и жене, с тим да су мушкарцима припадали тежи физички послови (косидба, орање, копање, сеча дрвета и слично), а женама нешто лакши (мужа стоке, повртларство). Поред тога, жене су се више бавиле пословима у кући (подизање деце, спремање јела, предење, плетење, ткање), а мушкарци су се бавили разним занатима потребним породичној задрузи (изградња зграда, израда пољопривредних алатки, обуће, предмета за домаћинство и слично). Заједнички послови су били копање, жетва, вршидба, сакупљање воћа, купљење сена... Деца су се веома рано укључивала у рад у домаћинству, пре свега као помоћ старијима у свакодневним пословима, а нарочито око чувања стоке.

У сваком домаћинству су примарни били пољопривредни послови, а израду многобројних предмета (пољопривредних, одевних, предмета за домаћинство) обављали су их (по правилу, најискуснији – највичнији) сами чланови домаћинства и нису постојале породице које су се бавиле искључиво занатством. У исто време, није био редак случај да су вичнији мајстори из једне куће

помагали другим породичним домаћинствима, нарочито када се радило о већим и сложенијим пословима (нпр, столарски и ковачки).

У та давна и оскудна времена требало је утрошити много времена и труда да се дође до предмета неопходних у домаћинству и сваки израђени предмет био је веома цењен. Упркос томе, многи тадашњи мајстори трудили су се да ти предмети, поред неопходне функционалности, буду и што лепши. Неки од њих сачувани су и до данашњих дана, као ретки примерци изузетне народне радности. Нарочито се то односи на народне ношње о којима ће нешто касније бити више речи, а такође и на разне музичке инструменте (гусле, шаргије, фруле и друге), плоске (у којима је држана ракија за пиће а њу је често носио домаћин са собом када иде од куће), преслице и слично. Прота Стеван К. Душанић је забележио да су моји преци Душанићи – Липљански били познати као одлични резбари – дрводеље. Нажалост, мало тога је сачувано до данашњих дана. У мојој кући чувам само једну преслицу коју је отац изрезбарио као младић.

Подсетимо се на неке од предмета који су коришћени у домаћинствима наших предака.

Вериге: Вериге представљају дужи ковани ланац са куком на једном и алком на другом крају. На дну ланца налази се кука на коју се ставља котлић (обично бакрени) у коме се кувала храна. Алка се ставља на мотку звану *верижњача*, која се фиксира обично под кровом изнад огњишта. Померањем алке по верижњачи ланац се може померати на огњиште и смицати са огњишта.

Сач: Сач (или пека) је имао облик купе или полулопте и био је направљен од масивног метала. На огњишту би се разгрнуо жар, па би се на ужарене камене плоче

стављале земљане посуде са храном или хлебом. Ова посуда би се покривали пеком, на коју би се нагртао жар од сагорелог дрвета. Да би се жар задржао на што већој површини сача, око њега би се стављао метални обруч који би спречавао да жар клизи.

Сацак: Метални костур од кованог жељеза који је служио за стављање земљаних посуда за спремање хране (или земљаних лонаца за загревање воде) на ватру.

Ожег (Ватраљ): Кована направа у виду лопатице са дугом дршком која је служила за разгртање и преношење жара.

Маше: Кована направа у облику пинцете, дужине око пола метра. Служила је за разгртање и узимање жара.

Софра: Софра (или сопра) је ниски сто који служи за постављање јела приликом обеда. То је, уствари, округла дрвена плоча срезана од дебелих тесаних дасака са четири кратка ногара.

Долап: Дрвена сталажа или ормарић који стоји или виси у кући и служи за одлагање предмета који се свакодневно употребљавају у домаћинству.

Наћва: Дрвени суд у коме се меси хлеб. То је издубљено дебло, обично од чамовине или неког меког четинара. Када се умеси хлеб, он се на *лопару* (дрвена лопата) носи до огњишта, где се под сачем пече.

Чанак: Дрвени суд из кога се јело, а који се дубио обично из врбе, зове или јошике.

Карлица: Дрвена посуда – обично се израђивала од дужице трешње или липе – у којој се чувало млеко.

Заструг: Мала дрвена посуда округлог облика, дубљена од дрвета меких четинара, са поклопцем званим заклоп. Заструг су обично користили чобани за ношење млечне хране (сир и кајмак). На испашаи су чобани у

заструг музли овце, па у свеже млеко мрвили (дробили) кукурузни хлеб (курузу) и то јели. Ово чобанско јело звало се *умужа*.

Обраница: Дрвена мотка, дужине до 150 центиметара, мало повијена и са зарезима на оба краја. Служила је за ношење воде или другог терета о рамену.

Кабо: Дрвени суд за ношење воде. Израђивао се од малих дужица наобручених дрвеним обручем (расечен и обрађен штап леске). Обично је имао рукохват (повраз) од дрвета који се пребацивао преко обранице приликом ношења воде са извора (*точка*).

Ведрица: Дрвени суд у коме се у кући држала вода. Најчешће је израђиван од јелових дашчица наобручених дрвеним обручем (расечен и обрађен штап леске).

Гребени: Ручна направа која служи за гребенање вуне. Дрвени рам је у облику слова Т, са уграђеним челичним зупцима у два реда. Приликом гребенања ради се обема рукама и користе се два гребена. Вуна се прво ручно чешља, а онда гребена.

Преслица: Дрвена направа за предење вуне. Израђивала се од даске лаког дрвета, дужине од око једног метра. Горња трећина преслице је била широка око десет центиметара, са зарезима, и на тај део се везивала кудеља ишчешљане вуне. Доњи део преслице био је ужи (у виду дебљег вретена) и служио је за забадање за појас како би се несметано могло прести и када је особа у покрету. Приликом пређе, левом руком се вуна полако повлачи са преслице и упреда (праве се непрекидне испредене нити), те намотава на вретено које се држи у десној руци.

Вретено: Комад дрвета вретенастог облика дужине око 40 центиметара. Користи се за намотавање предива са преслице. Приликом предења вретено се држи у десној руци и лаганим окретањем међу прстима на њега се намотавају испредене нити – *предиво*.

Друга: Дрвена направа вретенастог облика, већа и дебља од вретена, која служи за предење потке за сукно и ћилиме.

Рашак и витлић: Са вретена пређа иде на рашак, где се праве *кончели*, а са рашка на витлић. Витлић је дрвена направа у виду крста, равномерних кракова, положена на земљу, на чијим крајевима су вертикално уграђени клипови око којих се мота предиво. У центру дрвених полуга налази се фиксирана осовина око које се уз помоћ чекрка механизам окреће и предиво се са кончела мота на мосур. Мосур се ставља у чунак.

Натра: Натра или стан је дрвена направа за ткање (сукна, ћилима, ћебади, поњава, платна за одећу, прегача, тканица, торби и слично). Састоји се од дрвоног склопа на који се монтирају радни делови: две стативе, спонке, подложници, вратило, брдило, ните, штап и чунак.

Ступа: Дрвена (обично од буковине) направа за прављење ланених и конопљиних влакана. Има две полуге: једну (доњу и статичну) са жлебовима, а другу (горњу и покретну) са зупцима. Полуге су на једном крају спојене осовином, која омогућава подизање и спуштање горње зупчасте полуге. Лан и конопља се стављају на доњу полуку преко жљебова (када је горња полука подигнута) и онда се покретањем (које се врши ногом) полуге са зупцима спуштају на полуку са жљебовима и после неколико понављања добијају влакна.

Трлица: Дрвена полуга са удубљењем кроз средину и металним ножићем који се фиксира на једном крају служила је за трење односно чишћење влакана лана и конопље. Лан и конопља се провлаче испод ножа и тако се одстрањује *поздер* – неупотребљиви део са стабла конопље или лана.

Парјеница: Прави се од што дебљег балвана, дужине око једног метра, који се издуби. Када се сакупи рубље за прање, у шуљину парјенице прво се наспе луг, а затим се ставља рубље по коме се на крају поново поспе луг. Тада се рубље са лугом прелије врелом водом и остави да стоји неко време. После тога се рубље носи на поток и пере.

Пратљача: Комад дрвета обрађен тако да му је доња површина равна, ширине око 25 центиметара, са рукохватом. Пратљачом се удара по рубљу које се провлачи кроз воду преко даске и на тај начин се пере и испира.

Вагача: Од жељеза ковано сечиво у виду ножа, дужине око 40 центиметара и ширине до 15 центиметара. Једна страна је целом дужином оштра, а на другој страни је насађена на кратко дрвено држало. Служи за цепање дуге и шиндре.

Брадва: Лагана алатка за ручну употребу у бачварској делатности. Служи за тесање дуге или даске. Оштро сечиво налази се на широј страни. Насађена је на кратко држало.

Чатал: Тесарски вишенаменски чекић. Служи за затесивање дрвених конструкција и за забијање и вађење ексера. Са једне стране је обична глава чекића, а са друге сечиво ширине око 5 центиметара са урезом намењеним за вађење ексера.

Дрвени плуг: По механизму сличан каснијем гвозденом плугу. Састојао се од дрвеног костура званог *гредељ* на који су постављани: *кола* (на предњи део гредеља постављала су се два кола, од којих је једно ишло браздом, а друго неораном површином), *цртало* (метални део који испред лемеша пара површину коју лемеш сече са доње стране), *лемеш* (дрвено рало са једном страном од гвожђа) и даска (одсечена бразда набацује се на дрвену даску са које пада).

Тек са снажнијим развојем робноновчаних односа поједине породице у већим местима почињу да се баве искључиво неким од заната. Пошто су ови наши крајеви вековима били под турском или аустроугарском влашћу, занати су најчешће носили стране називе па њихова имена савременицима не откривају чиме су се бавили те занатлије. Због тога, а и због чињенице да су многи од тих заната исчезли, навешћемо неке од назива занатлија:

- Абаџија** – (кројач); кројач народног сукненог одела
- Алвације** – (посластичари); мајстори за израду колача
- Ашћије** – (кувари); мајстори за справљање јела
- Бакалини** – трговци намирницама на мало
- Барутари** – они који праве барут за пуњење оружја
- Бербери** – занатлије које брију и шишају
- Бозације** – занатлије које праве бозу
- Бојације** – они који боје предиво и одећу
- Болгаџије** – трговци луксузном робом
- Бунарџије** – мајстори за копање бунара
- Бурмеџије** – они који праве бурме за бурад и каце
- Бућмеџије** – мајстори за израду разних украса
- Ваљавичари** – занатлије које ваљају сукно
- Галантери** – трговци ситном робом и бижутеријом

- Грнчари** – они који праве посуђе од глине
Гросисти – трговци на велико
Демирлија – ковач
Догрмаџије – (дрводеље); столари за финије ствари
Дунџери – (зидари); мајстори за градњу кућа
Екмеџија – пекар
Казази – мајстори за израду позамантерије
Калаџије – они који калајишу и праве бакарне судове
Кантарџије – мајстори за израду вага
Кириџије – они који превозе терет коњском запрегом
Клонфери – (лимари); они који израђују ствари од лима
Крстари – (каменоресци); они који раде крстове
Кујунџије – (златари); мајстори за златни накит
Ледари – мајстори за прављење леда
Мумџија – мајстори за израду свеча и сапуна
Мутавџије – они који праве простирке од козије длаке
Пиљари – трговац воћем и поврћем
Пинтери – (качари); они који праве каце и буради
Рабације – они који превозе терет воловском запрегом
Сарачи – мајстори за израду коњске опреме
Ситари – они који праве сита
Седлари – мајстори за прављење седала
Срчари – (стаклоресци); мајстори за сечење стакла
Табакџија – мајстор за штављење коже
Терзија – (кројач); кројач одела од бољег материјала
Тишљери – (столари); они који израђују намештај
Тутунџија – они који израђују разне посуде од лима
Туфекџије – мајстори за прављење и оправку пушака
Ћурџија – мајстор за израду предмета од коже
Џевахирџија – драгуљар
Шустери – (обућари); мајстори за израду и поправку обуће

У Прибинићу, у време аустроугарске окупације, поред шумске управе, пилане и сушаре шишарки постојали су и железничка станица и жандармерија, али и неколико трговина, пансиона и кафана. Трговине држе Салом Жејак и Куча Галон, те Коста Поповић, кафане Петар Ржак, Анђа Станковић, Миладин Јовић и Лука Делић, а власници пансиона су Штефан Ржак, Ана Срнек, Јаков Бенто и Милан Лугонић. У то време у Прибинић се досељава и један мађарски Јеврејин који отвара јавну кућу са десетак младих Мађарица, али се дуго не задржава. Мештани су се побунили и стварали му такве непријатности да је, после месец дана, морао да напусти Прибинић.

Лов и риболов

Према усменим предањима које је забележио хроничар усорског краја, Бошко Н. Петровић, овај простор је био изузетно богат многобројним врстама дивљачи, рибом и раковима.

Дивљач је ловљена стрелама, копљем, хајкама, хватањем у гвожђа, вештим постављањем омчи, копањем дубоких јама, али и са псима. Срне, јелени, дивље свиње и друге врсте дивљачи хватане су организованим хајкама у снежно време, а помоћу вешто постављених гвожђа током целе године. Зимом су прављене кошарице за дивљач према намени. За срне би се ставило сено, кукуруз за свиње, кокош за лисицу и слично. Врата су отворана на једну страну, пролаз је био узак и дивљач, када уђе, није се могла окренути, а идући около сама себи затвори врата и падне у клопку. Кокош је имала дупли плеатар (преграду) у коме је била безбедна па су лисице ос-

тајале гладне пре него што би пале у руке ловаца. Било је и других средстава и начина лова. Дивље патке, фазани, жуне, детлићи и друге птице хватане су у гвожђа и помоћу специјалне мрсуље (*ошце*) направљене од коњске гриве или конца.

Планинске реке и потоци били су богати рибом (пастрмка, јегуља, клен, кркуша и друге) и раковима. Риба је ловљена на разне начине: помоћу вршки, крошњи, плетера, а нарочито помоћу остви. Тако риболовци легну на обалу, примире се и када риба наиђе, само је набоду на оству и изнесу из воде.

Ракови су ловљени једноставно. Обично би се испод подигнутог камена налазили ракови који би се рукама вадиле из воде. Прича се да је ноћни раколов био нарочито успешан. Ноћу су ракови излазили на обалу у испашу и онда би се појавили раколовци са упаљеним лучем. Осветљени ракови би остали непомични и људи су их купили и њима пунили вреће.

Уловљена дивљач, рибе и ракови су свежи припремани за јело на разне начине, али су и сољени и сушени па коришћени нешто касније. Кожа уловљене дивљачи употребљавана је за прављење обуће и одеће, те других предмета за домаћинство.

Драгиша Васић (*Теслић и околина*) пише да је аустроугарска власт награђивала „убијање неких штеточина. За сваког убијеног медведа и вука, који су наносили велику штету сточарству, плаћала је по 20 крајцера (за младе 10 крајцера). Од девет уловљених вукова у тешањском котару 1897. године, у усорско-теслићком крају уловљено је седам, и оба медведа уловљена у котару убијена су у усорско-теслићком крају.“

У Гласнику Етнографског музеја у Београду (број 17) Светолик Ст. Душанић објавио је текст *Вјеровања и обичаји у вези са убијеним курјаком* у коме, између осталог, пише: „Ловац који убије курјака (вука), тј. онај који му зада последњи смртни ударац, дође до њега, баца преко њега своју пушку изговарајући речи: *Душманина тури на душманина* или *Ево ти, душмане, душмана на те*, а неки, опет, кажу: *Прими душмана на се*. Кад је то рекао и урадио, мало се одмакне од жртве, седне на земљу и ту чека да се остало друштво сакупи. Искупљени ловци питају га где му је пушка. Он им одговори: *Положио сам душмана на душмана*. Најстарији ловац оде па скине пушку са убијеног курјака и стави је крај себе на земљу. Потом се приступи дерању коже с убијене зверке.

Сваки ловац нема право да *гули* (дере) убијеног вука. Та дужност припада *чистим* међу њима. То је обично неки млађи ловац који није имао сношај са женама и на кога се не сумња да је склон крађи, или пак, да је кривоклетник и крвосмјешник тј. да не иде родици. По могућству треба да је без порока. Не смије бити лопов, јер *лопов не може убити лопова*. *Еснафи су на неће један на другога*, кажу сељаци у нашем крају. Ако се деси да тај *чисти* дечак не умије огулити кожу, онда он држи курјака за стражње ноге, а само гуљење врши најстарији међу ловцима. За то време сви ловци мало одмакнуто од жртве седе, али толико далеко да могу видети и курјака и пушку.

Кад је овај посао обављен, најстарији ловац узима пушку са земље, предаје је *чистом* ловцу који је гулио курјака, *убици* скида с леђа торбу упртњачу и њу предаје другом ловцу. Свој штап даје *убици* који на че-

лу поворке са штапом у руци пред њима свима иде кроз шуму у село. Чим изађу из шуме *убици* се враћа пушка, али он и надаље задржава себи штап. Уколико је могуће прво се иде кући оног домаћина коме је курјак направио штету. Кад стигну пред кућу, сви ловци назову домаћину Бога, сем *убице*. Они том приликом кажу: *Домаћине, ево нас и душмана твога!* Домаћин излази пред кућу, са свима се рукује сем са *убицом*, који стоји по страни и ћути. Онда прилази њему, скида му пушку с рамена, уноси је у кућу где су вериге и каже: *Ево добрих људи, али нема душмана. Душмани су нам под ногама.* За то време остали ловци седе пред кућом, а *убица* стоји. Домаћин узима бургију (сврдло) и у кундаку од пушке направи малу рупу, скида *тисово* дрво, које се налази изнад кућних врата у свакој српској сељачкој кући, од њега одсече мањи ивер и стави га у ту рупицу. После је воском затвори и враћа је власнику, који узима пушку и седа уврх софре. Домаћин оде по ракију и кад се врати, прво је пружа *убици* с речима: *Добро ми дош'о и Бога назв'о, пријатељу мога дома. Душмани ти увек под ногама били!*

Штап који најстарији ловац даје *убици* обеси се о шљиву, а жене пошаљу неко дете да га украде. Оне га изрежу на мање комаде који се дарују нероткињама.“

* * *

Међу богатством биљних врста у прибинском крају истичу се:

Воћке: јабуке, крушке, шљиве, трешње, вишње, оскоруше, мушмуле, ораси.

Листопадно дрво: јавор, буква, храст, бреза, липа, граб, јасен, клен, глог, брест, зова, врба, топола,

јасика, багрем, јова или јошика, лијеска, дрен, дивља јабука, дивља крушка, дивља трешња.

Четинари: бор (бели и црни), јела, смрека, тиса, ариш.

Цвеће и траве: босиок, милодув, калопер, кадифа (велике су жуте, а мале црвене), метва, љубица, каћун (код њега најпре пође бели цват), пискавац (код њега најпре пође жути цват), пелин (служи као лек), чубар (сличан босиоку), ћаба или сарајац, срчаник (служи као лек), ива (*проговара трава ива: не копај ми жиље, од мртвога створићу живе*).

Називи гљива: вргањ, рујница, лисичарка, кожнача – козара (сунчаница), млијечнице – бјелогљиве, сирогриз.

Називи шумских плодова: јагоде, купине, малине, боровнице, дрењине, трњине, брекиње, љешници, шипак, дивље крушке и јабуке, глог, буков и храстов жир.

Називи дивљих животиња и птица:

Дивљач: медвед, вук (курјак), лисица, дивља свиња – вепар, срна, зец, јазавац, куна, ласица, твор, видра, дабар, веверица.

Дивље птице: славуј, детлић, шева, кос, врабац, жуна, сјеница, препелица, пјевалица, дрозд (*пева ко дрозак у пролеће*), чворак, фазан, дивља патка, дивљи голуб (*велики голуб виче: проклет био, а мали: сиј лук*), грлица, жутица, ластавица, јаребица, тетријерб, кукавица, крешталица, кусовица, брљак, сова, гавран, врана, сврака, чавка, орао, јастреб.

Имена домаћих животиња:

Овце: Аница, Бела, Бибица, Биберка, Бјелица, Бреза, Брња, Буђа, Вилачка, Висока, Врановка, Голу-

бица, Граница, Груда, Гара, Гарица, Граша, Грашока, Грива, Даница, Душанка, Бевојка, Драгица, Жуја, Жуица, Звјездица, Јаба, Јабланка, Јавилица, Јаворка, Јелка, Кићена, Кокица, Копилица, Круна, Лаица, Лиштра, Лепа, Миља, Побеза, Сивица, Славојка, Сјеменка, Срнава, Спаса, Срећка, Пења, Поврбога, Плавојка, Пуптонога, Радојка, Ранка, Руда, Ружица, Руменка, Цвјетоока, Цвјета, Цурица, Шароока, Шукица, Шуша.

Овнови: Вилаш, Гаран, Јавиоц, Коврчан, Миљан, Путан, Копилан, Срећко, Шаран.

Козе: Лаштра, Кукорога, Креза.

Краве: Бјелава, Гиздава, Дикуља, Драгуља, Жутуља, Зекуља, Пајка, Перава, Плавуља, Племенка, Чадуља.

Волови: Бјелан, Вратоња, Гароња, Гиздоња, Голубан, Зекоња, Златоња, Китоња, Плавоња, Рудоња, Шароња.

Коњи: Алат, Вранац, Дорат, Богат, Зекан, Кулаш.

Шумарство

Године 1881. италијанска фирма „Морпурго” (*Morpurgo & Parente*) подигла је, за потребе своје пилане у Прибинићу, ускотрачну железничку пругу Прибинић – Добој (који се налазио на главном железничком правцу Брод – Сарајево – Метковић), а 1884. године изграђен је и, за то време, савремени пут Бања Лука – Добој који је ишао преко Прибинића. После изградње пруге почела је сеча дрвета из најближих ревира уз пругу. Како до тада шуму није нико масовно секао и експлоатисао, често се наилазило на комплексе који су имале све карактеристике прашуме са миленијумима непоремећеном флором и фауном.

Првобитно је у Прибинићу, после изградње железничке пруге, требало да се гради Дестилација дрвета, али ће она касније бити изграђена на ненасељеном подручју удаљеном 15 километара низводно где се спајају Мала и Велика Усора. Око новоизграђене фабрике ће ускоро нићи ново место Теслић, који је данас центар овога краја. У Прибинићу се оснива шумска управа преко које се у околини масовно експлоатише шума, а у самом месту Прибинић саграђена је пилана и сушара шишарки или семенара.

Новооснована *Шумска управа у Прибинићу* запошљавала је око 2.300 радника (према званичном попису у Прибинићу 1896. године живи 1.235 становника – двоструко мање од броја запослених у њеној *Шумској управи*) и захватала је шумску површину од око 56.000 хектара (у гравитацији Велике и Мале Усоре и сливу Лукавац), од којих око 23.200 хектара шума прашум-

ског карактера, у којима је, према извршеној процени, било дрвне масе од око 4,856.000 кубних метара буковог и 1,896.000 кубних метара четинарског (јела, смрча, бор) дрвета. Остатак од око 22.800 хектара чиниле су различите врсте дрвета средњодобних и млађих старосних класа.

У пилани је, како то пише (у књизи *Из Усорског краја и околине*), тадашњи учитељ из Прибинића – Петар Богуновић, тршћанска фирма *Морпурго* израђивала разноврсну, већином кратку, француску дугу. Главно јој је подручје било у планини Јаворови, одакле је годишње извозила по 8 милиона комада.

У Прибинићу је подигнута модерна семенара (*трушњача*) у којој се на модеран начин, помоћу топлоте, спроводећи је кроз нарочите цеви, суше на лемама (решеткама) разастрте шишарке црногорице. Шишарке се услед топлоте отварају и семе само испада. Тако се добијало квалитетно семе за расаднике и касније пошумљавање. Ова семенара је била тада једна од најмодернијих у Европи. Она ће после Другог светског рата бити пребачена у Словенију.

Поред фабрике дестилације дрвета у Теслићу и шумске управе, пилане и сушаре шишарки у Прибинићу, *Босанско акционарско друштво за прераду дрвета* имало је у свом саставу електричну централу и пилану у Блатници, те сопствени железнички колосек (према Чечави, Блатници, Очаушу), а 1905. године отворило је и рудник за јамску експлоатацију мрког угља у насељу Рудно поље недалеко од Теслића.

Изградњом железничке пруге и индустријских објеката и великом експлоатацијом шума и у Прибинићу и у Теслићу досељава се знатан број странаца, пре свега,

Немаца, Италијана, Чеха, и Мађара али и велики број Словенаца и Хрвата. Немци и Чеси углавном раде на железници, Аустријанци и Мађари руководе пиланама, Италијани раде на прављењу цигле и керамике, Словенци претежно раде у рударству, а Хрвати на сечи дрва.

Предузеће *Босанско акционарско друштво за прераду дрвета* имало је и за време Првог светског рата (1914-1918) јаку подршку од Земаљске владе за Босну и Херцеговину у Сарајеву, а др Јозеф Кранц је, преко Заједничког министарства у Бечу, водио бригу о обезбеђивању потребних животних намирница (у првом реду кукурузног и пшеничног брашна) за прехрану радника запослених у експлоатацији шума и индустријској преради дрвета.

Из једног званичног акта Заједничког министарства у Бечу из 1915. године види се да је тим обезбеђивањем било обухваћено око 3.500 шумских и фабричких радника предузећа *Босанско акционарско друштво за прераду дрвета у Теслићу*. Оваквој бризи аустро-угарских власти допринела је околност да је фабрика у Теслићу, поред осталих продуката дестилације, производила и ацетон који је служио у ратној индустрији за израду експлозива.

5. ЦРКВА

Турци су по Босни и Херцеговини током своје више-вековне владавине порушили већину хришћанских богомоља. Такву судбину доживели су и манастири Липље и Ступље, које је у нашим крајевима подигао краљ Драгутин, који је (по предаји власти у Србији брату Милутину) од своје таште, угарске краљице Јелисавете, добио Београд, Срем, Мачву и крајеве у североисточној Босни (Усора и Соли) којима је владао као краљ Срема од 1284. до 1316. године. Од манастира Липља остали су само темељи, а манастир Ступље је био потпуно разрушен, па је у народу постојало неколико предања где се он тачно налазио.

У таквим условима, путујући свештеници су служили свету литургију по разним местима, такозваним *збориштима* или *црквештима*. Обично би се за то бирала места за која се зна да су ту некада биле цркве или манастири, али и друга места која су због свога положаја, приступачности и заклоњености била народу омиљена. Најпознатије збориште у нашем крају било је у Липљу, на темељима разрушене манастирске цркве. Путујући свештеници на тим местима би служили свету литургију (или, како су наши преци говорили, *држали молитве под чадорима*).

Петар Богуновић, учитељ из Прибинића (у књизи: *Из Усорског краја и околине*), пише „да је чуо од старина, који се сећају таквих зборишта, да су чадори били направљени од дебелог домаћег платна чији крајеви су били обрубљени црвеним крстовима за прављење хлада и за ознаку места где се држи света молитва. Путујући свештеници били су већином сељачког рода, живели сељачки, одевали се у сељачко рухо са камилавком на глави. Мало који да је имао мантију које су носили грчких свештеника. Са штаком (штапом) у руци, те

књигом и другим потребним утварима у торби или бисагама, обилазили су своје вернике и свршавали свете обреде: крштења, венчања, молитве, причешћа немоћних, покопе. Често би се састала и тројица заједно, да читају *велике молитве* код тешких болесника. Већином су ишли пешице, коња су ретко јахали да не свраћају позорност Турака на себе. Били су у врло уским везама са народом и били им тад једини саветници у свему.“

Прота Стеван К. Душанић у својим белешкама је записао: „У то време прибинићка парохија није имала своје цркве, него је припадала цркви у селу Врућици, као најближој (удаљена око 20-ак километара). Црква у Врућици је, сем даљине, имала и те незгоде, што се налазила с десну страну реке Велике Усоре, а прибинићка парохија са својим селима била је на леву страну, па када воде надођу онда се цркви није могло да иде, јер није било мостова, а уз то се морало пролазити кроз турска села што је опет, с обзиром на време и прилике, имало својих непријатности.“

Турске власти нису дуго дозвољавале подизање цркава. До тога долази тек пред крај турске владавине када, због учесталих побуна српског становништва у Босни и Херцеговини и поучена искуством српског становништва у Србији и Црној Гори које се ослобађало од турског јарма, турске власти поново почињу да дају дозволе за обнову манастира и изградњу цркава. У то време су и виђенији мештани села Прибинића и Липља, на челу са Гавром Л. Душанићем, поднели молбу да им турски султан дозволи изградњу цркве на развалинама манастира Липље, те у Прибинићу, где се раније налазио (по предању) манастир Ступље.

У заоставштини проте Стевана К. Душанића постоји фотокопија фермана турског султана за градњу цркве у Прибинићу, као и превод истог. Прота Стеван пише: „Овај фер-

ман (дозволу) је, на моју молбу и то за јагње, превео мујезин Шеријатске школе у Тешњу 1907. године. На моју жељу да се потпише на преводу он ме је замолио нека то остане у тајни, како то не би дознао Швабо, пошто га могу лишити службе. Али треба да знаш – рече ми мујезин – да је превод тачан, а мој потпис је неважан.“

Тај превод дозволе (фермана) турског султана за изградњу цркве у Прибинићу гласи (видети – Стеван К. Душанић, „Султанова дозвола за градњу прибинићке цркве“, *Братство*, год XI (1935), бр. 4-5: 72):

*Наше царско Величанство
Гази Султан Абдул Меџихан, син Гази Султана
Махмуда Другог
Велеможном господину другог степена
бањалучком кајмакаму,
Моме заступнику, велеученом и пресвјетломе
тешањском кадији и муфтији,
Благодарном господину начелнику среза
тешањског
и угледницима града тешањског*

НЕКА ЈЕ НА ЗНАЊЕ

У бањалучком округу, а у тешањком срезу становници села Прибинића будући да су моји вјерни поданици, вјере православне, а немају своје богомоље у којој би се Богу молили и служили свету службу, то су преко стамболске православне Патријаршије затражили нашу царску дозволу за градњу цркве, у дужину 25, у ширину 16 и у висину 19 аршима, под именом АЈА ЈОРГИ (Свети Ђорђе). Те пошто ја желим да свим мојим поданицима, без разлике у вјеро-

исповести, буде у сваком погледу право и праведно и то оним поданицима који су мени покорни и признају подаништво и још ако се буде поменута црква правила на земљи ораници или косници, да се учитавају царска права, те да се израчуна десетина која би се могла са тог земљишта примити и то к нама доставити. Даклем, при градњи речене цркве нека не буде никоме никакве штете, пошто налаже моја царска праведност, то ја додељујем дозволу за градњу поменуће цркве и у погледу тога завјетујем моју царску одлуку.

Ви: кајмакаму, кадија, муфтија и сви горе упоменути, пошто вам буде овај мој ферман познат, пазите при градњи поменуће цркве да муслиманима не буде никакве штете, да се са никоје стране не омета и спречава градња 25 у дужину, 16 у ширину и 19 аришима у висину, и треба пазити да не буде већа него што је назначено и дозвољено. Ако се случајно буде правила на земљи ораници или косници од те земље ће се узимати порез те мени јавити.

Чувајте се да не би што противно урадили овоме што је у мојој царској дозволи наведено, то знајте и само се на моју заповест ослањајте.

Писано у средини месеца Реби ул-ахира, године 1274.

У мојој резиденцији, Богом иштићеној Костантинији.

*Ми, Цар Гази Султан Абдул Меџихан
син Гази Султана Махмуда Другог*

Када су стигле дозволе (фермани) од турског султана за градњу цркава у Прибинићу (1857) и Липљу (1858), прво се приступило обнови манастирске цркве у Липљу, где су постојали темељи разрушене манастирске цркве. Обновом манастира Липље руководи Гаврин син, свештеник Коста Г. Душанић, а главни неимар је Јосо Максимовић. Нестабилно стање у вре-

ме градње манастира доводило је до тога да је он често био изложен нападима одметничких банди а радови на обнови су били прекидани и завршени су тек 1879. године, или како то пише прота Стеван К. Душанић *по швапској окупацији Босне и Херцеговине*.

После завршетка изградње манастирске цркве у Липљу, почињу припреме за изградњу цркве у Прибинићу, за што је раније (1857) добијена и дозвола – ферман од турског султана. Међутим, нове аустроугарске власти не признају ову дозволу (ферман) за градњу и како прота Стеван пише: „Швабе сада траже да се гради само дрвена црква, а не зидана – од тврдога материјала. Делегација парохијана одлази код Среског поглавника у Тешањ са молбом да дозволи градњу зидане цркве. *Када смо могли манастир Липље градити од камена ми смо ради да и цркву у Прибинићу од камена подигнемо. На питање: Ко ће вам за то дати паре?* одговорише: *Бог и наши свештеник Коста Душанић.*“

На крају је ипак 1899. године, после дугогодишњег одбијања, од аустроугарских власти добијена дозвола за градњу цркве у Прибинићу. Власти издају дозволу тек када су одлучиле да у Прибинићу граде католичку цркву за раднике који су се доселили из разних крајева Аустроугарске (Аустрије, Мађарске, Италије, Чешке, Словеније, Хрватске, Галиције...). Тако су у Прибинићу истовремено изграђене православна и католичка црква.

Сложни парохијани предвођени својим свештеником, протом Костом Г. Душанићем, завршили су изградњу цркве, за веома кратко време, и црква *Светог цара Константина и Јелене* би освећена на *Свету Петку*, следеће, 1900. године. Миленко С. Филиповић (*Прилози етнолошком познавању североисточне Босне*) пише: „Црква у Прибинићу посвећена је св. цару Константину и царици Јелени јер је саграђена у време

попа Косте Душанића. Црква је, дакле, посвећена светитељу чије име је носила личност којој припада главна заслуга за подизање цркве.“

Освећење нове цркве је објављено у *Источнику* (духовном листу за црквено-просветне потребе српско-православног свештенства у Босни и Херцеговини). „Дана 14. октобра тј. на дан св. преподобне матере Параскеве о. г. осветио је високопреосвештени господин Архиепископ и Митрополит Николај уз асистенцију двојице консисторијалних чланова г.г. протојереја: Давидовића и Ћенића, тешањског протојереја Илића, околног свештенства а у присуству многог српског православног народа, нову парохијалну цркву у селу Прибинићу котара тешањског. Нова црква посвећена је св. равноапостолном цару Константину и царици Јелени. Овом приликом је Његово преосвештенство рукоположило свршеног клирика рељевске богословије Петра Лалића за ђакона.“

Следеће, 1901. године биће формирана бањалучко-бихаћка митрополија (којој ће припасти парохија у Прибинићу). У *Првом шематизму православне српске митрополије Бањалучко-бихаћке за годину 1901*, пише да парохија Прибинић, којој припада и село Очауш, има 106 домова, са 1330 душа (м.

708, ж. 622), брачних парова 237 (сложних 235, несложна 2), рођених 49, умрлих 54, венчаних 10, те да свештеник Коста Душанић прима годишње у новцу и нарави 1200 круна. Поред парохије у Прибинићу он је администратор парохије Бјелобучје (са селима Блатница, Брић, Језеро, Младиковине и Угодиновић) која има 271 домова са 2.536 душе (м. 1328, ж. 1208), брачних парова 395 (сложних 390, несложна 5), рођених 82, умрлих 60, венчаних 8.

Исте године (1901) новопостављени митрополит Евгеније (у пратњи свога ђакона Јована Стефковића) ће обавити каноничку посету протопрезвирату тешањском и обићи цркву у Прибинићу. О тој посети *Источник* опширно извештава и, између осталог, пише: „На граници села Прибинића, која је уједно и граница котара тешањског, под самом Борја планином, дочекао је Његово Високопреосвештенство котарски предстојник господин Марко Навратил са високопречасним господином хаџи Теодором Илићем. Пред колима господина предстојника и хаџи проте Илића јашило је од цркве прибинићке на броју 85 лепо обучених коњаника са српским барјацима. Кад је високопреосвештени господин ступио на земљиште села Прибинића са својом пратњом, уз пуцњаву пушка – поздравио је новог архипастира господин предстојник, позвавши Га уједно у своје кочије, одакле су се одмах кренули новом цестом – цркви на Прибинић. Пред колима Високопреосвешћеног и његове пратње јурили су коњаници, радосни што виде у својој средини владику. У веселју и раздраганости ориле су се српске песме, а пушке громко одјекивале...

Високопреосвешћеног Господина поздравио је под славолуком испред српске црквене општине са неколико кратких речи г. Коста Душанић, богослов (Коста – Млађи, син свештеника који ће по завршетку богословије бити ђакон код Митрополита Евгенија, а потом – од 1905 – у Бањалуци свеш-

теник бистрички – напомена аутора): благодарећи милостивом Творцу између осталог и на томе, да ево не прође ни пуна година дана, а ову околину и овај свети храм (који је по лепоти своје израде и тврдоћи материјала – редак у епархији Његовог Преосвештенства) походи и друга архијерејска глава. Месни свештеник г. Коста Душанић стајаше у црквено одело обучен, држећи крст са јеванђељем у руци – на црквеним вратима, одакле поздрави Његово Архијерејство са добродошлицом, предајући часни крст у свету десницу своме Архипастиру са целивањем исте.

Пошто је Високопреосвештени Господин примио крст и ступио у свети храм, целивао је престоње иконе – Христову и Богородице, а свештенство са осталим клиром певало је *исполни ети деспота*. Док свети владика народ крстом благосиљаше, дотле се народ тискаше, како ће се ближе владици прикључити, да му целива свету десницу и прими архијерејски благослов. Док се народ тако комешаше, започео је часни г Коста Душанић, свештеник, молбену јектенију, коју је завршио са отпустом. За тим је Његово Високопреосвештенство отпочело присутном народу красну и дугу беседу, поучивши га отприлике овим речима: *Благочестиви Христијани! Као вашег Архипастира врло ме је обрадовало, кад сам угледао овако красни храм Божји, којег сте ви пре кратког времена, благодарећи милостивом Творцу на Његовој помоћи, трудом и муком својом подигли, те на основу овог вашег дела могу закључити и радовати се, што међу вама влада права слога, мир и љубав християнска. Па ако се будете и даље тако владали, молићу се и ја за вас милостивом Творцу, да вас у вашим трудним делима вазда штитио буде; нарочито вам, драга браћо, препоручујем, да гајите што већма љубав и слогу међу собом; обдржавате своје лепе задруге, млађи поштујући своје старешине, а старешине праведно и паметно поступајући са*

својим укућанима. Поштујте и питајте вазда за савет претпостављене вам управитеље и старејине – свештеничке, који се вазда брину о душевном напретку вашием; – даље, драга браћо – будите вазда опрезни у погледу склапања ваших бракова, држећи их по пропису свете нам матере цркве...

Кад је његово Високопреосвештенство поуку своју свршило, коју је присутни народ с великим одушевљењем пропратио, ушао је у олтар, да прегледа утвари црквене и унутрашњост олтара...

По ручку, око два сата по подне, кренуло се Високопреосвештенство за Тешањ. На овом путу пратио је високог госта месни шумски управитељ господин Ернст Обтичак, у колима све до станицу у Теслићу, дочим у другим колима пратио је Високопреосвештеног господина котарски предстојник господин Навратил, са хаџи протом Теодором Илићем. Месни пак свештеник Коста Душанић испратио је високог госта са својим црквеним општинарима све до границе своје парохије и ту се је опростио с њим, зажеливши му сретна пута.“

До Другог светског рата храм у Прибинићу су посетили патријарх Српски Варнава, епископ жички Николај (Велимировић), епископ битољски Симеон (Поповић), а епископи бањалучко-бихаћки и зворничко-тузлански по неколико пута, јер су обојица били архијереји, пошто је парохија у Прибинићу касније прешла из Бањалучко-бихаћке у Зворничко-тузланску епархију.

У Прибинићу је (у коме живи и десетак процената муслимана) после изградње православне цркве и школе, пред Први светски рат, подигнута и џамија „већином прилозима народа православне вере из Прибинића, на потицај православног свештеника Стевана Душанића“, како то пише (у књизи *Из усорског краја и околине*) Петар Богуновић.

6. ШКОЛА

У доба турског ропства малобројни Срби су се обучавали основној писмености у српским манастирима или код путујућих калуђера (учитеља), а и самоучко описмењавање на овим просторима имало је доста дугу традицију. Отац попа Косте – Гавро Л. Душанић, један од ђака самоука из тога времена, касније је поставио темеље организоване образовања деце у своме крају. Увиђајући од каквог је значаја описмењавање српског народа Гавро Л. Душанић ће прво за школовање своје деце у Прибинић довести путујућег калуђера Марка Миличића из Ранковића, а касније извесног Ђорђију Петрановића, школованог учитеља из Тешња, који се доселио из Аустроугарске.

Марко Миличић је децу Гавре Л. Душанића описмењавао из буквара, псалтира и часловца. За буквар се, у то време, требао издвојити добар ован, а за псалтир и часловац по један јунац. После основног описмењавања своје деце код Марка Миличића, Гавро Л. Душанић 1845. године ангажује школованог учитеља Ђорђију Петрановића који долази у Прибинић и деци пружа, за то време, завидно образовање. У кући Гавре Л. Душанића Ђорђија Петрановић основној писмености учи не само Гаврину децу, него и још неколико дечака из Прибинића. Међу њима, као ученици се нарочито истичу Коста Г. Душанић и Теодор Поповић.

Код Ђорђија Петрановића школовање све више добија карактер световног образовања а као уџбеници се појављују и буквари, читанке, историје итд. Уџбеници се углавном набављају из Србије и Војводине, а књиге на црквенословенском језику и из Русије. Предање каже да се Гавро договорио да Ђорђија Петрановић у приватној

школи у Прибинићу децу обучава по узору на тадашње српско-православне школе.

Најближа школа Прибинићу у то време турске владавине била је у Тешњу и у њој су радили учитељи који су ангажовани преко огласа. Један од тих огласа објављен је 28.10.1855. године у листу *Србски дневник* који је излазио у Новом Саду.

ОГЛАСИ

О Б Я В Л Е Н И Е

Од стране Србског обшества из вароши Тешња у Босни обавио се да се за у ово место потребуе еданъ учитель за народну школу кои би способанъ био предавати обичне предмете Нормалне, и у цркви служити за поиниа.

Плата се опредѣљуе 200 фр. у дванцима годишних квартир и дрва колико потребуе. Окромъ тога иматиће нешто прихода одъ стране деце коя буду школу похађати а не принадлеже реченомъ обштеству.

Изискуе се да е правосл. восточногъ вѣроисповедания, — и да буде снабдвенъ свидѣтельствима нуждимъ одъ своихъ наука, способности, и моралногъ поведениа — како такођеръ доказаательства одъ точности пређешнихъ званиа свершаваногъ. Желесе да е оженѣтъ ради женеве дѣце кою би могла њгова Госпођа настављати.

Ако би дакле кои ово звание поприимати желно нека се изводи што скорие обратити съ франкиратимъ писмомъ на Благор. Г. Н. Анто нића Директора школе у Тешню, и писмо нека преко Брода у Славонији адресира.

У Тешню д. 17-Августа 1855

Србско Обштество у Тешню
у Босни.

2—3

Наставни план се временом мењао, а током последњих година турске владавине, он је изгледао овако: *Први разред*: Буквар, Читанчица, Рачун. *Други разред*: Словенски буквар, Српска прва читанка, Мала историја цркве, Молитвословље, Рачун. *Трећи разред*: Друга читан-

ка, Катихизис, Часловац, Рачун. *Четврти разред*: Писмени састави, Српска граматика, Трећа читанка, Историја српског народа, Земљопис, Рачун.

Све до изградње школске зграде и званичног почетка рада школе (1906), децу у Прибинићу описмењаваће ученици Ђорђија Петрановића: прибински сеоски учитељ Теодор Поповић (стално) и свештеник Коста Душанић (повремено – поред свог основног, свештеничког, посла у парохији). Прота Стеван К. Душанић пише да његов отац (прота Коста) одмах по доношењу Уредбе (1905) којом се дозвољава отварање српско-православне школе, „реши да своме селу сагради и отвори и српску народну основну школу, коју је у та времена било врло тешко добити, јер је окупатор, тадашња аустроугарска власт, на сваки начин кочила и спречавала просвећивање српског народа.

На тај га корак убрза вест, да држава жели у Прибинићу да отвори комуналну школу, која је имала за циљ не само да одвоји народ од његове цркве и вере, него још више, да у њему уништава националну свест, правећи га кроз своје просветне раднике добрим држављанима велике Аустрије, истичући му такозвано *бошњаџство*, а све с циљем да га одвоји од српске народне целине, којој он припада ма где био и ма кога служио. Школа би изграђена по свим прописима, које су захтевале државне техничке власти за градњу таквих објеката, за само годину дана. Подигнута је на земљишту Душанића, где су се налазили још црква и парохијски дом, а касније ће ту бити изграђена још библиотека и читаоница. Освећење школе у Прибинићу извршено је 26.10.1906. године, а обавио га је тадашњи митрополит бањалучки Евгеније Летица.. Црквено-школска општина и школски одбор бринули су се о материјалном издржавању школе и плаћању учитеља.“

Прва учитељица у новоизграђеној школи у Прибинићу била је Милена Душанић, супруга свештеника Стевана К. Душанића, Костиног сина. Милена је завршила петогодишњу учитељску школу на Препарандији у Сремским Карловцима и у школи у Прибинићу је бесплатно радила током прве три године. Како прота Стеван пише: „Када је црквена општина била у стању да издржава плаћеног учитеља, она напусти учитељски посао јер је имала пуно обавеза око своје мале деце, а и у поповској кући са честим доласцима гостију.“

У сарајевским новинама *Српска ријеч* од 13.08.1909. године објављен је следећи оглас:

Српско-православни црквено-школски одбор Прибинић
НАТЈЕЧАЈ

На овдашњој српско-православној четвороразредној школи тражи се учитељ или учитељица.

Плата је учитељу или учитељици 800 круна годишње, стан, огријев, башћа и 30 круна путног трошка.

Дужности су како учитеља тако и учитељице учити дјецу у сва четири разреда према наставном плану.

Натјецатељи требају уз молбу приложити свјedoцбу учитељског оспособљавања; увјерење моралног владања и увјерење да су припадници Аустро-Угарске монархије.

Рок је натјечају најдаље 28. августа о.г.

Прибинић, 9. августа 1909. г. (з.п. Прибинић – Теслић).

Предсједник:

Коста Душанић

умиrowљени свештеник

Бањалучке *Врбаске новине* објавиле су 08.02.1938. године да се „преселила у вечност, у 55. години живота,

Милева, супруга банског већника г. Стеве Душанића, проте из Прибинића. Покојна Милева потиче из угледне породице Вукашиновића из Вуковара. Отац јој је био школски надзорник (у Бањалуци). Свршила је учитељску школу у Карловцу... На почетку светског рата 1914. године остала је сама са шестеро нејаке деце, јер је њен муж био отеран као таоц најпре у Теслић затим у Добој, где је био присутан стрељању кнеза Теодора Рилића у Руданци. Напослетку био је одведен у Арад, где је остао до ослобођења. За све време рата покојна је Милева остала чврста духа потпомажући непрекидно невољне и сиромаше. Покојница је била једна од оних ретких жена које ни у најтежим часовима не клону духом. Пред очима је имала увек један циљ: просвећивање и васпитање свога народа. Као учитељица свим силама је настојала да рашири што више писменост и просвету у народу. Колико је била обљубљена видило се по њеном спровођењу. Осим великог броја тежака из околних села присутвовале су и многе личности из Теслића, а био је присутан и велики број муслимана. Полазак од куће жалости био је нарочито дирљив, јер су благодарни мештани њено тело пренели на рукама до вечног пребивалишта иако је удаљеност од куће до гробља толика да су је требали пренети колима. Вечна јој памјат.“

После Милеве Душанић (која је била учитељица у периоду 1906-1909) до Другог светског рата у Прибинићу су радили следећи учитељи: Даринка – Драга Милошевић (1909-1910), Дамјан Верчевић (1910-1911), Тодор – Тоша Николић (1911-1914), Зорица Станковић (1914-1918), Никола Видаковић (1918-1919), Петар Богуновић (1919-1923), Павао Шуштић (1923-1924), Љубомир Срдић (1924-1926), Милутин – Миле Басрак

(1926), Манда Царатан (1926-1929), Милан Челиковић (1929-1931), Клара Томљеновић (1931-1938) и Албин Вранешевић (1938-1941).

Веронауку ће у школи све до Другог светског рата држати прота Стеван К. Душанић. Од оца сам доста слушао о часовима веронауке које је држао прота Стеван, али и о његовом првом учитељу Љубомиру Срдичу и школским друговима, нарочито о Бранку Малићу (са којим је био и у блиском сродству – деца су рођеног брата и сестре, Јована и Миље, удате Малић) и Драгутину Делићу (са којим ће служити војску као граничар у Македонији на граници са Албанијом, непосредно пред избијање Другог светског рата).

62 Текстуални број	31-годишњи и први авијаст 1962 године дан, месец и година уписа		Триедињак
24-офанзивни и десетифронт авијаст 1962 год. у 1922.		Триедињак место рођења, улица и број	
Вуковић Ђељосава - женски породично и рођено име и пол детета		Накнадни уписи и прибелешке:	
Подаци о родитељима	Оца	Мајке	Уписан 12 октобра 1962 године у Триедињак, Машинста вомста у улици сиротах 73 шевћуки бр. 18/62 у Триедињак 15/10-1962 године
Породично име (за мајку и девојачко)	Вуковић	Вуковић р. Срдич	Машинста:
Рођено име	Милан	Маруша	у. з. Бранко Малић
Место, дан, месец и година рођења	Триедињак 12 новембар 1919	Триедињак 15 април 1924	
Држављанство	ФРЈ	ФРЈ	
Народност	Србин	Српкиња	
Занимање	делоградник	домашница	
Место становања	Триедињак	Триедињак	
Примедбе и исправке грешака:			

7. ГОВОР

Говор усорског краја припада новоштокавском ијекавском наречја. Народни језик је правилан и мало одступа од српског (Вуковог) књижевног језика. Становници Прибинића и околних места говоре течно и јасно и имају правилан нагласак на одговарајућим слоговима речи.

Код изговора појединих сугласника и вокала постоје одређене специфичности (које су, истина присутне, и у другим деловима Републике Српске). Карактеристично је јотовање које одступа од стандардног књижевног језика (на пример, ђевојка, ђед, као и ћерати, лећети и томе слично). Код речи које почињу са пч, пт, пш итд. први сугласник (п) се не изговара (на пример, чела, тица, шеница), а често се сугласничка група хв изговара као ф (на пример, фала уместо хвала). Једна од карактеристика говора овог краја је и сажимање вокала: рек'о, дош'о, глед'о. Често се не изговара ни сугласник х, нарочито на почетку речи (на пример, 'аљина, 'ладовина), а при изговору муслиманских имена већина Срба изоставља слово х, те се уместо Мухарем говори Му'арем, уместо Мухамед – Му'амед, Хасан – Асан, Хусеин – Усеин итд. Приметна је и мала примеса шћакавштине (вошћани, шћап).

У говору овог краја срећемо и речи из других језика, пре свега, турцизме и германизме. Још увек се, истина све мање и мање, у свакодневном говору користе и одређени локализми, речи које су непознате људима који нису из тог краја. У исто време, већом комуникацијом са људима из других крајева, локални речник постаје све богатији. Непотпун списак првобитних локалних, али и речи који је временом усвајан из шире околине дајем у наставку.

Аброви – трачеви
Авлија – кућно двориште
Авпље – отпад (обично од дрвета)
Адет – обичај, навика
Азна – уређен извор воде за пиће
Ајван – стока
Ајкапа, ајкапаст – неукротив (обично за стоку)
Акрап – ругоба
Алаша – руља, разуларена група
Алка – карика, метални круг
Аљина – хаљина
Аманет – завет, опорука
Амбар – спремиште за жито, житница
Амбрела – кишобран
Антрак – ђаво
Апаш – друг, пајташ
Апс – затвор
Арати – (по)красти
Арач – харач, врста пореза
Ардауш – галама, неред међу људима
Арлаукати – галамити
Артија – хартија, папир
Арман – место на коме се врши жито
Ас је – Да ли је?
Асијаст – обесан
Асна – корист
Астал – сто
Ашиковати – забављати се
Бабине – времо после порођаја
Бадањ – шупље дрво
Бајат – стар
Бакрач – врста котла од бакра

Бакшиш – напојница
Балавурдија – дечија скупина
Балега – измет од крупне стоке
Бараба – бећар, распуштен човек
Бангав – сакат, инвалид
Бардак – крчаг, земљана посуда за воду
Басамак – дрвени степеник
Баталити – покварити
Башити се – шепурити се (*Лако се башишти на туђем*)
Башка – посебно, одвојено
Баца – отвор за дим, светлост и ваздух на крову
Биљег – знак, обележје или пега на телу, мета
Биртија – кафана
Бисаге – спојене торбе за седло
Бегенисати – одабрати, допасти се
Без – тање и лошије платно
Белај – несрећа, зло, јад
Белегија – камен за оштрење косе
Бена – луда, будала, глупан
Берићет – изобилје, добар род, благостање
Бетер – слабашан, нејак
Бећар – момак који воли ракију и весеља
Бехар – род воћке
Бешика – дечија колевка; мокраћни мехур
Благо – стока, овце
Блен’о – загледао се
Бљузак – јака киша
Богаз – прелаз у огради
Боме – богме
Брабоњак – измет ситне стоке (овца, коза)
Брав – ован
Бризнути – заплакати

Брњав – умазан око уста
Будалија – глупост
Будак – трнокоп
Бујад – папрат
Букара – дрвена посуда за воду или ракију
Букагија – окови на ногама
Буквица – војничка књижица
Булумента – неорганизована група
Бунџа – рупа
Буњиште – сметлиште
Бурла – рови, претура
Бусија – заседа
Буџак – угао, ћошак
Вабити – дозивати живину или стоку
Вавјек – увек
Ваган – мера за жито, врста посуде
Вајда – корист, добит, ћар
Вакат – време, доба, период
Вако – овако
Вала – хвала
Валинка – мана, недостатак
Ваљан – добар, вредан, исправан
Варићак – дрвена посуда за жито (12 кг)
Вареника – варено, кувано млеко
Варењак – куван кукуруз
Васлава – слава
Ватраљ – приручна кадионица
Вењер – фењер
Веранда – трем
Верати се – пењати се
Варићак – дрвена посуда за жито (запремине 12 кг)
Вериге – ланци са кукама изнад огњишта

Вертун – кецеља
Видло – светло, запаљена зубља (сноп) луча
Вилџан – филџан, шољица
Виранге – завесе
Воје – овде
Вран – црн
Врело – извор воде
Врлетан – незгодан (човек), неприступачан предео
Врљика – део дрвене ограде
Врпољи – врти се, не седи у месту (за немирно дете)
Врчити – одбити се (*Врчи комад и удари га*)
Вруштук – доручак
Вурина – фуруна, пећ
Вучија – дрвена посуда за ракију
Гаила – галама, вриска
Гајрет – помоћ
Гањак – предсобље, ходник
Гацати – газити
Гвожђа – направа за хватање дивљачи
Гижда – пањ, чокањ
Главар – старешина
Глацнуо се – опоравио се, удебљао се
Гариб – бараба
Грамба – ко неспретно хода
Грдан – ружан
Грк – горак
Губица – усна
Гувно – место за вршидбу жита
Гуја – змија
Гујавица – глиста
Гуланфер – спадало, бескористан
Гуњ – део горње одеће

Гурав – грбав
Дагма – белег, ознака
Дамар – нерв, пулс
Дангуба – беспосличар
Данути – одморити се
Дажд – киша
Двери – врата
Двор – двориште (око куће)
Дворити – служити, послуживати
Деверати – трпити дуго
Дедер – хајде одмах (заповедни начин)
Декно – ударио изненада
Диван – веће, државни савет
Диванити – већати, разговарати
Демет – нарамак
Доакати – доћи главе
Доводци – деца које удовица доводи у нову кућу
Доколио – нашао времена
Докон – беспослен
Долибаша – онај који сједи на челу стола,
Домазет – ко се прижени у женину кућу
Драмосери – прича без везе
Дрежди – дуго чека
Дркација – који прича у празно
Држећан – стар, а добро се држи
Дроб – изнутрица
Дрланца – искоришћен, неупотребљив
Дртина – остарио
Дувар – зид куће
Дуга – даска бурета или каце (бачве)
Думагија – дим, прашина
Дурати – трпити, подносити тешкоће

Дућан – трговинска радња
Душманин – непријатељ, противник
Ђакад – кадгод
Ђе – где
Ђе, ђе – понегде, ту и тамо
Ђевојка – девојка
Ђевђир – цедиљка
Ђезва – посуда за кафу
Ђене-ђене – није лоше, како-тако
Ђердан – накит за девојку око врата
Ђинђува – стаклена куглица, перла
Ђипати – скакати
Ђисије – ситни накит; ствари којима се не зна назив
Ђувегија – младожења, момак пред женидбу
Ђул – ружа, ружица
Ђутуре – скупа, све; одока, отприлике
Ђутурум – стар, излапио
Еглен – разговор
Егија – ручица за окретање
Ејвала – велико хвала
Еклање – хеклање (ручни рад)
Елаћ – пропаст
Ерав – хром
Ешкије – хајдуци
Жага – тестера
Жаруља – сијалица
Живица – жива ограда
Жижак – црв у пасуљу, житу, дасци
Житко – ретко, разблажено
Жишка – комад жара
Жера – жар
Жестан – мастан, жесток
Жимлија – прождрљив

Жрвањ – млински камен којим се меље жито
 Забасати – залутати
 Завозан – који заноси у ходу или вожњи
 Задрт – тврдоглав, својеглав
 Зажмак – омча на конопу или концу
 Зазор – стид, срам, непријатност
 Заинтачити – навалити са тражењем, не одустајати
 Заитити – захватити
 Зајазити – преградити ток воде
 Закон – вера, верски канон
 Закрмачити – забрљати, испрљати
 Заметати – сметати, ометати
 Заметити – затурити
 Заморници – укопници, присутни на сахрани
 Занети – остати у другом стању; заборавити се
 Запећи – за механизам који се не да покренути
 Затиок – потиљак
 Заувар – мала корист, макар то
 Зацопати се – заљубити се
 Збобли – узме на брзину, отме
 Званица – гост на слави или свадби
 Здурнут – плаховит, љут
 Звјерла – гледа наоколо
 Звоца – придикује
 Зврдов – својеглав, самовољан
 Зивлака – безвезњаковић, који свашта прича
 Зијан – штета
 Зијанћер – штеточина (обично за стоку)
 Зимљив – осетљив на хладноћу
 Зејтин – јестиво уље
 Земан – време, вакал
 Зера – трун, врло мало
 Зуар – мала корист

Зубун – прслук
Зулум – насиље, неправда
Ивер – комадић дрвета
Изажмати – исцедити
Избеушити – ослабити на месту прелома
Извиједа – измишља
Изјести – појести
Ијере – зашто
Иљага – велико невреме
Иљада – политика, превара
И(н)сан – особа, човек
Искамчити – добити после упорног тражења
Искобити – истријебити, нестати, замријети
Итити – журити
Итнути – бацити
Јагма – отимање
Јазмак – рупа у земљи
Јазук – штета
Јали – или
Јаловити – кастрирати животињу
Јапија – истесана грађа
Јевта – недеља, седмица
Језиковати – причати, почети расправу
Јендек – провалија, канал
Једноч – једном
Јербо – јер
Јере – зашто
Јешан – онај који добро једе
Јок – не
Јабо – дрвена посуда за воду
Јабулио – једва се одрекао, једва дао
Јавга – свађа
Јадар – способан

Каил – споразум, воља, спреман
Каје – каже
Какви – не
Кал – блато, глиб
Каламоча – на брзину припремљено чорбасто јело
Каљав – блатан, прљав
Кантар – вага, жељезна справа за мерење тежине
Канџија – бич
Кањава – крпа за посуђе
Капарисао – заузео, дао капару
Капија – вратнице, врата
Каран – тужан
Кастиле – намерно, директно
Каца – бачва
Качара – остава за каце
Квака – ручка за браву
Кевчија – кутљача
Кезити се – смејати се
Кезме – мало веће прасе
Кефало – глава
Киван – љут
Кијамет – невреме
Кијер – вајат (помоћна дрвена зграда за спавање)
Кимљив – који се лако наљути
Киндисо – упоран у нечему, који је навалио
Китина – нагомилан снег на дрвећу
Клипан – одрастао, а незрео мушкарац
Кљакав – неспособан у руку или ногу
Кљенут – сушење руку (мишића)
Кљусина – стар коњ
Кмечи – плаче (за дете)
Ковртањ – округло колач са шупљином у средини

Кожун – прслук
Кокарда – круна на капи
Колијер – оковратник, крагна
Коловрат – вртлог
Коломаз – маст за подмазивање кола
Конак – преноћиште
Копања – дрвена посуда за воду или вино
Кочак – остава за кукуруз
Коцав – премршав
Коначити – заноћити
Кострет – козја длака
Кофа – посуда за воду
Кошара – штала за овце или говеда
Крвајише – куди, омаловажава
Креуче – крешти
Кркаче – ношење на леђима
Круњач – направа за круњење кукуруза
Крчевина – земљиште очишћено од растиња
Кувет – снага, јачина, сила
Куветан – способан
Кундура – дрвена обућа
Купац – сандук за брашно у млину
Курајбер – неважан, безначајан, нико и ништа
Курвештија – лака жена, курва
Кусати – јести кашиком
Кућар – мања дрвена зграда
Кућевница – добра домаћица
Лабрња – њушка, уста
Лад – хлад, сена
Лазина – крчевина или оборена шума
Лачан – витак, мршав
Лаче – хлаче, панталоне

Ландра – скита
Лапио – узео на брзину
Лапрда – говори без везе
Лапурити – брзо гонити (стоку)
Легура – спор, лен
Лезесер – пренемагало, који се прави болестан
Лемеш – раоник, дио плуга који оре
Либити се – устручавати се
Леура – скитница
Лилати – љуљати
Линцати – пити халапљиво
Лондра – покварењак, олош
Лопар – дрвена лопата за стављање хљеба у пећ
Лубина – леш животиња
Луг – ливада, гај, шума
Лукшија – смеша од луга и воде за прање рубља
Лужина – вода у којој се кувао пепео
Луч – боровина за потпалу ватре и за осветљење
Лучити – одвојити теле од краве, јагње од овце
Лутор – прљав, неуредан, неодговоран
Љага – мрља, брука, срамота
Љазга – краста, унакажење
Љата – хода не гледајући где се стаје
Љатав – који неправилно хода, невешт
Љаштра – хода незграпно
Љеља – лешњак
Љеница – тупа коса
Љоснути – пасти
Љумати – ходати њишући се
Магаза – камени подрум, остава испод куће
Маја – мајка, домаћица која се стара о храни
Мајдан – место где се вади камен

Мал – стока, благо, имовина
Малијем – замало
Манисати – наћи ману, оговарати
Манит – неурачунљив
Мантати се – имати вртоглавицу
Марва – овце
Маријаш – четвртина гроша
Марити – бринути, водити рачуна
Марифетлук – лукавство
Марно – ударио изненада
Маџарка – назив за плаву шљиву посавку
Меана – крчма
Мегдан – празно поље за бој, битка
Мело – храна за свиње
Мерак – наслада, уживање
Мешчини – мени се чини, чини ми се
Миздрак – бодеж, копље
Мирос – оно што доноси мир
Младити – множити, плодити
Млого – пуно, много
Мосур – калем за намотавање конца
Мотовило – справа за намотавање пређе
Мочило – бара за потапање лана или конопље
Мрзост – мржња, пакост
Мрлина – цркотина, који се вуче (за човека)
Мрлиња – дуго спава
Мрцина – покварењак (за човека), угинула животиња
Мулија – ексер
Мустра – узорак
Мутап – прекривач за коње
Муфте – цабе, без накнаде
Мучан – незгодне нарави, пргав

Муштулук – дар доносиоцу радосне вести
Набасати – случајно, неочекивано наићи
Набашка – одвојено
Набигузица – похлепан, прождрљив
Наблаговати – науживати
Набљудавати – надгледати, пазити
Навјет – напаст, зло, невоља, јад
Наврат, нанос – у журби
Награјисати – настрадати
Нагузати – наканити се
Надасица – успон
Надут – љут, који се дури
Назор – на силу
Наизуст – напамет
Накида – вређа, напада
Накиљати – нападати, узнемиравати
Наков – једар, чврст
Намастир – манастир
Наповраћио – наговорио, намамио
Напој – течна храна за стоку
Настојник – слуга, онај ко служи госте
Натакарио – незгодно наместио
Натра – стан за ткање
Наудити – нашкодити, оштетити
Нацјебурати – напунити водом
Наћве – дрвена посуда у којој се меси хљеб
Наџак – секира са дугом дршком, ушицама и сечивом
Неимар – градитељ
Нејач – мала деца
Некадур – немоћан
Немере – не може
Несмало – за мало

Носећа – у другом стању
Њиов – њихов
Њупа – храна, јело
Обаталити – покварити
Обашка – посебно
Обеселити – развеселити, одобровољити
Обико – привикао се
Обојак – сукнени подложак у опанцима
Обрамица – дрво за ношење воде на два краја
Обрдан – оштећен по ивици (обично за метални суд)
Оварисати – погодити
Овдален – одавде
Овдан – дању, преко дана
Одлепутати – одлетети
Одишћелио – изгустирао
Одјазити – отворити широм (врата)
Одобаша – који брине о јелу и пићу за сватове
Одфикарити – одсећи
Ојтра – јутрос
Ојшула – спадало
Оклембурио – утучен, тужан
Оклен – одакле
Околац – обор за свиње
Олба – мера за течност, пола оке
Омаја – вода која пршти с млинског кола
Омрко – није стигао за дана, ухватила га ноћ
Ономад – пре извесног времена
Опајдара – лака жена
Оправе – алат, направе
Опутњаци – обућа ручне израде од јареће коже
Ора – расположење, моменат за рад
Оран – расположен за рад

Орма – коњска опрема
Ороз – петао
Ортак – друг, сарадник у послу
Осијо, осијати – одбити се (*Осија од мене три метра*)
Осле – од сада
Отојч – малопре
Отпачати – стићи урадити (*Нисам могао отпачати*)
Отпочети – одморити се
Отрачити – урадити, завршити
Отрок – дете, младић
Отрти – обрисати
Оџак – димњак, огњиште
Ошинути – ударити
Ошкоперан – окретан, живахан
Ошца – замка за хватање ситних птица
Пај – део
Паити – сматрати да се има законско право
Палија – мотка
Палучак – њива поред потока
Памјат – помен, спомен
Пасовати – бити по мери
Патока – ракија која се баца, лоша ракија
Пачати се – мешати се, полагати право
Пексијан – прљав, нечист, замазан човјек
Пенџер – прозор
Перајица – свињска чекиња
Пизма – мржња, љутња
Пиљити – упорно гледати
Пинцати – раздирати
Пирити – дувати
Пишман – одустајање од договора
Пиштолина – бара

Пичвајз – гужва, неред
Плакнути – овлаш опрати
Плао – много
Плот – ограда од прућа
Пљезори – пуже (за децу)
Пљунут – исти
Поарчити – потрошити, проћердати, расути
Повиленио – раздраган
Повраз – рукохват на котлу или сличном посуђу
Поган – неваљалаштина, лоша особа
Погањ – кривина
Податна – дарежљива, фиг. лака жена
Подбочити – подупрети
Подина – развршено сено
Подјарити – разгорети, подстаћи (ватру)
Поитати – пожурити
Поити – напајати
Појутарце – други дан славе
Појата – штала
Полуока – флаша од пола литре ракије
Помен – парастос за умрле
Попашан – насртљив
Поправио се – добио на тежини, удебљао се
Потеке – помало
Потеци – потрчи
Пратљача – дрвена направа за прање веша
Прангија – направа за пуцање са барутом
Првати – летети
Првина – први пут
Пргав – свадљив
Препојан – ожаљен пре времена
Примак – напредак, стицање, благостање

Припети – привезати стоку на њиви
 Превелио – превесео, необично весело
 Прегршт – мера за тежину (стане у састављене шаке)
 Пресамитио се – изнурен, мршав
 Преутинула – за кишу која лагано престаје
 Претка – мотка уз коју расте пасуљ
 Приуза – краћи конопац (служи за вођење стоке)
 Пропелити – проговорити, јавити се
 Пртина – прогажен дубоки снег
 Пртити – стављати терет на леђа
 Прђија – имање, имовина (*Као да је његова прђија*)
 Пуља – дугме
 Пуцаљка – играчка од зове са мецима од кучине
 Пуција – мала пукотина, напрслина
 Рага – стари мршав коњ
 Разгалити – разведрити, расхладити
 Разговорити – утешити
 Разма – осим
 Рана – храна
 Рањика – шерпа
 Рањеник – ухрањена свиња за клање
 Раст – храст
 Рафа – полица
 Рашта – зашто, ради чега
 Ринтати – радити
 Ритнути – ударац ногом
 Ремунда – скаламерија
 Решето – сито
 Рогуље – дрвене виле са два крака
 Русз – покварењак
 Рубац – марама
 Рубина – кошуља

Руњав, рутав – длакав
Рустина – камењар, пећина
Ручи – дере се на сав глас
Сабајле – рано, зором
Сабах – зора, свануће
Саборити – велико договарање
Саграма, саграмаст – брзоплет, хировит, непредвидив
Сакарет – богаљ
Саплаисати се – пасти од умора
Саранити – сахранити
Сач – пека, тучени поклопац за печење на огњишту
Саџак – трножни носач за посуде код кувања
Сварити – скувати
Свитац – инсект који лети ноћу и светлуца
Свитњак – узица за везање гаћа
Свез’о – добро пијан, напио се
Својта – блиски са женине стране
Севап – милосрђе, добро дело
Седра – врста тврдог шупљикавог камена
Селиште – место где су настањени људи
Сент – правац
Сепет – велика корпа
Сербез – на миру, без бриге
Серизије – нешто што не постоји
Сермија – трговачка роба, али и стока, овце
Сијасет – много
Силај – појас
Сипња – астма
Сказав – незграпно грађен
Скарабуцен – направљен на брзину, склепан
Сквачаљка – зихернадла
Скамија – школска клупа

Скемлија – мала дрвена столица
 Скоруп – кајмак
 Скрасити се – смирити се на једном месту
 Скркати – срушити, упропастити
 Скудио – нашао ману, покварио (*Скудио ђевојку*)
 Скутра – стара кучка, куја
 Смок – бели мрс
 Смочити – јести више хлеба, штедети на мрсу
 Срдљив – који се лако наљути, љутица
 Смести се – збунити се, заборавити
 Смесник – дете очуха или маћехе из претходног брака
 Сносити – трпети
 Совра, софра – ниски округли сто, трпеза
 Сомун – хлеб
 Сопра – трпеза
 Сочетан – створен, довршен, осмишљен
 Спрчен – претесан
 Срма – чисто сребро, сребрена жица
 Срча – стаклена флаша
 Стопаница – домаћица
 Стожина – забодено дрво око кога се пласти сено
 Стреја – стреха
 Стрњиште – пожњевено житно поље
 Строжак – сламарица
 Струга – прелаз на огради
 Стући – уситнити
 Субудала – луцкаст
 Сувезник – ортак код орања (даје једног коња)
 Суд – посуда
 Сукурчина – задрт, прек
 Сурунтија – старудија, непотребне ствари
 Сурутка – течност која се оцеди при справљању сира

Сустати – уморити се
Таворити – преживљавати, тешко живети
Тава – тигањ
Тазе – свеже
Тека – свеска
Талих – судбина
Тандрка – лупа
Тандркно – умро изненада
Тапија – доказ о власништву над непокретности
Тараба – ограда од грубо истесаних дасака
Твориза – често отвара врата
Тејак – теле
Теке – мало
Теке потеке – мало помало
Текинук – малко
Текун – оклипак кукуруза
Теслачи – крупно лаже
Теслимити – решити се нечега, продати
Тијесан – незгодне нарави, за човека којему све смета
Токмак – блесав
Тор – ограђен простор за овце
Трбу – стомак
Трнка – кошница за пчеле од прућа и блата
Трап – остава за кромпир, у земљи
Тулукати – бибац (ћуран) тулуче
Турати – гурати у нешто
Тутор – старатељ
Ћаге – папир
Ћакнут – душевно поремећен, ударен
Ћапити – узети, украсти
Ћаћа – отац
Ћаса – шерпа

Тер – кћерка
 Терати – гонити, терати
 Терпич – цигла сушена на сунцу
 Теса – кеса с новцем
 Топо – шепав, ћопав
 Торно – украо
 Тувик – брежуљак
 Туп – земљана посуда
 Турлик – дувачки инструмент
 Тускија – тешка железна полука
 Тушнути – благо ударити
 Уајмити – узети под своје
 Убав – леп
 Угарак – нагорело дрво
 Угледао се – опоравио се
 Удити – шкодити, штетити
 Уђенути – увући
 Ужегло – угријало (сунце), покварила се (*маст*)
 Ужећи – запалити луч или свећу
 Узварити – скувати млеко
 Узгор – у добром стању
 Узјелак – залогај (хране)
 Узовник – званица, позвани гост
 Ујармити – упрегнути волове у јарам
 Укабулити – усудити се
 Укинути – оборити, затрти стоку (*укино сам стоку*)
 Уколијенчитити – стоци везати ужетом главу и ногу
 Укућанин – члан домаћинства
 Уо – уво
 Упо – пао, упао
 Урија – неплодна и необрађена њива
 Ускопистити се – заинатити се

Усован – који много псује
Устока – источни ветар
Утеко – побегао
Утувити – упамтити
Ућустечити – стоци везати задње и предње ноге
Уцвијелити – расплакати дете
Ушчуло се – почело да заудара, смрди
Ушур, ујам – накнада за услугу
Фајда, вајда – корист, добит
Фали – недостаје
Фалинка – мана
Фасовати – добити батине
Февра – температура
Филџан – шољица без ручице
Фирањга – завеса
Фишек – кесица од папира
Фришак – свеж
Фртаљ – четврт(ина)
Фукара – сиромаш, сиротиња
Фунта – започиње кавгу
Фурсет – инат
Фуруна – пећ
Хаир, аир – добро дело, задужбина
Хрнато – крупно, родно
Цакли се – сија се
Цалика – наговара
Цвари – дуго цури
Ципри – сикће, брзо прича
Цикорија – сурогат кафе
Цура – девојка
Цурак – танак млаз воде
Цуко – пас

Црвоточан – дрво које су напали црви
Цркотина – рага (за стоку), остарио (за човека)
Чакараст – разрок
Чакија – мањи нож који се може склопити
Чакмак – кресало
Чакмачити – придиковати
Чакти – брзо говори
Чанак – дрвена посуда
Чардак – кућа на спрат
Чауш – онај који увесељава сватове
Чвакнут – ударен, блесав
Чвакће – равномерно удара у нешто
Чела – пчела
Челебија – мршава и гладно говече
Чељад – укућани
Чивитан – модар
Чилат – одморан
Чирак – свећњак
Чопи – дуго чека на једном месту
Чунгар – густиш, грмљем обрасло земљиште
Чуст – брз
Џабана – помоћ, милостиња
Џабе – бадава
Џада – пут, друм
Џевап – одговор
Џезва – посуда за кување каве
Џепек – мали део неког механизма који нема име
Џрга – остарео, неупотребљив
Џокав – деформисан (за одећу)
Џоњати – спавати
Џукела – остарели пас, фиг. покварењак
Џумбус – неред

- Шајта – цепаница, облица
Шајтов – кожни новчаник
Шантав – који бацаује ногом кад хода
Шалафијаст – ветропир
Шеврда – врлуда
Шелебеће – тетура (за пијанца)
Шефија – господар
Шепав – хром
Шигицање – играње, поигравање, завитлавање
Шикара – густа закржљала шума
Шилеже – старије јагње
Шиндра – танке дрвене дашчице за кров
Шкатуља – паклица дувана
Шкомрак – непостојећа животиња мрака
Шодер – крупнији песак
Шпадљичав – који слабо једе
Штрека – пруга
Шувелјив – неплодан, јалов
Шућмураст – мутан, не може му се поверовати

8. ИСХРАНА

Исхрана данашњег становништва Прибинића знатно се разликује од исхране наших предака. Основна карактеристика исхране наших предака била је једноставност, једноличност, али и изразита калоричност хране. Највише су за исхрану коришћена јела од пасуља, кромпира, купуса, затим млеко и млечни производи, јаја и (углавном суво) месо. Црни и бели лук се доста користио при спремању јела, али и свакодневно, као својеврсна салата (али и добра превентива за разне болести). Ипак, у то време, хлеб је био најважнија храна и то нарочито кукурузни хлеб – (ку)куруза. У исхрани су коришћени и риба и ракови који су се ловили по многобројним брдским речицама и потоцима, те сезонско воће, печурке и мед. У прошлости су постојале разлике у исхрани између појединих породица, у зависности од њиховог економског стања.

Исхрани се није поклањала већа пажња осим за свечане дане, када је храна била разноврснија, квалитетнија, укуснија и обилнија. Исхрана је у великој мери зависила и од годишњег доба и верских канона. Једино су се током целе године у исхрани користили хлеб, пасуљ, кромпир, црни и бели лук, јаја, суво месо, млеко и млечни производи. Током пролећа, лета и јесени било је прилично заступљено сезонско поврће, али и разно зеље, коприва и слично. У летњим и јесењим дане много се јело разно свеже воће (јагоде, купине, малине, боровнице, трешње, јабуке, крушке, шљиве, мушмуле, оскоруше и др.), а мештани су тада по шуми сакупљали велике количине печурака (нарочито су укусне рујнице и вргањи) које су за јело припремали на разне начине. Петком, средом и у дане поста јела се храна без меса, јаја, масноћа и млечних производа.

Наши преци су доручак сматрали споредним obroком а чинили су га пура, цицвара, попара, чимбур, те чај (ређе бела кафа) и парче-два хлеба. Многи старији људи и жене не доручкују, али су црну кафу сматрали правим јутарњим ужитком. Главни obroци су били ручак (који је обично био између 12 и 13 часова) и вечера, када су сви чланови домаћинства (чељад) били на окупу. Јело се седећи на троношцима или на земљаном поду, са округлих дрвених софри. Између ова три obroка деца су добијали и хлеб намазан свињском машћу или пекмезом.

Свако домаћинство је редовно припремало зимницу. Кисели купус се држао у дрвеним кацама, кромпир, ротква, репа и јабуке су чувани у траповима (који су прављени тако што се у земљи ископа јама у коју се ставља храна за чување која се облаже сламом и поново затрпава земљом), жито у амбарима, а суво месо је чувано обешено у сушницама или другим просторијама где има доста свежег ваздуха, а током лета у хладнијим, подрумским просторијама. У та времена се ретко спремао пекмез, али се он временом све више користио и био права посланица за све укућане, а нарочито за децу.

Старији су пре јела и уз јело пили по неку чашицу домаће ракије. Тај обичај је сачуван и до данашњих дана. Најчешће је то била шљивовица или крушковача, али су се правиле ракије и од других врста воћа (јабука, трешња). Шљивовица се добијала раније из шљиве белице, а касније и од мацарке. Нарочито је била укусна крушковача која се добијала од чувене крушке карамут (данас веома ретка јер споро расте, касно даје род и ређе – по правилу сваке друге године – рађа).

Подсетимо се само неких јела (специјалитета) и напитака са трпезе наших предака:

Цицвара: Некувано млеко се усири и сир се ставља у качице да одстоји. Касније се кува млеко у које се ставља сир из качице, пресипа брашном и додаје кајмак. Све то се непрекидно меша док се маса не изједначи. Цицвара се сматрала једним од најкукуснијих јела. (*Не свиђа ти се – хтео би сваки дан цицваре?*). Цицвара се једе док је топла.

Пура (качамак): Вода се посоли, а затим се кад прокључала додаје кукурузно брашно уз непрекидно мешање све док се не добије потребна густина. Укувавање обично траје око пет минута. Када се скине са ватре, смеша се прелије млеком, а за свечаније прилике (и у богатијим породицама) додаје се сир и/или кајмак. Пура се једе док је топла.

Попара: Врела вода се прво посоли (по жељи), па се у њу стављају ситно исечени комади, обично старијег, пшеничног хлеба (погаче) и додаје мало млека. Током кувања може да се дода и (слани или слатки) сир. Када се скине са ватре попари се додаје кајмак. Попара се једе док је топла.

Чимбур: Неколико јаја се разбије, дода се сир и кајмак и све то се добро измеша. Смеса се затим ставља у посуду са врелом машћу да се испржи. Чимбур се једе док је топао.

Гибаница: Припреми се тесто од пшеничног брашна, које се развија у танке листове, који се потом пеку (суше) на врелом земљаном поклопцу (такозваној покљуци) све док се не добије румена боја. Осушени листови се слажу у тепсију, а између се ставља слатки сир (може да се дода и кајмак) и на крају се прелије унапред припремљеним чварогом. *Чварог* се припрема тако што се осушене и испржене семенке бундаве (шпице тикве) скувају у врелој води.

Тијепека: Просејано кукурузно брашно се посоли и умеси са млеком и додају му се сир и троп. Затим се раз-

лије у тепсију и пече под сачем. Испечена маса се затим сече на комаде и, по правилу, једе док је топла. *Троп* се добијао као споредан производ при справљању такозване бравље масти. Сакупљени кајмак од крављег или овчијег млека се стављао у посуду и топио на ватри. У току топљења добијала се бравља маст, а талог који је остајао звао се троп и користио се при справљању других јела или се јео са топлим погачом.

Уштипци: Били су то својеврсни колачи за наше претке. Просејано пшенично брашно се умеси са млеком. Смеса се затим кашиком ставља полако у посуду са врелом машћу. Уштипци се једу док су топли. Нешто касније, као посланица, појавиле су се и крофне.

Сутлијаш: Појавио се у кућама наших предака када се почео куповати пиринач. Правио се тако што се пиринач укува у млеку и по потреби мало заслади.

Осим разних врста ракије, наши преци су повремено користили и неке друге напитке. Наведимо неке од њих.

Чај: Чајеви су припремани од разних (по правилу, лековитих) трава, као и цветова и листова неког дрвећа (зове, липе). Обично се чај није заслађивао, осим у свечаним приликама, када се у чај додаје мед.

Кафа: Почела се користити много касније и представљала је прави ужитак. Кафа помешана са млеком (бела кафа) у коју се ставе (удробе) комадићи хлеба била је омиљени доручак укућана. За старије чланове домаћинства посебан ужитак је била шољица (вилцан) црне кафе. Често је уместо праве кафе коришћен њен сурогат – *дивка*.

Медовина: У чистој питкој води се размути мед и кува се. Медовина је представљала веома укусан напиток који су користили наши преци.

Печа: Осушене слатке јабуке или крушке у пролеће се стуку дрвеним чекићем, ставе у дрвену кацу и залију питком водом. Након врења, од смесе се пече ракија, а остатак звани *ћоп* се стави у дрвену посуду и поново залије питком водом. Након дужег стајања смеша прокисне, па се цеђењем добије укусан напиток који се у пролеће пије уместо воде.

Туршија: У јесен се у дрвену посуду стављају (питоме, а могу и дивље) јабуке и крушке, те плодови шипка, црвеног глога и брекиња. Све се то пошећери и прелије питком водом. Након врења плодови се поједу, а преостала вода се пије.

Ошاپ (компот): Разно сушено воће (пре свега, јабуке, крушке, шљиве) кувају се у доста воде којој се дода и мало шећера. Охлађени ошاپ се потом пије као веома укусан напиток.

Сурутка: Представља остатак течности после сирења, која се може пити одмах (као слатка) или после неколико дана када укисне (као кисела). Сурутка је била омиљен напиток косаца.

Поред наведених, као напици коришћени су и квас, разблажено јабуково сирће, расо од купуса итд.

Покућство су наши преци сами израђивали и оно је било доста оскудно. На долапу или крај њега стајало је посуђе: сопра, лопар, оклагија, дрвене посуде, земљани лонци, ћасе, таве и друго. Од дрвета су се правиле карлице за разливање млека, качице, каблићи за сир, сурутку, затим каблови за воду, чаброви, варићаци за жито, чанци, кашике, али и вучије и бурад за ракију. Од глине су прављени ћупови за мед и масло, те крчази за воду. При прању посуђа користила се лукшија (вода кувана са лугом – пепелом).

Наши преци су, по правилу, увек породично заједно обедовали уз обавезно спомињање Бога, пре и после јела и уз пригодне молитве. Тога се и ја сећам из времена (крајем 50-их и почетком 60-их година XX века), када смо били код деда Јована у Прибинићу. Када је било време за јело, улазило се у стару кућу где се налазио велики дугачки сто. Пре него што се седне за сто, отварала су се врата дедине собе у којој је, на источном зиду, било кандило и наша икона – Свети Симеон Богопримац. Испред иконе би стао деда, а за њим сви остали – прво, одрасле мушке главе, затим жене (са малом децом у наручју) и на крају ми одрасла деца. Деда је изговарао наглас молитву, а ми остали смо за њим понављали. Молитву испред наше иконе деда би завршавао са:

*Молитвама, Боже, Твог старог љубимца,
Симеона светог, дивног Богопримца.*

Тек после тога сви бисмо одлазили за сто. Деда би стојао на челу стола и наглас изговорио *Молитву Господњу – Оче наш*. Сви бисмо се прекрстили и сели да једемо. На крају обеда, деда би поново устао (ми сви, такође, за њим) захвалио се Богу, похвалио домаћице – стопанице и наглас изговорио молитву:

Благодаримо Ти, Христе Боже наш, што си нас нахранио земаљским Твојим добрима, не лиши нас Небеског Царства Твога; но, као што си дошао међу Ученике Твоје и дао им мир Твој, тако дођи и међу нас и спаси нас. Молитвама Светих Отаца наших, Господе Исусе Христе, Боже наш, помилуј нас и спаси нас. Амин.

После тога, сви би се прекрстили и удаљили од стола.

9. ЛЕЧЕЊЕ

Пошто је (1866) рукоположен за свештеника, Коста Г. Душанић прво ради (око годину дана) као капелан код тешањског проте Хаџи Теодора Илића. За време боравка у Тешњу Коста Г. Душанић бива обучен и за пружање разних врста медицинске помоћи (вакцинације, хируршки захвати и слично). Пошто у то време у крају није било лекара, проти Кости су многи долазили и обраћали се за помоћ (не само са његове парохије, него и из суседних и не само православни, него и муслимани и католици) и он их је лечио.

Нарочито је био успешан у својеврсној вакцинацији од богиња, односно, како пише његов син Стеван К. Душанић, „у урезивању оспица. Он је скидао једним ножићем са заражених болесника од оспица гњој са њихових рана и после је тим, да кажем, серумом, калемиио друге. Да ли је он шта још са тим серумом радио и како га је справљао ја не знам, јер се у своје време тиме нисам интересовао. Само знам да је он са таквим начином успевао у лечењу и то није никоме наплаћивао.“ Од хируршких захвата, помоћ је пружао само код повреда: обрада и дезинфекција (алкохолном) ране, те намештања код ишчашења и прелома.

Прота Коста Г. Душанић такође бележи и народна лекарства (рецепти народне медицине) у својој *Лекаруши* – (*Лекарушиа проте Косте*), у којој прибележава рецепте за справљање лекова које је нашао записане руком на разним црквеним (углавном руским) књигама које су припадале Српско-православној цркви у Тешњу, а нарочито оне из такозваног *Протокола Симе Костића* (написан у Тешњу 1835. године). У *Лекарушии проте Косте* нашли су се и рецепти народ-

не медицине које му је усмено саопштавао прота Хаџи Теодор Илић.

Лијек од срдоболје: Узми церова угљена пак ситно стучи и процједи на сито пак онда кувај исто у тазе млијеку и остави да преноћи. Узми сутрадан у свака два сата по један филџан.

За бол на срцу: 1) Узми пелина и траве пискавице и руте, свари на маслу и привиј на жличицу. 2) Истучи руте суве, учини је у пра', замеди с медом. Свако јутро узимли наште-срце колико за један ора'. 3) Метни исту руту у ракију и свако јутро пити по једну чашу.

Кад боли на жличици или на срцу: 1) Узми сјемења од коприве, истучи и онога сока изажми и подај пити једну чашу у чему ти драго. 2) Траве дрењка истучи, изажми и онога сока подај пити. 3) Добро чини метвица да се вари у вину и пије. 4) Узми модрог ђагета, натопи у љуту ракију и привиј на жличицу. 5) Истучи руте, учини је у пра', замеди с медом и узимај у јутро по једну кашику наште-срце. 6) Вари пелин и шљиве и јечам и пиј ону воду. То чини врло добро. И кувај корен од божура траве у вину и пиј.

За слезену или далак: Узми један струк авдовине и метни под пас на голу кожу и носи – не бој се.

Од далка: Узми козијег лоја, пак намажи далак, пак растопи смоле. Намажи мало ђаге и привиј на далак али најприје подмажи козијем лојом.

Од задуге: Узми јечмене илити просене воде 10 ока и једну оку свињске масти, пак метни у калаисани суд и мијешај докле се све учини вода, пак повежи добро и метни га на ведрину за три ноћи, свако јутро пиј по једну чашу. Ова вода служи за много болести изнутра.

Од огња илити фебру: 1) Узми боцу воде и метни у њу креч колико ора', пак мућкај, учиниће се како млијеко. Послије

три сата када се слегне, проциједи кроз чисту крпу и подај пити болеснику, пак ће се ознојити, избациће фебру надвор. 2) Узми слатке папради која расте по камену, вари је у води док уври, и подај ону воду пити. 3) Узми кваса, растопи га у сирћету и помажи по модрој крпи, пак истуци ситно сјемена од родкве и поспи по квасу и помажи по модрој крпи и привиј на табане. Промјени трећег сата. Истегнуће надвор и оздравиће. Исто чини и мед кад се помаже по модрој крпи и привије на табане.

Упамти добро: када има чоек велику фебру, не дај болеснику јести месо, него само чорбе неслане и подај му воде пити колико му драго. Често ваља отворити врата и пенцере од собе где болесник лежи, заради запаре или ти смрада да излази.

Кад вода стане: 1) Вари корјен од дивљега рена шљеза, пак подај пити по једну чашу. 2) Истуци ситно јасенка, вари га у води, подај пити. 3) Узми сјеме од траве пишчалине, учини у пра', подај пити.

За истишати камен: Узми траве рена, свари га у чисту и нову лончићу и ону воду пити у јутро и вечер и видићеш чудо.

Кад има у костима болест или ти у жглавицима: Узми сирћета од три године јабукова и иловаче жуте, пак закувај ко тијесто и мажи жглавке. Како се мало присуши промјени, али док видиш да бола нестане. Море 15 дана пак и више то трајати, али чини често пута, али немој гријати сирће.

Када отеку ноге или ти руке: 1) Узми лист од зовине, свари на маслу и привиј. 2) Узми коприве са жилама, скувај у вину и пери оток. 3) Узми кадуље и руте и рузмарина, вари све заједно, (на)топи крпу и привиј. 4) Креча у камену колико једно јаје метни у боцу воде и нека стоји 24 сата, (на)топи крпу и обавиј оток. 5) Вари шљеза на маслу или ти води и привиј. И то добро чини.

Кад чоек отече: Млијека једну литру, толико борове смоле и толико воска скувај све заједно и када се згусне, помажи по крпи и привиј око себе у вечер и немој одвијати него други дан. Тако извлачи отоку све мало помало.

Када јаја отеку: Узми брашна бобова и сока од зове и мало зезтина, смијешај све заједно и привиј.

Жени кад отиче крви много на нарав: 1) Узми пиринча и попржи и истучена пити у води или ти у јају. 2) Жиле од коприва истуци и потежи у нос. Исте жиле од речене траве свари у вину или изажми много сока, натопи крпе и привиј на чело – уставиће крв.

За млијеко женама која не може дијете дојит: Узми сјеме од питомога коромача и копра и питоме метвице, вари све заједно. Нека жена пије за осам дана и траву исту врућу нека на сисе привије – млијеко ће приступити.

Зауставити млијеко: Узми листа од зовине и привиј на брадавицу.

Кад жену сисе боле: 1) Узми јечма и коприве и цвјета од зовине, скувај све заједно и привиј на сисе. 2) Узми питоме метвице копра, тер скувај у вину, пак с оним млакима привиј.

Дјете у постељи утушено оживјети: Повали дјете на страну и пуши му у уста пару, прса му руком тари оздол догори и у чисти зрак изнеси.

Од краста дјетету: 1) Скувај добро рибе што се нађе у саламури срдел и шњоме пери главу. 2) Вари руте и с њеном водом пери главу.

Од краста уста: Узми листа бијеле лозе, истуци је и изажми ону воду и смијешај с медом и мажи уста.

Када уста смрде: Узми метвице и метни у воду и с водом сваки дан пери уста, иза тога испери чистом водом.

Кад усне боле: Узми ланена семена, истуци га и помјешај смедом, мажи уста.

Од зуба: Када зуби боле, узми боцу воде метни у њу шаку живога креча. Нека стоји 24 сата, пак процједи кроз крпу и пери уста с оном водом.

Лијек од грла: Блитве црвене истари на ренде, пак исцједи сока, помјешај и сирће и меда па угријат на ватри, пак како море трпити у грлу неколико пута грготати, а не ждерати.

Заустави крв у носу: Узми пиринча и попржи и истуци у прах и потежи у нос и ови исти прах чини уставити крв.

Од слијепоте када ослијети млад: Узми пелина, свари га на тави и полиј по њему бјеланце од јаја и онако вруће привиј на очи. Другу вечер узми по исти начин пелина, свари га и по-лиј млијеком женскијем која имаде мушко дете и метни на слијепе очи и за 15 дана промјени и очи ће прогледати.

Када очи боле: 1) Узми сока од калопера и млијека од жене која има дјете мушко, смјешај све заједно, (на)топи памук, мећи на очи. 2) Метни у јаје квасине, за 24 сата нека стоји, пак с истом водом очи пери.

Кад у очима боде: Узми кваса јечменог и бјеланца од јаја и мало зејтина закувај и привиј кад почнеш спавати, али под квас метни чисту крпу.

Ако се што на око наметне: Узми росопасте и боквице и свари у бијелу вину, пак привиј.

Када уво боли: Узми фришка шљеза и истуци каменом на камену, изажми из њега онога сока, улиј у уво у вечер. Врло је добро и сока од боквице мушке.

Ако је живина у уву: 1) Узми фришка рена и истуци, изажми сока и улиј у уво. 2) Узми сала или масти од препелице, улиј три капи у уво.

За глувост: 1) Узми масти од рибе јегуље када се испече, угља од сумпора смјешај заједно и улиј у уво. 2) Узми жуманце од јаја и метни на таву – учиниће се угаљ, улиј у уво.

За пијаница: Улиј у једну боцу ракије лијепе, пак уфати рибу јегуљу живу и метни у исту боцу ракије, и нека умре та риба јегуља у ракији и подај му пити – више неће имати никад вољу за ракију.

У *Лекаруши проте Косте* се налазе и записи који немају ничег заједничког са медицином и припадају народним веровањима, као на пример:

Када младожења не може учини смјешаније тајно са својом вјенчаном по закону брачноме: Нека младожења скине прстен свој, такођер и са своје заручнице прстен с којим су се прстеновали, пак нека пропиша кроз њи. Тако ће се учинити смјешаније. Ако ли је ко учинио са стране да се не учини смјешаније с младожењом и невестицом, нека начине од љескове младице венац, пак нека пропиша, и тако ће учинити смјешаније.

10. НОШЊА

Прибинић и његова околина је претежно сточарски крај, па је у старија времена народна ношња израђивана од вуне, али и од лана и конопље. Обућа је прављена од говеђе и свињске коже. Одећа и обућа израђиване су у кућној радиности у оквиру породичног домаћинства.

Овце су се шишале у мају, после Ђурђевдана и у августу. После шишања, вуна се прала, чешљала, гребенала (влачила) и прела. Од испредене вуне плели су се и ткали разни одевни предмети.

Свако домаћинство је сејало лан и конопљу и производило влакно за ткање одеће. Конопља се по дозревању везивала у снопове и потапала у воду на потоцима или у мочилима, где би остајала потопљена петнаест дана, када влакна почињу да се одвајају од стабљике. После тога конопља треба добро да се осуши (на сунцу или у кући крај огњишта), па се на ступама извлаче влакна. Из лана су се такође на ступама добијала влакна за ткање. Влакно за одећу од конопље или лана касније се ткало на натри.

Сличним поступком добијало се и сукно. На натри су се од вуненог плетива ткале такозване поњаве. После тога су се откани делови носили на ступе ваљарице, где се у води под ступама ваљало сукно. Сукно се из практичних разлога бојило у црно и тај поступак се звао враћење. За враћење се користи отпад од ковања, звани троска. Прво се у великом казану скува кора од јасена или јошике и у тако кувану воду (која је добила црвенкасту боју) потапа се сукно. После тога сукно се вади, простире по равној површини, посипа троском и ваља у ролну. Те ролне сукна се стављају у посебно направљено корито и притискају великим (тешким) каменом. Сукно тако стоји неколико дана док не добије

потребну црну боју. Поред сукна, бојиле су се и упредене вунене нити зване кончели, које су касније служиле за плетење.

Памук се куповао и од њега су прављене fine гаће, кошуље и поткошуље, а од коже су се правили опанци, путравци, коњска опрема и друго.

Одувек су постојале и јасно се разликовале свакодневне (радне – *носеће*) и свечане (парадне – *зборачке*) ношње. Свечана ношња облачила се за верске (Божих, Васкрс, Крсна слава) и друге (свадбе, крштења) празнике, те приликом одласка у цркву, на сеоске светковине – зборове или на нека друга јавна окупљања.

Жене су свакодневно носиле рубине дугих рукава дужине до испод колена, које су сашивене од тканог платна (лана или конопље), са изрезом напред и наборима на прсима. Око врата се правила уска крагна – колијер.

Преко рубине носила се прегача која се везала (опасивала) око струка с предње, а понекад и задње стране. Прегаче су се претежно израђивале као обичне тканине од различито бојених вунених нити. Касније су се ткале прегаче зване ћилимаче. Осим њих, израђиване су и прегаче са утканим везом. Прегаче су се са три стране украшавале ресама (поткићем), а старице и удовице су носиле прегаче без реса.

Зубун се носио преко рубине и био је у виду прслука (без рукава) израђен од сукна, с предње стране расечен и није се закопчавао. Носио се преко кошуље у свим приликама. Старије жене су носиле дуже зубуне црне боје, док су млађе жене своје зубуне често украшавале шарама од чохе или дугмета. Девојке су носиле зубуне од белог сукна са украсима од чохе или с вуненим везом.

У зимском периоду преко одећу од грубог платна об-
лачио се гуњ – сукнени огртач са рукавима. Носећи гуњ је
без, а зборачки са украсима.

Девојке и жене плеле су косу, и то тако да су
девојке правиле једну, а жене две плетенице. И лети и зими
жене су на главу стављале мараме и по њима се углавном
разликовала њихова старост и породични статус. Неудате
девојке (цуре) носиле су јаглуке – мараме које су везивале под
брадом. Младе (удате жене без деце) носиле су јаглуке (ма-
раме које су везале иза врата, на потиљку). Снашице (удате
жене са децом) носиле су памучне мараме. Старије жене
носиле су мараме од лана, обрубљене нитима, са гајтаном за
везивање испод браде или каук (бела везена крпа која се
везивала кукицама испод браде).

У свечаним приликама жене су облачиле брижљиво
чуване рубине које су биле отпозади фалтане. Низ прса, рукаве
и око њих, за свечане прилике, правио се вез вуненим концем.
Жене су напред преко рубине, испод појаса, носиле шарене
ткане прегаче са тканицама (појасом).

Тканице су првобитно ткане од различито обојеног
вуненог плетива са шарама сличним као и на прегачама, а
касније су биле украшаване различито бојеним ђинђувама.
У рукама се као посебан украсни детаљ носио ткани и
везени шал са ресама. Шал се често задевао испод тканине
и спуштао низ бок десне стране.

Мушкарци су у свакодневном животу носили кошуље
(са прорезом на грудима и клином под пазухом, где се шири
да би рука била слободнија за рад) и гаће (пеленгаће) од
тканог платна (лан и конопља). Око кошуље се опасивала
тканица (која је била шири од женске), а по потреби су
носили и зубун. Зими су користили сукнене огртаче са рука-
вима – гуњеве у дужини јакне. У свечаним приликама носили

су новије гаће и кошуље које су имале обичне крагне са изрезом до прса. Опасивали су се лепим тканицама и носили прслуке од сукна. На глави су носили велику кривну капу и око ње црни шал – фес, а нешто касније шајкаче и шешире.

И мушкарци и жене су добар део године ишли боси, а зими су носили опанке. Од вуне су се плеле чарапе, али и приглавци – кратке чарапе које покривају стопало и досежу само до испод скочног зглоба. Опанци су се правили у властитој изради од уштављене говеђе коже. Кад се истроше (излижу) по табанима, на њих су се стављали обојци.

Василије Б. Перовић у сарајевском часопису *Братство* (у тексту: *Косовски симболи старе српске ношње у насељима Прибинића и Чечаве*) из 1939. године пише: „Поред најстарије српске народне ношње, која се сачувала у појединим местима у Јужној Србији и потиче управо из Душановог доба затим старе живописне националне ношње у Црној Гори, можемо наћи и у неким крајевима Босне. Тако се старинска српска ношња очувала делимично у планинским крајевима око Озрена, а поглавито у планинским насељима питомог села Прибинића и Чечаве, која се налазе на домаку нашег средњовековног манастира Липља.

Када сам недавно био у Прибинићу на једној народној црквеној свечаности – освећењу капеле – на прибинићском гробљу, задужбини свештеника Стевана Душанића, ја сам био просто очаран и одушевљен лепим патријархалним српским обичајима и типичном народном ношњом... јер носе у себи онај дубоки трагични смисао и печат националне и косовске етике, којом су се напајале и заносиле народне масе, кроз мучне и дуге периоде наше крваве прошлости...

Тип српског сељака у планинском венцу око Прибинића и Чечаве већином је мрког, препланулог лика, дугих бркова и свих расних особина, које дају утисак правога динарца, са благом и питомом нарављу, паметним и разборитим наступом. Гостопримству ових брђана нема краја и равна. Још одржавају, што се само у Босни данас може видети старинске патријархалне обичаје и заједничке братске трпезе, које ће увек пре почетка јела свештеник благословити и наздравити свима домаћинима.

Док је код мушких у Прибинићу и околини ношња проста, чиста и једноставна, без варијација, дотле се код женске ношње опажа нешто, што изазива, ако се дуже посматра осећај дубоке туге. Нарочито ако се посматра и студира женска крпа (марама) коју носе на глави, обично пребачену преко главе, низ рамена, слично Црногоркама, само што ове носе место крпа црне велове. Ове крпе изаткане су од лана или беа. Израђене су просто у четворокуту. И нема ни једне, која није са све четири стране израђена црним флором. А то су обично, једна или две црне бордуре, ширине до 10 сантиметара...

Али што ми је највише било зачудо и интересно јесте, откуда такав обичај, да се у овим забаченим насељима Босне носе овакве крпе на глави, које пре значе жалост и црнину, него радост. Када сам упитао једну седу осамдесетогодишњу старицу за овај обичај, добио сам класичан одговор: *Ми смо такав обичај наследиле од наших мајки, а све од старина, и значе вечиту жалост, тугу и црнину за изгубљеним српским Царством на Косову.*

Заиста је ово тачно, да значи општу народну жалост и вечиту црнину за изгубљеним царством и слободом, која је на Косову покопана. Симбол Косовске трагедије, одржаван је и преношен с колена на колена вековима, по свим крајевима и свим срцима Српског народа...

Код сељанки у насељима око Прибинића и Чечаве, има још нешто особито типично и упадљиво, а то је начин чешљања и раздвајања косе на средини чела. Коса се, тачно на средини чела раздвоји, и хватајући један део чела и лица повије преко ушију, испод којих се оплете у венац, а затим под грлом плетенице се споје обично једном сребреном паром – брошем. Код имућнијих сељанки, обично код девојака, можете видети по коју ниску дуката, којом су украшене косе или груди...

Овакав начин ношње, и овакво ношење косе, специјално код женских није случајно. Напротив, оно даје смишљену, симболичну слику једне уцвиљене и ожалошћене мајке, којој је судбина доделила да вечито нариче и оплакује своју децу, своје синове јунаке, који падоше далеко на бојишту, бранећи и жртвујући се за слободу и част своје отаџбине.

Зар се ово слободно не може применити на општу жалост и тврдо камено срце Српске мајке, која је кроз пет столећа жалила и оплакивала цвет и дику српских синова, који падоше на Косову за *Крст Часни и Слободу златну*.

У том свом великом болу за изгубљеном слободом и славним Царством, Српска мајка је, са стојичким самопрегорењем, спремала и васпитала, подизала и жртвовала најбоље своје синове, у великој националној

борби, из које је поникла слобода и јединство целокупног нашег народа...

Са Косовом је падао и устајао, борио се и крварио, живео и умирао, Крсту служио а Милошем живео, заносио и освајао. Заиста, кроз Косовску епопеју искристалисане су све најбоље и најсјајније етничке вредности нашега народа. Без Видовдана и Косова, не би било оних дубоких и неизгладивих трагова, који се показују у свима правцима и на свима пољима нашег народног живота.

Зато су, кроз Косовске жртве, и све жртве и крв, од Косова до данас, освештана за свагда права и слобода Српског народа. Кроз Косовске жртве и косовске бојуре, ми се Срби боље разумемо, познајемо и љубимо, братимимо и незаборављамо. И ми данас након 550. година од Косовског боја лакше и свесније, схваћамо и разумемо оне духовне и етичке вредности, које су тако добро и снажно изражене у епу, фолклору, ношњи, витештву и другим манифестацијама нашега народа.

Зато ћемо моћи још пре разумети и схватити, откуда и зашто је наш православни Српски народ овамо у Босни, успео и поред огромног туђинског притиска и небројених жртава, које је поднео за своју слободу да се национално и верски одржи и тако сачува на један видан и трајан начин духовну и културну везу са Лазаревим и Милошевим Косовом.“

11. ОБИЧАЈИ

Божих

Божих се празнује као успомена на рођења Исуса Христа сина Божијег. Он се слави у зимско време када сеоска домаћинства имају мање посла што им дозвољава да овај празник обележавају веома свечано

Мада је Васкрс највећи хришћански празник – празник над празницима, код Срба се Божих и дани везани за њега најсвечаније прослављају и обилују лепим обичајима, који време од неколико недеља око Божића чине најлепшим и најсвечанијим периодом у целој календарској години. И Његош у *Горском вијенцу* пева:

*Нема дана без очињег вида,
Нити праве славе без Божића!*

И данас се Божих у српским кућама нарочито свечано прославља. Два дана пред Божих се туче (коље) печеница – младо свињче, и због тога се овај дан зове Туциндан. Печеница се тог дана припрема како би се сутрадан пекла на ражњу. Сматра се да на тај дан децу не треба тући, јер ће у супротном бити неваљала и боловаће од чирева.

Сутрадан је Бадњи дан и њиме се завршава четрдесетодневни пост. Назив Бадњи дан долази од старословенске речи бдјети. Бадње вече је вече кад се бди – током ноћи се остаје будан. На Бадњи дан се пре изласка сунца сече бадњак.

У Прибинићу су га, у то време, православци секли од буковог дрвета, а муслимани од црног бора, како је то забележио прота Стеван К. Душанић. Иначе, у разним

крајевима се за бадњак користи разво дрвеће. Тако се у Србији најчешће користи цер или храст, а у Русији (нарочито у севернијим крајевима) јелка, што је касније масовно прихваћено и на католичком и протестанском Западу, па многи данас мисле да је јелка католички обичај.

Рано ујутро, пре изласка сунца, старешина куће одлази сам у шуму да одсече бадњак. Када одабере одговарајуће стабло (да га може на рамену донети кући), домаћин се окрене на источну страну, три пута се прекрсти, помене Бога, своју Крсну славу и сутрашњи празник и секиром сече бадњак. Бадњак треба посећи са три снажна ударца. Треба настојати да при паду дрво падне директно на земљу (да се не заустави на неком другом дрвету). Ивер од бадњака се покупи и код куће ставља у млечар (спремиште за млеко, сир, кајмак и сурутку) да кајмак буде дебео као ивер. Домаћин бадњак на рамену донесе кући и прислони га с десне стране улазних врата, уз стреву. Пред кућом бадњачара сачекује домаћица и, након међусобних поздрава, посипају једно по другоме зоб.

Предвече се одлази на гробље, где се окаде гробови умрлих родственика. Када падне мрак, старешина куће уноси бадњак у кућу, а за њим други чланови домаћинства иду носећи пшеницу (или зоб), печеницу и сламу (пшеничну, а може и зобену). Печеницу на ражњу уносе двојица међу собом а први од њих ступа десном ногом преко прага и поздравља све речима *Добро вече и помози Бог! Честит Божјић и Бадње вече!* а старешина ставља бадњак у ватру на огњишту. Остали укућани онда вичу *Живео*, те бадњак и печеницу посипају пшеницом. Печеница се уноси у просторију где се обавља вечера за Бадњи дан и прислања на источни зид, где су иконе и кандило. Слама се посипа по целој кући и домаћин у њу баца орахе, лешнике, суве шљи-

ве и друго сушено воће које деца траже пијучући као пилићи.

Пред вечеру се сви помоле Богу, отпевају *божићни тропар* – *Рождество твоје* и једни другима честитају празник.

*Рођење твоје, Христe Боже наш,
Синуло је свету светлост знања,
И они који су се клањали звездама
Били су научени од звезда
Да се клањају Теби као сунцу правде,
И да Те упознају са висине Истока,
Господе, слава Ти.*

За вечеру се онда служи погача, гњечен пасуљ (папула), кромпир, риба, ораси и мед, а пију се ракија и вино.

На Божић рано ујутру одлази се у цркву на јутрење и божићну литургију. По завршетку службе прима се нафора и она је прва храна која се узима на Божић. Присутни се љубе (мирбоже) и поздрављају речима: *Христос се роди!* и отпоздрављају: *Ваистину се роди!* Пред црквом се парохижани међусобно часте сувим месом и сиром који су донели од куће. Људи се на Божић мире и праштају једни другима, а све до Богојављења (19. јануар) поздравља се речима: *Христос се роди!* и отпоздравља: *Ваистину се роди!*

Затим се одлази кући и сви укућани који нису били у цркви поздрављају се радосним божићним поздравом. Док су домаћин и део укућана били у цркви на јутрењу и Божићној литургији, код куће домаћице месе хлеб (чесницу) и у њега стављају метални новчић. У кући се сви припремају за велико славље.

Убрзо после тога у кућу долази положајник (честитар – обавезни гост). Обично је то неко млађи из куће добрих суседа. Он у кућу обавезно крочи десном ногом и све

поздравља радосним божићним поздравом: *Христос се роди, срећан вам Божић*. Укућани га дочекује са великом радошћу и отпоздрављају му: *Ваистину се роди, нека си нам срећан, жив и здрав*. Потом положајник седа на трonoшац поред огњишта, распаљује ватру и благосиља за напредак у кући. Од укућана он бива послужен и дарован поклоном (пешкир, чарапе, приглавци и слично).

Када су сви укућани на окупу и све спремно за божићни ручак, домаћин запали свећу, па кадионицом окади иконе, кандило, све присутне и целу кућу. Отпева се *Божићни тропар – Рождество твоје*, а неко од млађе деце наглас изговара *Молитву Господњу – Оче наш*, коју је између два Божића научило напамет, а сви остали за њим понављају.

ОЧЕ НАШ, који си на небесима, да се свети име Твоје; да дође Царство Твоје; да буде воља Твоја и на земљи као на небу; хлеб наш насушни дај нам данас и опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим; и не уведи нас у искушења, но избави нас од злога.

После тога једно од старије деце из домаћинства изговара наглас *Симбол вере – Вјерују*, а сви остали присутни са њим понављају.

ВЕРУЈЕМ у једнога Бога, Оца, Сведржителја, Творца неба и земље и свега видљивог и невидљивог.

И у једнога Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Јединородног, од Оца рођеног пре свих векова; Светлост од Светлости, Бога истинитог од Бога истинитог; рођеног, а не створеног, једносуштног са Оцем, кроз кога је све постало;

И Који је ради нас људи и ради нашег спасења сишао с небеса, и оваплотио се од Духа Светога и Марије Дјеве, и постао човек;

*И Који је распет за нас у време Понтија Пилата, и
страдао и био погребен;*

И Који је васкрсао у трећи дан, по Писму;

*И Који се вазнео на небеса и седи са десне стране
Оца;*

*И Који ће опет доћи са славом, да суди живима и
мртвима, Његовом царству неће бити краја.*

*И у Духа Светога, Господа, Животворног, Који од
Оца исходи, Који се са Оцем и Сином заједно поштује и
заједно слави, Који је говорио кроз пророке.*

У једну, свету, саборну и апостолску Цркву.

Исповедам једно крштење за опроштење грехова.

Чекам васкрсење мртвих.

И живот будућег века. Амин!

По завршетку молитве чесница се окреће (као славски колач), прелива вином и ломи на онолико делова колико има укућана. Сматра се да ће онај који добије део чеснице у коме се налази новчић целе следеће године бити срећан, а обавезан је да тога дана послужује стоку. Пошто је Божић првенствено празник деце (на тај дан се родило најсветије дете у историји људског рода), старији настоје да се парче чеснице са новчићем нађе код неког од деце.

Домаћин све поздравља са: *Мир Божји и Христос се роди* на што сви укућани отпоздрављају са: *Ваистину се роди*. И мирбожују се, односно међусобно се љубе у лице по три пута.

Пошто је Божић породични празник, по правилу, здравицу изговара само домаћин за добро здравље укућана и напредак породичног дома. Једна од тих здравица за Божић гласи овако:

Колач ломили, Бога молили,

Колач преливали вином,

Наш дом се пунио миром,
Животом, здрављем и жељним добром!
Дај Боже!
Здрави да сте, моја чељади драга!
Три вас у животу пратила блага:
Здравље, срећа и слобода.
Да прате свако чељаде нашег рода;
У дому богатог домаћина,
На њиви мирног вола и радиног сељака,
На путу чилог пјешака,
У школи доброг ћака.
Поред воде стрпљивог рибара,
У воденици и млинара и помелара,
У гори распјеваног славуја и хитрог ловца!
Боже, дај свакоме добра у његовом раду
И у селу и у граду. Боже дај, Боже дај!

Васкрс

Васкрс – празник над празницима, празник над 12 главних (великих) црквених празника: Рождество Христово – Божић (7. јануар, по новом Грегоријанском календару), Крштење Господње – Богојављење (19. јануар), Сретење Господње (15. фебруар), Благовести (7. април), Улазак Господа Исуса Христа у Јерусалим – Цвети (недеља која претходи Васкрсу), Вазнесење Господње – Спасовдан (40 дана по Васкрсу), Силазак Светог Духа на Апостоле – Духови – Тројице (50 дана по Васкрсу), Преображење Господње (19. август), Успеније Пресвете Богородице – Велика Госпојина (28. август), Рођење Пресвете Богородице – Мала Госпојина (21. септембар), Воздвижење Часног Крста – Крстовдан (27. септембар), Ваведење Пресвете Богородице (4. децембар).

Васкрс, као и Цвети, Спасовдан и Духови су покретни, а остали главни празници су непокретни (увек падају на исти датум у години). Сви ови празници се деле и на Господње и Богородичне: *Господњи празници*: Божић, Богојављење, Цвети, Васкрс(ење), Спасовдан, Духови, Преображење и Крстовдан. *Богородични празници*: Мала Госпојина, Ваведење, Сретење, Благовести и Велика Госпојина. Поред наведених, имамо и празнике посвећене Светитељима – Светитељски празници (св. Сава, св. Никола, св. Георгије, св. Петка, св. Симеон Богопримац и други празници наведени у православном календару), те Анђелима и Арханђелима.

Васкрс је највећи хришћански празник, јер је тог дана Господ Исус Христос васкрсао из мртвих, победио смрт и свим људима даровао вечити живот. Васкрс спада у покретне празнике који се (код православаца који се држе јулијанског – старог – календара) увек слави у недељу која

пада након пролећне равнодневице, после пуног месеца и никада не може да се поклопи са јудејском Пасхом (14 нисан). Васкрс најраније може да падне 4. априла, а најкасније 8. маја по новом – грегоријанском – календару. Због значаја овог празника, свака недеља у току године посвећена је Васкрсу и свака недеља је мали Васкрс (на руском језику се недеља и назива *Воскресеније*).

Највећем хришћанском празнику – Васкрсу претходи Велики пост у трајању од седам седмица. Поред Великог поста вишедневни постови су и Божићни, Петровски и Великогоспојински пост, а једнодневни постови су: Крстовдан уочи Богојављења, Усековање главе светог Јована Крститеља, Воздвижење Часног Крста, те свака среда и петак осим трапавих седмица (трапаве седмице су: иза недеље о митару и фарисеју, сиропусне, свете и духовске седмице и време од Божића до Крстовдана уочи Богојављења). Прави пост има две стране, телесну и духовну и састоји се како у уздржавању од мрсне хране, тако и у уздржавању од рђавих мисли, жеља и дела, умножавању молитава, добротина и вршењу свих хришћанских врлина.

Наши преци су до постова доста држали и строго их се придржавали. У својим *Мемоарима* прота Матеја Ненадовић пише да, када је он српске кнезове убеђивао да се дигну на устанак против Турака, један од њих (неки кнез Пејо) је посумњао да ли се они могу са толиком силом тући, а на шта је Ђорђе – кмет кнеза Пеје рекао: „*Чујеш, кнеже Пејо! Да овај прота рекне: Ђорђе, једи месо у петак и среду – ја ћу јести, а камоли нећу Турке тући.*“ То вам само напомињем да видите, колико су онда Срби постове уважавали.“ Тако пише прота Матеја Ненадовић, а ја бих додао да речи кмета Ђорђа говоре и о томе колико се протина реч слушала и уважавала.

На Велики петак, када се слави успомена на Христово распеће, боје се васкршња јаја. Она су бојена коришћењем луковице, коприве, или мљечика. Пре бојења, јаја се украшавају – шарају. На пламену свеће се прво загрева перо за писање, те се тако вруће умаче у восак. Пером за писање на јаје се наноси растопљени восак и по јајету цртају крстићи, цветићи и друге лепе фигурице и обично пише *X.B.* и *V.B.* (*Христос Васкрсе* и *Ваистину Васкрсе*). Како восак не прима боју после бојења на јајету остају беле нацртане фигурице и слова.

Када сване дан Васкрсења Христова међусобно се поздрављамо речима *Христос Васкрсе!* и *Ваистину Васкрсе!* и тај поздрав траје све до Спасовдана (Вазнесења Господњег). Свечано обучени укућани се окупљају око трпезе. Домаћин куће пали свећу и кадионицом и тамјаном окади укућане. Кадионицу затим предаје неком од млађих чланова домаћинства, који кади све просторије у кући. Сви наглас изговарају *Молитву господњу – Оче наши* и *Симбол вере – Вјерују* и пева се *Васкршњи тропар*:

*Христос васкрсе из мртвих,
Смрћу смрт победи
И онима у гробу
Живот дарова.*

После заједничке молитве, поново једни другима честитају Васкрс и седа се за свечано постављени сто. На Васкрс на столу стоји украшена чинија са обојеним јајима и сви укућани узимају по једно јаје. Тада настане веселје (нарочито за децу) – туцање и такмичење чије је јаје најјаче. Приликом туцања изговарају се такође речи *Христос Васкрсе* и *Ваистину Васкрсе*. На Васкрс се прво једе кувано васкршње јаје, а затим остала јела.

Крсна слава

У великој породици православних хришћанских народа српски народ се препознаје по слављењу породичног годишњег празника – *крсне славе* или *крсног имена*. Свака породица има свога светитеља покровитеља, односно свога анђела заштитника (чувара). Срби су нарочито поносни на овај наш лепо обичај, па у народној песми певају:

*Нико нема што Србин имаде
Такав био такав и остаде
Србин има своју крсну славу
Крсну славу и Светога Саву.*

Често се и каже: *Где је Србин, ту се слави слава* или *Где је слава, ту је и Србин*.

По речима патријарха српског – Његове Светости господина Павла, сматра се да је слава настала као прослављање оног светог на чији се празник крстио предак неке породице, узевши име тог свеца. Тако Душанићи – Липљански славе славу својих предака Симољдан (*Свети Симеон Богопримац*). Пошто је слава празник мале цркве, основне хришћанске ћелије – породице, јасно произлази да свака, и најмања породица треба да слави славу, наглашава наш патријарх, Његова Светост господин Павле. Због тога нису у праву они који кажу да не славе славу у својој породици (чији се дом осамосталио од очевог) јер им отац слави славу, те да ће после очеве смрти преузети и почети да славе славу.

Неколико дана пред славу, у свечареву кућу долази свештеник да *освети воду*. Потребно је да на столу, окренутом према славској икони, буде спремна посуда (чинија)

са водом, букет босиљка, мања свећа, кадионица са жаром или брикетом, тамјан и списак свих укућана. Пред славском иконом, која треба по могућности да стоји на источном зиду, пали се кандило. Пожељно је да обреду присуствују сви укућани и да се заједно са свештеником моле за здравље, срећу, благостање и спасење свих чланова домаћинства. По освећењу водице сви присутни целивају крст и свештеника у руку, а затим попију мало од освећене воде. У току године свештеник долази још једном у домаћинску кућу да свети водицу – неколико дана пред Васкрс.

На сам дан славе, сви чланови породице одлазе у храм пре почетка свете Литургије, носећи славски колач (као симбол Тела Христовог), жито – кољиво (као симбол смрти и васкрсења Његовог) и црно вино (као симбол крви Његове) на освећење, као и списак живих и упокојених укућана који се предаје свештенику ради помињања на проскомидији. Уколико свештеник врши благосиљање славског приноса у дому свечара, потребно је да на столу, поред славског колача, жита и вина буде и славска свећа, по могућности од чистог воска, кадионица са жаром или брикетом, тамјан и нож за резање колача. Пред славском иконом треба да стоји кандило, зажежено са молитвеним жељама упућеним светитељу кога славимо. Домаћин пали свећу непосредно пред славски обред. Жито се освећује и прелива вином, а потом домаћин са свештеником ломи колач. Преломљени колач свештеник и домаћин целивају три пута уз поздрав: *Христос посреди нас* и отпоздрав: *Јесте и биће*.

Србин је славио крсну славу и у најтежим тренуцима свога живота: у дуготрајном ропству, ратовима и окупацијама, у изгнанствима и болницама, у сиромаштву као и богатству, у жалости као и у радости. Она му је помогла да и поред вишевековног ропства сачува своју националност и

остане веран православној вери, што је изродило и благодарну народну мудрост: *Слава нас је сачувала, њојзи хвала*. Чак и многи од оних, у Босни и Херцеговини, који су напустили православну веру, како то пише у књизи *Моја слава* (Беседа, Нови Сад) национално се, по потреби, изјашњавају веома различито (некад као Турци, потом као Југословени; данас обично као припадници новопроглашене муслиманске или, по некима, бошњачке националности); али негдашњу славу или крсно име нису могли да потисну до коначног заборављања, а у појединим случајевима и дан-данас негде у кући скривају и чувају славску икону својих крштених предака. Као што смо раније писали, за време аустроугарске окупације све већи број муслимана, нарочито интелектуалаца, преиспитује прошлост и сећа се свога српског порекла, те јавно исказује своје српско опредељење.

У то време (1898. године) у листу *Босанска вила* објављена је песма *Аманет од ђеда* коју је потписао Србин мухамеданац Тузлак Аливерић, а која управо говори о чувању прадедовских икона у домовима некада православних породица које су прешле на ислам.

*У долафу мога ђеда
с десне стране у претинцу,
кад још бијаш грешно дјете
виђех малу иконицу.*

*Прикрадох се да разгледам,
каква ли је на њој слика,
бјеше сребром опточена
слика Ђурђа мученика.*

*Ја то онда нисам знао.
Зазиро сам од аждаје,
ал' с аждајом ко се бори,
осјећо сам јунак да је.*

*Само зато, само зато,
ја пољубих тог човека.
Бед униће – ја се збуних –
а он рече: „Нека, нека!*

*Истог Ђурђа љубили су
наши преци ко свечари,
па зар да ја ђунах љубнут
што љубљаху наши стари.*

*Ал' ти ниси пољубио
само хадер – илијаса,
и пољубце си пољубио
својих рахмет праотаца.”*

*Тако ђедо, ал' он оде
већ одавно с овог свјета,
а ја чувам иконицу
поред других аманета.*

*Ал' ја зато, Алах – икбер,
чврсто с држим свог мезхеба,
а мезхеб ништ' не смета
да србујем како треба.*

На славама се држе многе здравице и гости се труде који ће од њих бољу изговорити. Оне могу да се

изговарају спонтано али и по неком реду. Раније су изговаране прве здравице (обично их је било седам или девет) по реду и свака у нечију част. Најчешће је био следећи ред здравица:

Прва чаша, за помози Боже.

Друга, за бољи час.

Трећа, Света Тројица.

Четврта, за Часни крст.

Пета, добродошлица.

Шеста, за здравље домаћиново.

Седма, за здравље кумова и пријатеља.

Осма, за здравље домаћице.

Девета, у славу збора и сабора.

1.

*Сада, браћо, да попијемо ову прву чашу
За славу Бога живог, који се не боји никога.
Помогао нас милостиви Бог, Небески двор
И сву браће добре среће, око овог стола сједеће.
И догодине се састајали и сабирали у овом дому,
А у овог доброг домаћина, да би га помогао Бог,
И данашњи год и крсно име, оно које слави и служи.
Во славу и чест!*

2.

*Чаша друга, да је међу нама љубав дуга,
Да продужи Бог живот и здравље, срећу и напредак
И свако добро, Боже дај!
Часно сјели, поштено устали, добар глас донијели,
А још бољи понијели, Боже дај!*

3.

*Ову трећу пијемо у славу Свете Тројице
Да нас сачувају на путу, на суду, у тамној гори,*

*На мутној води! Бог и Богородица да чувају
Нашег домаћина, који нас дочека и угости!
Бог му за све платио и троструко вратио.*

4.

*Помињасмо Бога и Свету Тројицу, помогао нам Бог
И Света Тројица, а ову ћемо чашу испити у најбољи
час*

*У име Бога и часног и златног у сјају Христовог крста,
Који сја да обасја све који га вјерују и цијелују.*

*Ко год Часни крст вјеровао и смјерно цијеливао
Томе Бог помагао и на помоћи био, а ко га не вјеровао
Да Бог окрене с крстом, те да га и он вјерује и цијелује.*

5.

Добродошлицом,

*Ви мени добро дошли, добро ме нашли,
Добро добри нам Бог дао и увијек нам добро долазили,
И у добри нас час здраве и веселе налазили. Дај Боже,
Па и ми вама добро долазили о вашим славама и весе-
љима,*

*И увијек вас срећне налазили. Здравии будите, и добро
нам дошли!*

6.

Домаћине славио крсно име, имао са чиме,

Слава ти помагала, дјеца се радовала,

Слава ти добро доносила,

Са тобом се заједница поносила,

Славски колач у цркви секао,

Што желио то и стекао,

Софра гостију пуна била и

Најмилији' ђаконија свакојаки',

Пића сваки', славио цијелог живота,

Кад тебе нестане да дјеца наставе!

Нек ти је срећна слава!

Да Бог да срећу!

7.

Сад у здравље кумова крштених и пријатеља поштенних.

Кумове никада не мијењали, пријатеље нове добијали.

Старе Бог поживио и наградио, а нове са срећом подарио.

Помогао Господ Бог и нас и наше кумове и пријатеље ће гођ ми и наша дјеца и наша браћа за њих чули, ота'ле се поздрављали, ће ли се на путу ил' на дивану виђели и састали и ота'ле се поздрављали и један другом о части и добру радили у лице се љубили, један другог за здравље питали, добријем срцем, а правом љубави! Да Бог да и лијепа милост Божија, да за наше кумове и пријатеље вазда чујем добар и честити глас и у њима да имамо добру узданицу, а такођер и они у нас! Да Бог да и милост Божија, с кумовима се кумили, све с драге воље, без икакве невоље, с пријатељима се пријатељили с чистом љубави по гласу и по закону Христову! Старе да држимо што нам је стекао ћед и отац, а нове и срећне да прифатимо по заповијести и вољи Божијој. И куд ћемо даље? Већ нашијема кумовима и пријатељима, дај Боже, лијепо здравље, а међу људима поштени глас а најбоље, Боже, помози нас који смо оvdје и данас!

8.

Доста писмо, доста наздрављасмо, домаћицу заборависмо,

Али Бог је никада не заборавио, на свако је добро намјерио,

Здрава си домаћице, китила се родом и породом,

*Као љето на Ђурђево јутро, као зелена гора око двора.
Синове женила па се веселила, откуда хјела и откуда
жељела.*

*Кћери удавала за врсне и прибрале, па имала зетове
одабрале.*

*У своје дому вјенчавала и крићавала, а невољном ми-
лостињу давала.*

*У дому ти снаје и синови, у селу ти кћери и зетови, уз
кољено доста унучади.*

*Што си ову софру приправила, колаче мијесила и ква-
сила,*

А своје крсно име свакојаким ђаконијама украсила,

У дому ти се вазда свака добра срећа огласила.

Увијек пуну софру износила, пред нас је доносила;

А весела и задовољна равну је и берићетну дизала,

*А срећну и честиту прибрала, па те за њом браћа бла-
госиљала.*

*Имала од' клен доносити и пред кога доносити, много
љета и година!*

*Ко се за софром гостио и частио, у срећни ти час наз-
дравио.*

*Ко ти чашом наздравио, Свети Симеон Богопримац га
прославио.*

*Ко ти у дому крсне свијеће припаљив'о, Бог га сваким
добром дарив'о.*

*Ко ти за софром крсни колач ломлио, чиста и поштена
образа ходио,*

Па ти срећне гласове по свијету носио.

*Ко ти у кући пјев'о и попијев'о, у злато и свилу се оди-
јев'о.*

*Ко ти у дому мудро бесједио, Бог га мио увијек весе-
лио.*

*Ко ти се пред иконом Богу молио, Господ Бог га благо-
словио.*

*Ко ти се у дом намјерио, никада ти ништа не замјерио.
Ко ти иза софре устао, слави се поклонио и братски
ти захвалио,*

*Од срца ти било поклоњење, од Господа Бога опрош-
тење,*

*Од руке ти све било сито и богато, а нама дато да ти
захвалимо:*

*Свега доста да те Бог опрости. Бог ти дао здравље и
веселе,*

*Нама грешним душевно спасење, ако Бог да и милост
Божјија.*

9.

*За славу нашега збора и сабора, светога Симеон Бого-
примац! Ђе гођ се састајали и радили, добро сатво-
рили и учинили, збор нам био збором, а договор дого-
вором као међу срећном и честитом браћом 'Ришћа-
нима, ако Бог да! За здравље наших свештеника који
напријед иду, цркве отварају, литургије поју и за нас
грешне, Богу се моле! Молитва им пријатна била у
Господа Бога, ако Бог да! За здравље наших младића,
трговаца и путника, копача и орача! И за здравље сва-
кога брата 'Ришћанина, вољнога и невољнога! Који је у
вољи, Боже га подржи, који ли је у невољи, Боже га из
невоље избави, да се браће нагледа, да се сунца огрије,
да се вина напије, и да му Бог да власт и област, како
данас нама у нашега брата домаћина, ако Бог да!*

После тога изговара се још много здравица, а гости када одлазе изговарају и здравицу за њиховог доброг пута и доброг останка оних који настављају са слављем. Једна од њих гласила је овако:

*Здрав брате домаћине, за нашег доброг пута,
Вашег доброг останка, и 'фала на лијепој части
И братској љубави, с ким си данас да увијек будеш,
Ако Бог да! Часни брате лијена ти 'Фала!
Богородица ти сваку срећу дала!
Ти увијек пријатеље служио, а никада се не потужио,
Помогао ти јаки Господ Бог и сваки Божији дан у годи-
ни,
Даровао ти свега доста, да се не стидиш честитога
госта,
Ти примицао чашама пуним, а тебе јаки Бог здрављем
добрим,
Примакли ти коњи на путу, а волови кад били у тегу,
Овце и кравице на млијеку, а 'челе с медом у уљанику,
И свака честита срећа на свијету. Помози Боже!
У име Божије састали се код тебе, брате домаћине!
Бог ти даровао 'шеницу до 'шенице, житницу до жит-
нице,
Мало текао а пуно стекао, а што стекао све изнио и
попио
С кумовима и друговима у твојој кући сједећи и Бога
хвалећи,
Красио Бог твој дом, плодио се у земљи плод, стадо ти
се ширило,
Увијек частио а Бога 'фалио, увијек точио а никада не
источио!
Браћа те миловала и издалека теби долазила,
Коње добре доводила и гласове срећне доносила,
Од Бога милост, од срца радост, а од старих свеште-
ника благослов!*

О нашој слави (Душанића – Липљански) Свети
владика Николај (Велимировић) у *Прологу* пише:

„Свети Симеон Богопримац (3/16. фебруар). У време цара мисирског Птоломеја Филадельфа изабран би и овај Симеон као један од знамените Седамдесеторице, којима би поверен посао превођења Библије са јеврејског на грчки језик. Симеон рађаше свој посао савесно, но када превођаше пророка Исаију, па дође до оног пророчанства: ево дјева ће затрудњети и родиће сина, он се збуни, па узе нож да избрише реч дјева и замени је са речју млада жена, и да тако и преведе на грчки. Али у том тренутку јави се Симеону ангел Божји и задржа га од његове намере, објаснивши му, да је пророчанство истинито, и да је тачно записано. А да је истинито и тачно, рече му још весник Божји, увериће се и он сам лично, јер по Божјој вољи неће умрети док не види Месију рођенога од девојке.

Обрадова се праведни Симеон таквоме гласу са неба, остави пророчанство неизмењено, и захвали Богу, што га удостојава да доживи и види Обећаного. Када Младенац Исус би донесен Девом Маријом у храм јерусалимски, Дух Божји то јави Симеону, који беше веома стар и бео као лабуд. Симеон брзо оде у храм, и у храму познаде и Деву и Младенца по светлости, што зрачаше око глава њихових као ореол. Радостан старац узе Христа на руке своје, и замоли Бога, да га сад отпусти из овога живота: *сад отпусти слугу Твојега, Господе, према ријечи Твојој, јер виђеште очи моје спасеније Твоје.* Ту се десила и Ана пророчица, кћи Фануилова, која и сама познаде Месију и објави га народу. Ани је тада било 84 године. Ускоро по том представи се св. Симеон. Овај праведни старац Симеон сматра се заштитником мале дече.

Колике се славе на небу удостојио св. Симеон Богопримац, који је држао Спаситеља света на својим рукама, показује јасно овај случај, испричан у житију св. Петра

Атонског. Као војвода Петар би у једном боју заробљен, окован и у тамницу бачен, у некоме граду Самари на обали реке Еуфрата. Тамнујући дуго Петар се са сузама мољаше св. Николају, да умоли Бога за њега, те да се ослободи тамнице, заветујући се уз то, да ће се сав посветити Богу. Јави му се св. Николај на сну и рече му да се он молио Богу за њ, но да Бог одлаже његово ослобођење зато што је он, Петар, и раније давао сличан завет Богу, но није одржао. И још му посаветова св. Николај, да се моли св. Симеону Богопримцу, који је многомоћан пред Богом, и стоји близу престола Божјег заједно с Пресветом Девом и св. Јованом Претечом. Петар послуша савет светитеља Николаја, и почне се молити св. Симеону.

Тада му се опет јави св. Николај заједно са св. Симеоном, и то не у сну него на јави. Виде Петар Симеона, дивна по изгледу, светла у лицу, одевена у одежде старо-заветног свештеника, са златним жезлом у руци. Св. Симеон рече Петру: *Хоћеш ли испунити завет и бити иноком?* На шта Петар одговори: *Да, господару, с Божјом помоћу.* Тада Симеон дотаче се својим жезлом окова Петрових, и окови се растопише као од воска. И отворише се тамничка врата и светитељи изведоше Петра из тамнице.“

Сеоска слава – Масла

Масла представљају заједничку сеоску славу. Као што крсну славу славе сва домаћинства једне породице, тако сеоску славу славе сва домаћинства једног села. У Прибинићу и околним местима уместо *сеоска слава* чешће се користи израз *масла*, а ређе *сеоска молитва*, *обљетина* или *свећење обљетине*. Освећење се обавља ради заштите усева од града, грома, суша и других природних непогода и обављало се на једном месту у селу које се звало маслиште.

Свако домаћинство је храну, пиће и све остало потребно на маслиште доносило на коњима или у корпама које су окачене о обрамице укућани носили на рамену. Храну за освећење домаћинства поставе једну до друге (у облику крста) у средишту маслишта и онда свештеник изврши освећење.

После тога се домаћинства распореде по околјини маслишта (из године у годину свако домаћинство је било на своме традиционалном месту), на земљу ставе ћилиме или платнене прекриваче на које постављају храну за ручак. Поставити ручак звало се поставити софру или поставити чанак. Старешина домаћинства је најављивао ручак и позивао да се седа за постављену софру. За софром су седали како чланови домаћинства, тако у многобројни гости (родбина, пријатељи, гости из других села, путници, просјаци и намерници). За постављеном софром су се мењали гости, који су уз јело и пиће водили разговоре, певали и веселили се. Највеселије је било у средишту маслишта (где се не постављају софре), где је врвело од омладине и где се играло коло. На масла су долазили мештани (нарочито млади) из неколико суседних села као и родбина која је живела у другим местима.

Мобе и прела

Мобе су у стара времена организоване када би наишли неки велики послови које је требало завршити у кратком року, а у домаћинству није било довољно радне снаге. Тада се за помоћ у раду позивају суседи – сродници али и не-сродници. Мобе су добровољни скупови сазивани за обављање разних послова, као што су: жетва, косидба, сакупљање сена, довоз грађе и прављење куће, купљење шљива, печење ракије и слично.

Организоване су, по правилу, у мрсне дане, а домаћини би приређивали богат ручак и за ту прилику обично пекли овцу или свињче. Пошто је рад био у првом плану на мобама се, за разлику од слава, није дуго седело. Здравнице које су се изговарале биле су за добробит дома и домаћина, те срећног посла поводом кога је моба организована.

Једна од здравица на моби је била и ова:

*Срећан дан и срећан нам рад!
Нек ' нас Бог не одваја од пријатеља,
А нек ' нас чува од душманина!
Ко нам зла мисли, нек ' га Бог почисти!
Да смо живи и здрави!
Подигнимо пуне чаше,
Увијек орни и чили, вриједни ко мрави!
Ко шта нема нек му се набави.
Да нам је брат домаћин здраво и весело,
Да сједи у дому и да ради о добру!
Домаћин нам примакао чашом и ракијом,
Послужио нас тивом и јестивом,
Нек Бог њему врати: здрављем, весељем,
Житним рођењем, синовским обрадовањем.
Примакло му љето, родило му жито,
Жив му био ко му је мио!*

Након обављеног посла (али, по могућности, и у току њега) било је живо и весело, уз стално збијање шала, задиркивање, причање догодовштина (анegdота и вицева), погледавања и загледања, двосмислена добацивања и томе слично. На мобе су се нарочито радо одазивали млади, јер је то била прилика да се међусобно друже, па и да ашикују.

Постојале су и тзв. *милојрдне мобе* које су се обављале код сиромашних домаћинстава која нису били у стању да обаве своје послове услед старости, болести или код удовица. Код милосрдних моба није се очекивало приређивање гозбе.

Када наступи касни јесењи период и током зиме, у стара времена је био обичај да се по селу навече одржавају *прела*, на којима су се састајали момци и девојке. На прелима се и радило (перушање и круњење кукуруза, чијање перја, предење, плетење, везење и слично), али је то, пре свега, била добра прилика да се момци и девојке упознају, зближе и провеселе. Многа упознавања и забављања су започињала управо на прелима. Забављање је трајало по неколико месеци и свадбе су организоване обично у рану јесен. За време забављања само најсмелији момци могли су да рачунају на пољубац и држање за девојачку руку.

Нарочито су била добро посећена и весела прела, која су се организовала непосредно пред *Велики пост* (пост пред Васкрс) за време поклада. *Покладама* се назива последња седмица пред Велики пост и почињу Месним, а завршавају се Белим покладама (недеља – последњи дан уочи Великог поста). Прелима за покладе завршавала су се зимска прела, у ком периоду су се момци и девојке добро упознали, веселили, а многи почели и да се забављају. Прела се нису одржавала уочи среде и петка као ни уочи недеље и верских празника.

Криштење

Код наших предака се рађало много деце. Деца су се рађала лако, подизала једноставно и одрастала брзо. Постојала је природна селекција и одрастала су само здрава и отпорна деца.

Труднице су поштеђиване тежих послова и није им се ускраћивало жељено јело, а оне су се придржавале одређених обичаја: нису ноћу излазиле из куће, нису прелазиле преко алатки и дрвеника, нису се задржавале на раскршћу... Жене су рађале децу код куће, обично у своме кијеру, уз помоћ неке старије жене из села а врло чести и свекрве или јетрве, која је новорођенче прихватала, пресецала пупчану врпцу и дете купала и повијала. Новорођенче је затим спуштано у колевку и под главу му је стављан црвени конац (ради спречавања урока). Дете прво нахрани (задоји) нека жена у селу која већ има своје дете које доји. Та се жена зове *помајка* и она касније дете носи на криштење до цркве, где га предаје куму који дете држи на криштењу.

Када се дете роди, неко од млађих укућана одлази код свештеника за воду по знамење. Свештеник освети водицу, наспе је у флашу, стави у њу један стручак босиока и даје детету име, које дете носи до криштења. То име се зове *име на знамење*. Водица у флаши се доноси кући и из ње се сваки пут досипа у воду у коме се дете купа све до криштења. Чим дете мало ојача, после недељу-две може да се обави криштење, али је оно обично вршено 40 дана после рођења. Када су ме у Прибинићу крстили, прота Стеван је рекао: *Он је сам себи донео име*. Родио сам се 07. јула – Рођење светог Јована Претече (Крститеља), а и деда (по оцу) је носио име Јован.

Крштење је Света тајна којом човек постаје хришћанин и члан Цркве. Постоји седам Светих тајни (крштење, миропомазање, исповест, причешће, брак, свештенство, освећење јелеја – уља) и оне су видљиве свештене радње кроз коју Божја благодет приноси чудотворне дарове на оне који је примају. Само крштен човек има право на све остале тајне и обреде у цркви. Крштење се, по правилу, обавља у цркви, а ако се врши у кући, онда се она и просторија у којој дете треба да буде крштено свечано опремају. Потребно је припремити чинију са водом, босиљак, кадионицу, жар, тамјан и свећу, те крсницу (платно беле боје) у коју се дете увија после крштења. После крштења вода се излије уз неки калем или цвеће. Косица коју свештеник постриже при крштењу, ставља се у восак и чува као успомена на овај велики догађај.

Поред свештеника, на крштењу важна личност јесте кум. У нашем крају венчани кум је најчешће и кум на крштењу деце. Он је сведок крштења и духовни отац детета, које се крштава. Зато је дужност кума да се у даљем животу брине о верском васпитању свог кумчета. Кум треба да је православне вере, крштен, чистога и моралног живота, мора бити пунолетан, дакле, телесно и духовно зрела особа, и да има физичку могућност да учествује у светој тајни крштења. Кумови не могу бити родитељи, као ни монаси. Кум на крштењу се у име детета одриче сатане, и сједињује са Христом, чита, односно исповеда симбол православне вере у име кумчета.

Народни је обичај био да, ако дете буде болешљиво, кум се мења. Дете се износи на раскршће и ко први наиђе замоли се да буде кум. Нови кум детету одсеца прамен косе и дарива га. То је такозвано шишано кумство.

Кад се дете роди, прво родитељи младе мајке (са ужом родбином) долазе на бабине, а после крштења на бабине иду кум и кума, а затим и остали рођаци, пријатељи и суседи. На бабине се раније носио чанак (дрвена посуда) са разноврсном храном и флаша ракије. Чанак се не враћа, ракија се мора за време посете попити, а флаша се носи назад отворена и окренута наопачке (да би се деца и даље рађала).

Дете се дарује и новцем који се оставља испод његовог јастука. Кумови су носили посебне дарове новорођенчету које су се састојале у новој гардероби а неретко и накиту. Са друге стране мајка је припремала дарове за кумове.

На крштењу се држе здравице, а једна од њих коју кум изговара била је ова:

*Ову здравицу Божијег пића, пијем
За срећу и дуг живот мога кумића,
Да га Бог поживи на многа љета,
Нека буде узданица и понос родитеља,
Нек' вам је срећна принова, да Бог да,
И нека су живи и здрави родитељи!
Дај Боже, да сви скупа дочекамо,
Да овом чеду и на свадби заиграмо.
У име Христа и сваког добра, помози и весели Боже,
На срећном мјесту, данас и увијек, ако Бог да!
Здрав си ми, куме мили, од Бога срећни,
А у здравље весели наше кумство,
Било надно и напредно, срећно и честито,
Мицијем Богом благословљено,
Од нашије' домова никада непоговорено,
А међу људима оглашено и пофаљено, ако Бог да!
Кумили се од добре воље, по наму и поштену гласу,*

*По имену честитоме и кољену јуначкоме,
А по закону хришћанскоме.
Своје старо кумство одржали и новим обновили,
Многољетно, а задуго, дај Боже да се наше кумство
Обнавља сваког љета с доста среће и берићета,
Новијем вјенчањем, и мушкијем крићењем.
Што си ми дош'о на радост, а донио част и милост,
Господ ти Бог био на помоћи.
Увијек се у овоме дому вјенчавало и критавало,
Увијек се кумовало и веселило по нашој жељи,
По Божијој вољи, ако Бог да и милост Божија!*

Све до недавно у Прибинићу нису биле ретке породице са десеторо и више деце, као на пример породица татиног старијег брата Драгутина Душанића, Војке Лазића, Драгутина Поповића, Грује Мишића, а у белешкама проте Стевана К. Душанића забележено је да су раније жене имале и много већи број деце, као на пример сестре Станојка и Марија Миловановић. Станојка (удата Пејић) имала је чак двадесетседморо, а Марија (удата Тодоровић) деветнаесторо деце.

Свадба

Наши преци женили су се и удавали релативно млади. Младићи би то чинили обично око двадесете, а девојке око осамнаесте године. Породица је приликом женидбе и удаје поштовала одређени поредак. Према том правилу, прво су се удавале старије кћери и женили старији синови. Свадба (израз који се одомаћио после Другог светског рата) се у стара времена звала *тир* или *сватови*.

Момци и девојке најчешће се упознају на сеоским славама и прелима, те момак, када одабере (*бегенише*) девојку, обично то каже мајци или некој старијој жени у кући. Та жена о томе обавештава старешину домаћинства, који после тога, како је то забележио поп Јеврем Станковић, „разговара са својом кућном чељади, је ли та цура за његову кућу, да ли је ваљана и поштена, и да ли зна радити, нарочито прести, ткати и вести, и најпослије, каква је то породица из које је девојка, какви су јој стари били, да није било међу њима потурчењака или ајдука. Посебно се водило рачуна да је млада (али и младожења) из породице у којој се не рађају деца са физичким, а нарочито психичким, недостацима. Пазило се да младини или младожењини родитељи нису склони пићу, кавзи, тучи, крађи и другим пороцима. Нарочито се водило рачуна о имовинском стању куће, части и поштењу укућана.

Свадби, по правилу, претходи прошња или прошевина. Домаћин из младожењине куће прво пошаље (са поштењем) у младину кућу свога доброг комшију или пријатеља. За то се тражи такав човек, који зна лепо говорити и хвалити кућу и чељад, а особито момка, и он се зове *проводација*. Он испрва ништа не казује, да је дошао просити цуру, а кад мало пијуцну и зађу у разговор, тад

проводација извади поштење и отпочне: *Говори брате, нити ти питаиш, ни ја казујем зашто сам дошао; послао ме тај и тај човек (како му буде име), у тебе има шићер, а у њега син, и рад је да будете пријатељи, ако буде Бог наредио. А вала ономе момку није мане, добар је и поштен и ваљан дечко, а и кућа је поштена* – и тако даље хвали што више зна. А онај, чија је цура, говори, ако је наумио дати девојку: *Вала, ни ја не налазим мане тој кући, добра је; али брате, оставимо сад ово поштење, док млађих упитамо, шта они мисле.*

Сада дозове коју од жена, да она испита цуру, је ли њезина воља. Али то жене знају још од прије, и говоре: *Бог с тобом, ћаћа, пиј ти ракију, сека не налази ману, ако је твоја воља.* Попије се ракија, и уговоре кад ће доћи проводација са пријатељем на *обиљежје*. На такозвано обиљежје са проводацијом младиној кући иде старешина младожењине куће који дарује младу и договара се када ће опет доћи – сада на такозвану *јабуку*. Када се иде младиној кући на јабуку са собом понесу по 10 ока ракије, печена брава и пријатељски хлеб; и дошавши љубе се, седају, пију и уговарају кад ће опет доћи на уговор и дају цури један дукат, што се каже јабука.

На такозвани *уговор* домаћин и проводација одлазе младиној кући са старим сватом и поштењем. За старог свата узима се, по правилу, угледни члан младожењине породице. Стари сват руководи свадбом и бира свог момка (обично је то неко од младожењиних рођака) који ће му помагати у организацији свадбеног ритуала и који ће уједно бити и барјактар. Води се рачуна о томе да стари сват буде отресит човек, разговорљив, добар говорник и да зна да се умерено понаша на весељу и великим јавним скуповима. На уговор са собом се носи доста ракије, печени брав, погача, а млади

колач и други поклони. Тада се постиже договор када ће бити венчање и свадба.

Венчање и свадба се обављају истог дана. Свадба се никада не прави за време поста, средом и петком, јер се због свадбене гозбе, која је редовно мрсна, чини јавна саблазан и грех. Такође, венчање и свадба се не врше на Крстовдан (18. јануар), Усековање главе Светог Јована Крститеља (11. септембар), Воздвижење Часног Крста (27. септембар), Васкрс и Светлу седмицу.“

Поп Јеврем Станковић, у наставку записа о обичајима на свадби, пише да „после одласка девојке обичај је да њеним родитељима долази родбина и суседи, које домаћин части кафом и ракијом. То се зове *растиришите* и том приликом не доносе се никакви дарови. После свадбе млада са свекрвом, старим сватом и још неколико људи из младожењине породице иде у посету, такозване *повођане*, својим родитељима. Дан посете се унапред договара. У повођане се носи печено прасе, чанак са разноврсном храном, ракија и дарови за младину родбину. Чанак се оставља у младиној кући и не враћа се. После повођана младини родитељи, са својом ближом родбином, узвраћају посету младожењеним родитељима носећи са собом печено прасе, ракију и погачу. То се назива *долазак пријатеља*, после кога у посету младиним родитељима могу да иду младенци.“

Сватовске здравице су после славских најбројније и оне се изговарају у младиној кући (приликом прошње, зарука и одвођења младе) затим у путу до младожењине куће и у младожениној кући на самој свадби. Изговарају их домаћини, кумови, стари сват, чауши (шаљивчине који развеселавају сватове), пријатељи, комшије и други.

Овде ћемо навести по једну коју изговара стари сват и кум.

Кићени сватови, срећно вам весеље, ако Бог да!
 Ова пријатељска здравица, украшена, накићена,
 Извезена, зачињена с пуно љубави, а ракије слатке,
 Медене и ледне, сваком топлом срцу приложене.
 Пријатељство нека нам буде срећно и дуговјечно
 И од Господа Бога вазда благословљено.
 Пријатељску љубав угодном добротом ширили,
 На потомке преносили, као свима Богу миле,
 Младенцима желим срећно вјенчање, дуг и срећан
 живот,
 Све што од Бога зажељели, нека им се испуни,
 А највише да им да здравља и супружничке љубави.
 Дао им Бог лијепо, много и честито потомство.
 Ове године било вјенчање, а догодине већ криштење,
 Све синова као соколова, а кћери као бијеле виле,
 Па се они поносили с њима, као Ђурђевдан листом
 И мирисом, а Спасовдан миром и бехаром.
 Гдје год наши младенци одлазили, на добре гласе
 наилазили
 И у животу се веселили, а из доброг у боље се селили.
 Живјели сто година у здрављу, срећи и љубави,
 Ако Бог да!

* * *

Здрави сте, мили гости с десна и лијева!
 За здравље мог доброг кума и моје срећне куме,
 Који ступају у брак, по закону црквеном,
 А по чистој љубави православној.
 Да им Бог да добру срећу у њихову кућу,
 Да се у своме дому ките честитим породом,
 Мушкијем главам', као срећним потомцима!
 И себе нећу заборавити, да Бог да,
 И нама срећно кумство било ово ново,

*И да по земану потврдимо још бољим!
Здрав си ђевербаша, кад ти чаша дође,
Да на ноге скочиш, а Богу се помолиш,
И шићар под десну руку прихватиш!
Здрав си барјактаре, кад ти чаша дође,
Да на ноге скочиш, да барјак развијеш,
А дружину савијеш и посоколиш!
Здрав си, првијенче, десни друже,
Да чауша позозовеш, да сватове посоколиш,
Кратки данци, а дуги конаци, да ранимо,
А не примрчимо! Здрави сте сви сватови,
Часно сјели, поштено устали!
Живјели!*

Сахрана

По хришћанском веровању, смрт је прелазак из овоземаљског привременог живота у небески вечни живот. Због тога се човек целог живота припрема за тај прелазак. Прота Стеван К. Душанић је забележио обичаје у нашем крају везане за сахрану.

„Особе када уђу у старе године у посебном сандуку (*страшном стану*) држе укупне хаљине (руво), покров, тамјан, восак за свећу и друго. Када се на основу болесниковог здравственог стања закључи и предвиди скоро смрт, позива се свештеник да исповеди и причести болесника, да би се душа лакше растала од тела. На болесника се посебно пазило да не би умро без запаљене свеће.

Када се самртник почне раздвајати са душом (почне лагано издисати) пали се раније већ припремљена свећа и ставља изнад његове главе (или му се стави у руке). Најближи и најдражи сродник који пали свећу, прекрсти се, целива свећу, пали је шибицом и говори: *За покој душе мога* (каже сродство и име). *Бог да му душу прости*. Остали присутни тихо изговарају – *Бог да му душу прости*, и прекрсте се.

Чим покојник испусти душу, приступи се припреми за сахрану (или *укоп*, како су то наши преци говорили). Приликом сахране ужа породица покојника је поштеђена и заштићена од послова око сахране, јер то на себе преузимају суседи и блиски пријатељи и рођаци куће.

Старије лице (истог пола као покојник) из суседства врши купање, шишање, бријање и облачење покојника у раније већ припремљено укупно рухо. Покојнику се обавезно одсецају нокти (да се не би повампирео). Умрлом би се затвориле очи, прекрстиле руке на грудима (поставила се десна рука преко леве и руке се свежу марамицом или

вуненим концем), исправљале ноге и стављале једна на другу (ноге му се вежу око чланка), а испод браде и преко темена главе подвезивао се ланени пешкир (да би уста остала затворена и покојник имао достојанственији изглед).

Тако опремљен покојник остаје у постељи у којој је преминуо све до доласка свештеника на опело пред сахрану. Све време гори свећа и око покојника седе суседи, пријатељи и родбина. Током седења читају се молитве за покој душе, шапатам се воде озбиљни разговори и евоцирају успомене на покојника.

Када неко умре, одмах се обавештава родбина, пријатељи и суседи и заказује се тачно време сахране. Наши преци су своје покојнике сахрањивали други дан после смрти. Рано ујутро на дан сахране, једна група суседа и пријатеља одлази на гробље да копа гроб, друга група одлази у шуму да цепа храст из кога су тесане три даске (пошто се у стара времена за покојника није правио сандук, како се то сада ради), а трећа група се стара о припреми јела и пића за покој душе.

У заказано време долази свештеник кога дочекује домаћин куће и води га у просторију где је покојник. У кући покојника свештеник врши опело, а после тога прво родбина, а затим и сви остали целивају покојника, икону и крст који стоје на покојниковим грудима.

Када се заврши целивање, формира се погребна поворка која креће од куће покојника ка гробљу. На челу поворке иде крст са десне стране, а жито, вино и уље са леве стране. Иза крста и жита долази литија – барјаци и рипиде. Иза њих иду млађе особе које носе цвеће. Затим иде свештеник који успут пева одговарајуће посмртне песме. Иза свештеника носи се покојник, чије ноге су окренуте напред. Данас се покојник носи у ковчегу (сандуку), а раније је но-

шен на некој врсти носила, направљених од две мотке између којих је конопцима везана поњава на којој је покојник умро. Иза покојника иду његови најближи, а затим сви остали. Од куће до гробља стаје се два пута и чита се мали помен. Трећи помен се врши на самом гробу.

Када се стигне на гробље, тело покојника (на носилима или у ковчегу) се спушта поред ископане раке и покојнику се дреше руке, ноге и глава. Када свештеник заврши помен на гробљу, ковчег са покојником се спушта у раку. Раније се у ископану раку простирала слама на коју се спуштао покојник. Две хростове даске су стављане са страна, а трећа по њима. Потом би свештеник у раку бадио грумен земље, говорећи: *Бог да му души прости*, а затим би то учинили и сви присутни. У Прибинићу нема тужења и тужбалица за покојником и на гробљу се, по правилу, не плаче. Код куће се могло за покојником плакати, али на гробљу се то не чини, па се не препоручује да иду на гробља они који свој бол нису у стању јавно да контролишу. То је један од разлога што су у давна времена сахрани на гробљу присуствовали само одрасли мушкарци.

По завршеној сахрани сви укопници се враћају покојниковој кући. Раније су се обавезно враћали другим путем од оног којим је ишла погребна поворка. У покојниковој кући свештеник освети водицу (за здравље и напредак осталих укућана) у просторији где је покојник издахнуо и где је лежао док је био у кући. Затим се обави вечера за покој душе умрлог.

Сутрадан по сахрани ужа родбина излази на гроб, где пали свеће за покој душе умрлог. У народу то се зове трећина, јер је то трећи дан од смрти. После тога се обавезно даје четрдесетодневни помен или парастос.“

Помен се обавља тачно на четрдесети дан или суботу пред тај дан. По учењу цркве, у четрдесети дан по смрти, душа човекова излази пред Божији суд, а субота је дан који је црква посветила мртвима. И за трећину и за четрдесетодневни помен се на гробље износи жито, вино, свеће, мед, погача, кадионица и тамјан. На трећину се може, а за четрдесетодневни помен се обавезно позива свештеник да изађе на гробље. За четрдесетодневни помен се коље такозвани *душни брав* – ован ако је умро мушкарац, а овца ако је умрла жена. Такође се могу давати полугодишњи и годишњи парастоси за мртве.

Четири пута годишње црква је прописала посебне дане који су посвећени молитви за умрле. То су задушнице: у суботу пред Месне покладе (зимске задушнице), суботу пред Духове – Тројице (летње задушнице), суботу пред Михољдан (михољске задушнице) и суботу пред Митровдан (митровске задушнице). Тада се излази на гробља, обавља се парастос или помен, освећује се жито, прекаљује гроб, пале свеће за покој душа умрлих сродника и пријатеља и уређују гробови.

Здравице приликом сахране су озбиљне и изговарају се тихо и достојанствено за покој душе упокојеног.

*У име Христа, помози Боже, данас и ваздан,
Ову ћемо чашу, за раја и покоја нашег брата Предрага,
Бог да га прости и помилује.
Вјечна му памјат а души блажени покој,
Бог му дао од раја кључеве:
Рајска му се врата отворила,
Душа му се у рају одморила.
Душа му препочивала и почивала
У рају небеском, у стаду Христову
Гдје почивају душе праведника,
Душа му се нагледала раја*

*Ко тијело сунца и мјесеца,
 Ми га грешници не заборавили,
 По сваком добру га спомињали,
 За душе преставуше Богу се молили,
 О здущницама свијеће палили и гробље кадили,
 Дај Боже, да и ови састанак буде по све нас,
 Па да овом рушином дому, од данас, пође
 Добра срећа и напредак, ко љету о Ђурђевдану,
 Бог да прости душе преставуше,
 Бог да живи живе, да спомиње мртве.
 Дај Боже остатку добро здравље и дуг вијек,
 Род и берићет, и свако добро а за много,
 Данас, а од данас – довијека,
 Ако Бог да и милост Божија!*

У Прибинићу има више православних гробља. Најстарије је гробље Душанићи где су се сахрањивали први Душанићи (где још постоји споменик Душане по којој породица носи презиме), а касније су у овом гробљу сахрањивана мала некрштена деца (због тога се ово гробље зове још и *Гробићи*). У њему се већ дуго нико не сахрањује. У гробљу *Касимовина* прота Стеван К. Душанић је саградио капелу посвећену у славу Преноса моштију св. Николе (22. мај – св. Никола Летњи).

Поред православних гробља у Прибинићу имају и два муслиманска гробља (*Марица* и *Садиковићи*), као и запуштено гробље код Поповића моста где су за време аустроугарске владавине сахрањивани римокатолици, гркокатолици, евангелисти и Јевреји. *Гињеничко гробље* у Прибинићу као и великих број „*кужних гробља*“ (Прокаженичко гробље, Загробница, Бијелско Орашје, код кућа Поповића, више кућа Душанића – Липљански, Мишића брдо, Цвијетића брдо, Ждријело)

сведоче о масовном страдању у честим ратним неприликама и масовном умирању од куге и других заразних болести (колера, срдобоља, тушиврат и друге – како је забележио прота Стеван К. Душанић) којима су били изложени људи на овом подручју у давна времена.

Завети и аманети

Завет значи обећање које човек даје сам пред собом и пред Богом. Човек може да се заветује да ће празновати неког светитеља који пада у дан кад му се нешто значајно (добро или лоше) догодило и када му је тај светац помогао. Поред тога, човек се може заветовати да ће редовно помагати сиротињи, да ће постити у одређене дане или одређено време, и томе слично. Када се једном да завет, треба га до краја живота извршавати, јер обично у супротном човека (који је дати завет прекршио) стиже казна.

Мога деда Марка (маминог оца) аустроугарске власти су у Првом светском рату мобилисале и упутиле на руски фронт. Не желећи да ратује за окупатора, готово против браће по вери – православних Руса, деда Марко је искористио прву прилику да пребегне на руску страну. Заветовао се да ће до краја живота празновати Свету Петку, јер се управо у рану зору (27.10.1914. године на Свету Петку) искрао из своје јединице и цео дан тумарао кроз мочварне шикаре и, напokon, успео да дође до руских положаја. (Касније ће му Руси омогућити да се као добровољац прикључи српској војсци у Грчкој и учествује у пробоју Солунског фронта и победнички са српском војском стигне до свога родног места у Посавини – Дубица код Босанског Шамца). Дати завет деда је до краја живота извршавао, касније је моја мајка послуживала на Свету Петку, а данас то чине мој најмлађи брат Ненад и снаја Савка (са којима су моји родитељи живели у заједничком домаћинству до краја својих живота).

Аманет је завештање, опорука или тестамент који се може дати писмено или усмено. Обично то ради родитељ када умире и он својој породици оставља извесне савете, упутства, жеље и наредбе. Аманет не треба да буде уперен против некога или на штету некога. Аманет родитеља се код наших предака дубоко поштовао.

У *Б-Х Источнику* (1890) објављена је проповед Гавра Стојнића, свештеника и управитеља манастира *Гомионице*, посвећена потреби подизања српских православних народних школа. У тој проповеди он, између осталог, каже: „Пјева млади српски пјесник Л. Николић, како је отац на самрти својој дјеци *српски аманет* дао, па он вели:

*Мила дјецо, – старац рече
А терет му с груди пао –
Аманет вам овај дајем
Што сам вам га сачувао!*

*Чув'о сам га цјелог вјека
И ви ћете чуват' знати
Јер само с њиме ћете
Моћи с' Срби звати.*

*Језик бран'те, српско име –
Срби будте док вас траје
Вјеру иштујте праћедовску
Српска вјера – светиња је!*

*А дође ли кад год доба
Да се небо српско мути
Ви немојте судбу клети!
Ви немојте узданути!*

*Већ гините, покаж'те се
Да сте синци рода свога
А благослов онда сић' ће
Од вишињегга озго Бога.*

Данас не требамо, а и не можемо мачем бранити нашу милу прађедовску српско-православну веру, наш мили српски језик и српску народност; него знањем, па знањем, а знање се, како рекох, само у школи набавити може.

За то Србине брате, Српкињо сестро и љубезни моји Христијани! Деде да и ми овдје код ове стародревне св. обитељи подигнемо српско-православну народну школу, гдје ће нам се дјеца научити *српски аманет* чувати и приправљати се за честите и ваљане људе!

Ви матере и оцеви сјетите се оне заклетве, што ју положисте пред св. олтаром, кад сте примили св. Тајну брака. Тада сте се завјерили да ћете дјецу своју пазити, као највеће благо на овом свијету, што сте га од Свемогућег Бога добили; да ћете их васпитавати, да постану дјеца божија и добри и честити Хришћани. С тога не пожалите труда мили мој српски роде, него дајте да подигнемо школу.

Запамтите добро ви матере и оцеви, да вам је најбоље имање својој дјеци оставити знање, т.ј. иза себе оставити вашу дјецу добро васпитану како морално тако исто и душевно. Дан-данас Србине брате, Српкињо сестро, са свију страна изискује се знање; дан-данас се свуда по бијелом свијету велика и превелика важност обраћа на школу, свака се држава јагми, која ће боље своје школе уредити и која ће их више подићи.“

Један од великих руских умова, Павле Александрович Флоренски (1882-1937), свештеник, научник, песник, филозоф, математичар написао је завештање

својој деци (Ани, Василију, Кирилу и Ољи). Поред тога, у другим својим радовима оставио им је још много корисних животних савета. Направио сам избор неких од тих савета, водећи рачуна да то буду они који су мени блиски, те их мој син (Арсеније), синовци (Стефан, Бранислав и Предраг) и њихово потомство, могу сматрати и као моје завештање њима.

У случају моје смрти немојте да тугујете за мном и не жалите ме. Будите радосни и ведри, тиме ћете мени дати спокој. Увек ћу душом бити уз вас, а ако Господ допусти – често ћу да вам долазим и да вас гледам. А ви се ослоните на Господа и Његову Пречисту Мајку и не тугујте.

Најважније о чему вас упитите молим, то је да никад не заборављате Господа и следите Га. Све остало су детаљи или мање важно. Али ово, најважније, не заборављајте никада. Не заборављајте свој род, своју историју, изучавајте дедове и прадедове своје...

Мислим да задаци нашег рода – нису практични, административни него контемплативни (дубока понирања мислима у нешто), мисаони, организациони у области културе и просвећења. Трудите се да проникнете у те задатке нашег рода, не избегавајте да им служите, већ се тврдо држите те наше исконске обвезе. Не трчите за влашћу, богатством, утицајем... То нама није својствено. У малој мери оно ће само доћи – у неопходној мери. У супротном – биће вам тешко и болно да живите.

Указујте сваком дужно поштовање, не улагујте се, не понижавајте се, али и не судите дела која није вама уручио Бог. Посматрајте своје сопствено дело, настојте да га урадите што је могуће боље, и све што

чините, чините не због других, већ због самих себе, због своје душе, настојећи да из свега извучете себи корист, поуку, храну души, како ни један минут вашег живота не би утекао мимо вас без значаја и без садржаја.

Приморавајте, навикавајте себе стално да што год радите то радите разговетно, са отменошћу, расчлањено; не чините своје делатности поткупљивим, не чините ништа неукусно, које-како. Памтите, на које-како можете изгубити сав живот, а напротив, у јасном, ритмичном делању ствари и дела од секундарне важности можете много открити за себе што ће вам касније послужити као најдубљи, може бити, извор новог стваралаштва.

Мили моји, будите увек у животу пажљиви и племенити према људима. Не треба да се разбацујете имовином, похвалама, саветима; не треба да будете добротвори. Али, трудите се да пажљиво слушате и да знате како да у право време пружите стварну помоћ онима које вам Бог пошаље као људе којима треба помоћ. Будите добри и широкогрудни.

Мили моји, грех који би ми било посебно тешко да видим код вас је – завист. Не завидите, драги моји, никоме. Не завидите, то уситњава дух и вулгаризује га... Морамо умети живети и користити се животом, ослањајући се на оно што постоји у датом моменту, а не врећати се због онога чега нема. Јер време, изгубљено на незадовољство, нико и ништа не врати.

Чешиће гледајте на звезде. Када вам буде тешко на души, гледајте на звезде или на плаветнило неба дању. Када сте тужни, када вас врећају, када вам ништа не полази за руком, када се у вама усковитла душевна

бура – изађите на ваздух и будите насамо са небом. Тако ћете и душу умирити.

Све пролази, али све остаје. Ово је моје заветно сећање, да ништа не одлази сасвим, ништа не пропада, већ се негде и некако чува. Вредност траје, иако је ми престанемо прихватати. И подвизи, макар и да на њих сви забораве, трају некако и дају своје плодове. Ето зато је оно – иако постоји и жал за прошлошћу – живо осећање његове вечности. С њим се не опраштамо заувек, већ само привремено. Без овога би живот постао бесмислен и празан.

Као завештање моме потомству остављам и животни мото (мисао водиљу) кога сам сажето (у једној реченици) формулисао – *Добро чини, људе воли и Богу се моли* – и кога сам настојао да се што доследније придржавам.

12. НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО*Песме и игре*

Старији људи се сећају да се раније, осим у време жалости, певало у свакој прилици (на славама, прелима, свадбама, зборовима код цркве, празницима, недељом, при раду на пољу и чувању стоке, уз котао итд) и у свако доба дана и ноћи. Међутим, мало је сачувано песама које су се певале у та давна времена. Прота Стеван К. Душанић је забележио једну од песама која је певана у претпрошлом веку.

Први пјевач

*Мој кумане, моје радовање!
Оћемо ли стати и пјевати?
Створа Бога спомињати?
Створа Бога и старијег свога?*

Други пјевач

*Лако нам је стати и пјевати.
Ал' је тешко Бога спомињати.
Овде нема цркве ни мастира.
Нити свјећа, а нити кандилја.
До јуначког срца и поштења.
И нашега данашњег весеља.*

Те песме су певане без, а некада и уз пратњу музичких инструмената: тамбура (шаргија), диле, фрула, двојнице (свирала).

Међутим, инструмент који се налазио у скоро сваком домаћинству биле су гусле. Готово свака кућа је на

зиду поред иконе имала окачен овај музички инструмент. У кућама би често, поготово за време неких празника и других зимских ноћи, највештији гуслар свирао и певао уз гусле (које су израђиване од јаворовог дрвета) српске народне песме, које је знао напамет, а остали би пажљиво пратили и упијали сваку реч и звук.

Српске народне песме које су гуслари певали радо су слушали не само православци него и католици. О томе пише и светски познати архиолог Артур Еванс (открио *Минојску цивилизацију* на Криту).

Интерес за археологију и антропологију одвео је младог Артура Еванса у наше крајеве. У путопису са тог путовања *Кроз Босну и Херцеговину пешке током побуне августа и септембра 1875.* он стиже у Усорски крај (недалеко од места Комушина на североисточним валовитим обронцима Борја планине) и присуствује великом годишњем вашару, где се окупљају хришћани – римокатолици и православци (*или Срби како се они поносно називају*, наглашава путописац). Вече пред сутрашњу „прославу“ окупљају се сељаци и логорују у породичним групама. Путописац то веома сликовито описује.

„Чим се ноћ навукла, цео планински гребен је био осветљен великом ватром, око које су се у групама гомилали сељаци... Велики скуп који образује простран и распламсаном ватром осветљени круг, а у средини тог кружног скупа засео је босански певач на неотесаном пању, и пошто је подесио своје гусле, започео је да излива једну од великих сага своје расе. Да ли је ово могла бити неприпремљена песма? Он је, без књиге или неког другог средства меморије, излагао своју баладу, а

кад сам негде скоро око сунчева изласка пошао на одмор, он је остао још и даље декламујући...

Ове херојске песме – *таворије*, како их народ зове по Тавору, њиховом богу рата – из генерације у генерацију одржавају свете народне традиције. У данима робовања оне су биле поносито наслеђе српског народа од Јадрана до Дунава. Српски дух је стално освежаван из непресушног извора епске поезије. Код српског народа, раздвојеног религијом, природним баријерама и људском пакошћу, ова је национална поезија одржавала народну свест и подсећала га на заједничко братство, бодрећи га да окрене своје духовне очи од садашње раздвојености ка заједничкој прошлости.

Она тако храни народни полет сећањима на оно доба када је изгледало да ће један из реда њихових краљева уграбити палу круну Византије и наместити је на своје чело. И босански Србин, изгледа, данас заборавља узане традиције свога полуотуђеног краљевства и у својим сјајним легендама, без фразирања географа и дипломата, он види свога брата у Србину Црне Горе, старе Србије и слободног краљевства српског...

Ја сам посматрао гомиле око слепог старца певача и сваки образ био је орошен сузама; речи су њих узбудиле, а не музика. Јер, заиста, ове песме говоре срцу. Са својом природном једноставношћу оне нагонски узбуђују и потресају сваку душу.... Ова је поезија изазвала високу Гетеову пажњу и није никакво чудо што се у њој види знак да је тај народ способан да достигне највеће висине цивилизације. Није неумесно баш овде дати одговор онима који говоре о југословенском потлаченом народу као о потпуно заосталом бићу, јер не могу да схвате да: *Тај народ још чува, усред мно-*

гих понижења, оно што је од природе примио – моћан и сјајан дух.“

Тако у време наших предака гусле нису биле реткост ни код муслимана и католика, који су задржали обичај својих православних предака. У *Босанској вили* (1898) Омер-бег Сулејманпашаић апелује да се што више сакупљају српске народне песме и истиче значај истих и гуслара у српској прошлости. Он пише: „Браћо Срби, без разлике вјере! Скупљајте што више народне умотворине, не гледајте кад Мухамеданац пјева, па каже:

*А тако ми дина и имана,
И нашега поста Рамазана*
или православни:

*А тако ми крста и Исуса,
И нећеље свете Госпојине.*

Ово нек нас не прави туђим, јер је то све на нашем лијепом српском језику пјевано. У много ћете пјесама наћи где Мухамеданац пјева светог Саву, као што је и у овој пјесми:

*А не може куриум бити Мехе,
На Мехи су до три хамајлије,
Што је писо хоџа из Есрине,
Први имам међу евлијама,
А четврта што је хамајлија
Остала је иза светог Саве.*

ИЛИ

*На Виду су до три хамајлије,
Писо их је хоџа са Крајине,
Кад је Виде бега погубио,
Хамајлије са бега скинуо,
Бег носио, а није вјерово,
А Вид носи и добро вјерује.*

Види се да је то један народ на једном језику пјевао, па ништа нас не смета и не треба да смета што је Мухамеданац пјевао у духу исламске вјере, или православни у духу хришћанске, јер:

*Проклет био, ко рад вјере,
На својега режи брата,
Јер несрећа сва извире,
Само из тог калног блата.*

Наш српски народ слави и у звијезде кује пјеснике, који умјетничке пјесме пјевају, а девета му је брига гуслар. А неће да се сјети да су гусле Србина одржале и мило нам Српство у најгорем земану сачувале – јер:

*Гусле су ме пјеват научиле,
И бој бити са душманом клетим.*

или:

*Ја ћу узет гусле јаворове,
Па ћу ићи од града до града,
А пјеваћу шта ми грло даје,
Какав нам је зулум од Турака.*

Сад кад смислимо шта су Србину гусле јаворове, треба гуслара да славимо као и пјесника.

Наш врли Србин католик, српски књижевник Вид Вулетић – Вукасовић потакао је у дичној нам *Босанској вили* бр. 3 од г. 1897. да се што више скупља прича о светом Сави, па се и ова моја маленкост одазива предлогу брата Србина католичке вјере, те у истом смислу моли браћу Србе Мухамедове вјере, да што више обрете пажњу на народне умовторине, пјесме и приче и т.д.

Нека Мухамеданац слободно забиљежи ако чује коју о светом Сави, а православни и католички Србин о Кајимијама, Сирији, Ајваз-деди и др. јер нас то ништа у нашим вјерама помести неће и учинићемо за мили српски народ корист и упознати га са његовим јунацима. Такође су важне приче о нашим гласовитим Србима на пр. Мехмед-паши Соколовићу, Али-паши Ризванбеговићу (којега је унук царски ферик, познати и признати ватрени Србин – њег. преуз. Мехмед Али-паша) Вуку Јајчанину и др.

Завршујући кличем: *Боже слоге, биће свега!*“

Народно коло се играло обавезно уз пратњу музичких инструмената и то најчешће уз тамбуру, ређе уз фрулу и двојнице. У стара времена, најпознатија кола у Прибинићу била су: *тројка, цик-цак, четверац, ђачко коло, мацино коло, циганкуша, кукуњешће, бруђа...* Коло би почињао свирач (тамбураш или фрулаш) свирком. Око њега би се играчи хватали за руке, да би се на крају круг затворио око свирача. Нови играчи су улазили у коло тако што су, на било ком месту, прекидали коло, хватајући се до оних уз које су желили да играју. Тамбураш или фрулаш би ходао у кругу кола, прилазећи час једној час другој страни. Обично је после сваког кола долазила песма (по правилу у дуету) уз често натпевавање младића и девојака.

*Мој ми драги шумицом долази,
мили Боже чувај га и пази.*

* * *

*Ја не растем за оца и нане,
Већ ја растем за тебе, драгане.*

* * *

*Дођи драги вечерас на прело,
и обуци најљепше одјело.*

* * *

*Дођи, драги, суботом увече,
прелићемо док нам мама рече.*

* * *

*Дођи, драги, вечерас на прело,
нема маме, сједићеш уза ме.*

* * *

*Перушајте моји перушалци,
сад ће вама медени колачи.*

* * *

*Поран' драги волови нарани,
сутра ћемо орати у страни.*

* * *

*Мене нана шаље говедима,
а од збота нема ни говора.*

* * *

*Удаћу се на крај села мога,
за онога момка гаравога.*

* * *

*Женићу се и ја ове зиме,
имам жита четири мјешине.*

* * *

*Немој, мала, да би се удала,
ако би ме војска задржала.*

* * *

*Кад оженим брата па и рођу,
онда мени сватови нек дођу.*

* * *

*Ој цурице, љубав нас је сплела,
као бриљен и зелена јела.*

* * *

*Кажи мени, тамбуро дрвена,
која ми је цурица суђена.*

* * *

*Хватајте се цурице до мене,
док се нису похватале жене.*

* * *

*Погледај је преко кола, побро,
како се је намазала добро.*

* * *

*Ко је реко и ко је повико,
да не смије запјевати нико.*

* * *

*Ћут'те жабе не кречите џабе,
ми смо доле ми знадемо боље.*

* * *

*Ко се мисли с нама натпјевават,
боље му је ићи кући спават.*

* * *

*Пјевај драга и на крају врисни,
нека знају да смо једне мисли.*

Већина народних кола су ведрог стила и сматра се да су она донета из Србије. По мишљењу етнолога (Јелена Допуца: *О народним играма на подручју Теслића*) који су се бавили проучавањем фолклора овога краја, овдашње игре углавном носе карактер панонске кореографске области. Највештији играчи у колу често подврискују и тиме дају додатни ритам и подстичу већу разиграност и осталих у колу.

Здравице

Данас као и у стара времена обичај је да се у разним приликама изговарају *здравице*. Оне представљају израз својеврсног народног беседништва, а људи који су их изговарали, у стара времена, били су цењени исто толико колико и добри свирачи и певачи.

У свечаним приликама оне се изговарају уз подигнуту чашу пића (обично ракије), па се уместо здравице користила и реч *напијати*. Вук Караџић пише: „Напијати обично почиње онај који сједи у горњем челу, и да од срамоте не смије ондје сјести онај који не зна напијати...Како ко напија остали престану и јести и говорити па слушају.“

Прота Јеврем Станковић, забележио је једну од народних здравица која је објављена у часопису *Босанска вила* 1887. године.

Брате домаћине, фала, Божија ти мајка дала, кућа ти се ојаком звала, тјеме ти се тјеменило, сјеме ти се сјеменило, срце ти се веселило, поље ти се зеленило, волови ти букали, дуимани ти укали, твоји волови по шуми шушкали, твоји дуимани од муке укали; дао ти Бог у пољу род, а у кући добру срећу и слог; рађала ти се у дому мушка ћечица, а у брду винова лозица, а у пољу шеница бјелица; све ти била по дну модра, по врху родна, у бусу бусната, у класу класната; био ти клас колик попов штап, био ти сноп колик поп; био ти стог колик зелен бор, а на њему сједио свети Петар и Никола, све Бога молили, да ти жито роди.

Све ти било на гувну платно, у качари златно, а међу браћом сито и богато. У млину се намиљало, у наћвама накувало, у ватри ти се напјецало, у киљерма ти се на-

тјецало, све ти биле овце сјањне, а краве телке, кобиле ждрепке!

Твоји кумови и пријатељи око тебе се вили као винова лозица, као бриљан око дрвета; а твоји непријатељи отишли низа савске лугове, да наплате дугове, ни дугова наплатили, нит се вамо повратили!

Фала, брате домаћине! Да те сачува Бог зле лапавице и рђаве подеране кабанице, трула моста, пошмигљива госта, шупље таве, безобразне маје, тијесна сокака и бијесна Бошњака, краткијех гаћа а дугачкијех коприва!

Фала, брате Србине, ако је винце, свијетло ти лице, ако је ракија прежеженица, родила ти и проја и шеница; ако је каква медовина, родила ти брда и долина; ако је какав квас, био ти свијетао и добар глас, као што и јест ако Бог да. Ко пиће точио у рај ускочио, ко пио, жив и здрав био; коме ћу наздравити, добро ће му бити!

Здрав брате Србине! Веселио се као свети Ђурађ у прољеће, кад се зелени гора око двора, кад цветају румене ружице, кад се веселе лијепе ђевојке!

Фала брате, здрав си и живио!

Момчило Спасојевић је (2010) објавио књигу *Здравице код Срба* из које сам користио здравице које се изговарају разним пригодама (славе, свадбе, криштења и слично). Поред ових *пригодних* здравица, у књизи постоје још *опште* и *шаљиве* здравице.

Опште здравице се држе на разним свечаностима, али још чешће и за обичног ручка или обичне посете пријатељима, родбини или другим окупљањима. Овим здравицама жели се добро здравље, расположење, успех или се упућују какве друге лепе жеље и честитке присутнима на скупу. Оне су, у правилу, мање свечане

од здравица које се изговарају у разним свечаним приликама и са мање су церемонијала.

*Помози Боже! Сунце на исток, а Господин Бог на небу.
Весели, Боже, у дом домаћина и његове кумове,
И његове пријатеље, који су му овдје и оне који нису,
Да би му се увијек купили на пуну софру,
На добру вољу, на поштен глас и свијетао образ.
Дај, Боже, нашему домаћину хаир и берићет
У његовој кући, у његовој муци, у тврду вољу и брзу коњу.*

*Куд год наш домаћин одлазио, од свуд к своме дому до-
ходио;*

*Пред домом вољне и невољне находио,
Вољне у дом уводио да му вино пију, благо благују,
Бога моле и о свакоме добро лијепо зборе;
Невољнијем што тражили пред врата износио.
Кад би наш домаћин међу браћу и дружину долазио,
Они му у врх стола мјесто чинили, част му указивали,
Дај Боже да би наш брат домаћин у цркву ходио,
Праведном се Богу молио, да би задужбине дијелио,
Прилоге остављао што би јаки и богати били,
Све од својега рада и поштеног труда, а од Божијег дара,*

*Дај Боже, нашему домаћину да би увијек имао:
Круха, вина, меда, млијека, сребра, злата и свакога добра,*

*А највише, Боже дај му чисту душу на умрли час.
Како му је чиста и честита била и на криштени дан!
На здравље и весеље!*

Од Бога вам лијепо здравље! .

Шаљиве здравице су, како пише Момчило Спасојевић, новијег датума. Уместо старих озбиљних и богоугодних почињу да се јављају шаљиве здравице. Обично их држе млађи људи, у друштву где се сви познају, како се нико не би нашао увријеђен. Ове здравице су често китњасте и пуне маште, лаког ритма и знале су увеселити и орасположити присутне.

*Пијем у здравље своје
И мужа жене моје,
Сина своје мајке
И дјевера моје снајке,
Стрица мог синовца
И сина мога оца.
Ако домаћин буде у памети,
Он ће и вина и ракије још изнијети.
Ова је боца мога покојнога оца,
Он је из ње увијек пио
А ја сам га наслиједио.
Ко тије умријеће,
А ко не пије и прије ће.
Живи били и још дуго тили,
Хвала ти домаћине,
Прасиле ти се крмаче,
Мале по седморо, велке дванаесторо,
Хвала ти домаћине,
Ове године кућу правио,
До године чивије из луга вадио,
Хвала домаћине и здрав био,
Сваки дан пио и бос ходио,
И коло водио, ћери удав'о, имање продав'о,
Желим ти сваку срећу, донеси чашу већу.*

Пословице и изреке

Народно пословице и изреке су неисцрпно врело мудрости, али и израз богатства народног духа. Границу између пословица и изрека је тешко поставити, јер временом нечије мудре изреке постају народне пословице. Чак и неписмен човек придржавајући се народних пословица и изрека може лепо и часно проживети овоземаљски живот.

Наши преци су у свакодневном говору, много више него данас, користили *народне пословице и изреке*, као:

Ако Бог да.

Ако знаш поштено говорити, знаш и паметно ћутати.

Ако не можеш помоћи, немој ни одмоћи.

Ако не убијеш грех, убиће он тебе.

Ако не почнеш, нећеш ни завршити.

Ако неће будала од тебе, бјежи ти од будале.

Ако правда не помогне, неће кривда.

Ако чељад није бесна, кућа није тесна.

Ако човек није јачи од себе, није ни од кога.

Бацај за собом, да нађеш пред собом.

Батина има два краја.

Без збора нема договора.

Без здравља нема богатства.

Без муке нема науке.

Без невоље нема богомоље.

Благо оном ко зна да не зна, а хоће да зна.

Благо добром чину и светлом образу.

Ближа је кошуља него хаљина.

Бог високо, а цар далеко.

Бог да му душу прости.

Бог је спор али достижан.

Бог му на помоћ.
 Бог ти срећу дао.
 Боже здравља.
 Боже здравља и свега ће бити!
 Боже, теби хвала.
 Богат је ко од другог не тражи ништа.
 Богат једе кад 'оће, а сиромаш' кад има.
 Богатство никад није сито.
 Болест се свака може да излечи али леност никад.
 Боља је истина која шкоди, него лаж која годи.
 Боље поштено умрети, него срамотно живети.
 Боље је знати, него имати.
 Боље је не почети, него не дочети.
 Боље је неправду трпети, него чинити.
 Боље је поштење у сиротињи, него богатство без поштења.
 Боље је цабе радити, него цабе лежати.
 Боље празна врећа, него враг у врећи.
 Боље ти се утопити, него лажно сведочити.
 Бољи ближи пријатељ, него даљи брат.
 Брат је мио, ма које вере био.
 Бржи му језик од памети.
 Брзо обећао, брзо се покајао.
 Вода све опере, сем црна образа.
 Врана врани очију не вади.
 Вук длаку мења али ћуд никако.
 Гвожђе се кује док је вруће.
 Где год идеш, остављај за собом отворена врата.
 Где има воље, има и начина.
 Где има, ту се и пресипа.
 Где је много бабица, килава су деца.

Где је сова излегла сокола?
Где је танко, ту се и кида.
Где није жене, тамо није ни куће.
Где су паре, ту је и ђаво.
Гледај девојку у пољу, а не у колу.
Гледај мајку, па проси девојку.
Гори је женски језик, него турска сабља.
Гори му под ногама.
Готов к'о запета пушка.
Гракнуше к'о на белу врану.
Грех је као змијин ујед, он не боли али те убија.
Дављеник се и за сламку хвата.
Да га змија уједе, и она би се отровала.
Да га по смрт пошаљеш, најживео би се.
Дај ми Боже лепу старост и лаку смрт.
Дај ми Боже смрти за јакости.
Дај му власт, да му видиш част.
Далеко од очију, далеко од срца.
Данас у злату, сутра у блату.
Два лоша убише Милоша.
Двапут зине, трипут слаже.
Два пута мери, трећи пут сеци.
Дед створио, унук разорио.
Добар глас далеко се чује, а лош још даље.
Добар коњ се и под лошим покривачем познаје.
Добро је понекад и жену послушати.
Добро се добрим враћа.
Добро чини и добру се надај.
Доброј матери и пасторци су синови.
Договор кућу гради.
Док бежиш од велике задовољан си малом несрећом.
Док је главе, биће и капа.

Док је леђа, биће и самара.
 Док је човек здрав, и вода му је слатка.
 Док једном не смркне, другом не сване.
 Док њих намири, кућу накриви.
 Док се дима не надимиш, ватре се не огрејеш.
 Дрво се савија док је младо.
 Друго време, други обичаји.
 Дубока вода је бистра, а плитка мутна.
 Дувају у исту тикву.
 Дуг је рђав друг.
 Дуг к'о часни пост.
 Душа му у носу стоји.
 Ђе је слога, ту је Божји благослов.
 Ђе мачке нема, ту мишеви коло воде.
 Е, да је баба деда.
 Жедан коњ воде не пребира.
 Жедна га преко воде преведе.
 Журба је лош савезник.
 За добрим се треба помучити, а зло само дође.
 За добрим се коњем прашина диже.
 За колико купио, за толико продао.
 За свађу је потребно двоје.
 Завист пуца на људе а погађа себе.
 Завукао се к'о миш у рупу.
 Загледо се к'о теле у шарена врата.
 Заједничком коњу грбава су леђа.
 Залуд књига где памети нема.
 Запео из петних жила.
 Заплео се к'о пиле у кучине.
 Запржи му чорбу.
 Засвирај и за појас задени.
 Због новог пријатеља не занемаруј старог.

Звер је најгора када је гладна, а човек када је сит.

Здрав болесном не верује.

Здравље је највеће богатство.

Злато је чисто и у прљавој кеси.

Зло добра донети неће.

Зло није од Бога, већ од греха.

Змију у њедрима носи.

И вуци сити и козе на броју.

И зидови имају уши.

И људе послушај и своју памет имај.

И ћорава кока некада зрно погоди.

И у цркву кад пођеш друга изабери.

Ивер не пада далеко од кладе.

Из празна чанка се не узима.

Из препуна чанка није грехота одвадити.

Из твојих уста у Божије уши.

Избирач нађе отирач.

Извукао дебљи крај.

Изићи ће дело на видело.

Има дана за мегдана.

Има их к'о кусих паса.

Има паса и осим кусова.

Испеци па реци.

Јак је онај ко собом влада.

Јаче је дело од беседе.

Једна глава, хиљаду језика.

Једна ластва не чини пролеће.

Једна шугава овца све стадо ошуга.

Једно, али вредно.

Једном ногом у гробу.

Једно мисли, друго говори, а треће чини.

Језик кости нема, али кости ломи.
 Језик може посећи горе од ножа.
 Јунакова мајка најпре закука.
 Јури к'о без главе.
 Кад имаш 'леба икаква, не бој се госта никаква.
 Кад је неко луд, не буди му друг.
 Кад на врби роди грожђе.
 Кад нема мачке, мишеви коло воде.
 Кад се једе и пије доста је пријатеља.
 Кад се мајка помиње, треба устати.
 Кад се сложе, и слаби су јаки.
 Кажу ми с ким си, да знам ко си.
 Какав лонац, такав и поклопац.
 Какав на јелу, такав на делу.
 Какав отац, такав син.
 Каква мајка, таква ћерка.
 Како дошло, тако и отишло.
 Како је радио, тако је и прошао.
 Како посијеш, тако и пожањеш.
 Како сам се надала, добро сам се удала.
 Како се је уздала, добро се је удала.
 Како удружиш, тако ћеш и кусати.
 Клин се клином избија.
 Ко брзо суди, брзо се и каје.
 Ко болест крије, лека му није.
 Ко високо лети, ниско пада.
 Ко га не зна, скупо би га платио.
 Ко другоме јаму копа, сам у њу пада.
 Ко зло чини, нек' се добру не нада.
 Ко купује што не треба, продаваће и оно што му треба.
 Ко куца, томе се и отвара.

Ко лаже за тебе, лагаће и против тебе.
 Ко лети ладује, зими гладује.
 Ко мачем бије, од мача и гине.
Ко не држи брата за брата, душмана ће за господара.
 Ко не зна косити, зна воду носити.
 Ко не плати на мосту, платиће на ћуприји.
Ко нема срећу у себи, неће је наћи ни у свету.
 Ко неће кад може, не може ни кад хоће.
 Ко о чему, баба о уштипцима.
 Ко плује увис, пада му на главу
 Ко признаје, пола му се прашта.
 Ко пре девојци, њему девојка.
 Ко ради, не боји се глади.
 Ко рано рани, две среће граби.
 Ко с ђаволом тикве сади, о главу му се обијају.
Ко с туђим сузама кућу зида, неће му унуци у њој живети.
 Ко са децом спава, упишан устаје.
 Ко се Бога не боји, а људи не стиди – бежи од њега.
 Ко се дима не надими, тај се ватре не огрије.
 Ко се не мучи у младости, тешко њему у старости.
 Ко се туђем злу весели, нек се своме нада.
 Ко се чува и Бог га чува.
 Ко тражи веће, изгуби из вреће.
 Кога је молити, није га срдити.
 Кога нема, без тога се може.
 Кога сврби, тај се и чеше.
 Кога су змије уједале и гуштера се боји.
 Колико људи, толико ћуди,
 Ком' обојци, ком' опанци.
 Коме је века, томе је и лека.
Ко сам себи ради о глави, ни Бог му не може помоћи.
 Криво седи, ал' право беседи.

Кроз патњу се памет учи.
 Кћерку кара, снаји приговара.
 Куд је отишло јуне, нек' иде и уже.
 Кукавица би кукала и на златној грани.
 Купио мачка у цаку.
 Кусо псето, до века штенашце.
 Лавица једно окоти – али лава.
 Ладан к'о тестија.
 Лако је готову детету отац бити.
 Лако је здравом болесног световати.
 Лако је жабу у воду натерати.
 Лако је плитку бару замутити и будалу наљутити.
 Лако је мртвом курјаку реп мерити.
 Лакше је стећи, него сачувати.
 Лепа реч и гвоздена врата отвара.
 Љубав је пуна и меда и једа
 Љубав, сиромаштво и кашаљ не дају се сакрити.
 Људско се људским враћа.
 Мало је праве мере и тврде вере.
 Мету по туђој кући, а њихова је пуна прљавштине.
 Можеш како хоћеш, али не можеш докле хоћеш.
 На једну главу не могу две капе.
 На курјака вика, а лисица месо једе.
 На муци се познају јунаци.
 На псу рана, на псу и зарасла.
 Навика је једна мука, а одвика две.
 Над силом – сила је правда.
 Најмање пада, кад највише грми.
 Након боја копља у трње.
 Не бој се смрти, него греха.
 Не бој се смрти, него зла живота.
 Не ваља плувати па лизати.

Не види даље од носа.
Не верује ни својим очима.
Не говори увек што знаш, али знај увек шта говориш.
Не гоји се прасе уочи Божића.
Не казује баба шта јој се снило, већ што јој је мило.
Не каје се онај ко нешто прећути, већ онај који нешто каже.
Не куди коња кога ниси јахао.
Не лаје Шаров села ради, него себе ради.
Не мењај веру за вечеру.
Не може шут са рогатим.
Не можеш га ухватити ни за главу ни за реп.
Не опраштај себи ништа, па ће ти Бог опростити све.
Не пружај се даље од губера.
Не стоји кућа на земљи, него на жени.
Не тражи хлеба преко погаче.
Не треба квоцати, него јаја носити.
Невоља свачему човека научи.
Неком мајка, а неком маћеха.
Нема ни пас за шта да га уједе.
Нема хлеба без мотике.
Немој да свет са тобом уста испира.
Немој да те пита старост, где ти је била младост.
Неста блага, неста пријатеља.
Није коме је речено, већ коме је суђено.
Није ни он тиква без корена.
Није памет у годинама, него у глави.
Није свака мука довека.
Није се нико научен родио.
Није сиромашан ко мало има, него онај ко много жели.
Није човеку жао на мало, него на неправо.
Нико не зна шта носи дан, а шта ноћ.
Нико сам себи није судија.

Нису му све овце на броју.
 Нити смрди нити мирише.
 Ничија свећа није до зоре горела.
 Ничија сила није Богу мила.
 Ништа нема лепше видети већ у лепом телу лепу душу.
 Новац је добар слуга, али лош господар.
 Нужда закон мења.
 Њему је образ иза леђа.
 Обећање – лудом радовање.
 Од главе риба смрди.
 Од ината нема горег заната.
 Од лењости нема горе болести.
 Од празне пушке стрепе двојица.
 Одећа не чини човека.
 Он ђаку, а ђак црквењаку.
 Отегло се к'о гладна година.
 Отето – проклето.
 Пазе се к'о мачка и миш.
 Пала му секира у мед.
 Паметан полако иде, а брзо дође.
 Паметније је јутро од вечери.
 Пара врти где бургија неће.
 Пас који лаје не уједа.
 Пас лаје, ветар носи.
 Питаће те старост где ти је била младост.
 Печеница се не спрема уочи Божића.
 По јутру се дан познаје.
 Поклону се у зубе не гледа.
 Помози себи, па ће ти и Бог помоћи.
 Поуздан к'о врбов колац.
 Почни – започето је пола дела.
 Поштен мање обећа, него што учини.

Празан клас високо главну диже.
Празна пушка не пуца.
Прво скочи, па реци – хоп.
Преко прече – наоколо ближе.
Према свецу и тропар.
Пре зоре не може сванути.
Прут се савија док је млад.
Ради мудро, не троши се лудо.
Ради па се не бој глади.
Речи треба мерити, а не бројати.
Рука која даје не оскудева.
Свако по себи суди о другима.
Све стигне на време ономе ко уме да чека.
Сина жени кад хоћеш, а 'ћер удавај кад можеш.
Сит гладном не верује.
Сјаши Курта да узјаши Мурта.
Сложна браћа кућу граде.
Срећа се радом стиче.
Старац боље на далеко види.
Старије је јутро од вечери.
Старо дрво се не даде пресађивати.
Стисни уста кад говориш, а рашири уши кад слушаш.
Стрпљен – спашен.
Сунце се блатом не замаза.
Терао зеца, а истерао вука.
Тешко брату без брата и девојци без свата.
Тешко је мудроме међу будалама беседити.
Тешко коњу ког слепци терају.
Тешко ногама под лудом главом.
Тиха вода брег рони.
Туђа мука не храни унука.
Туђа рука свраб не чеше.

У гладним очима сваки је комад мали.
 У добру се не понеси, а у злу се не понизи.
 У сваком селу себи кућу гради.
 У радише свега бише, у штедише још и више.
 У сваком житу има кукоља.
 У свему треба умерен бити.
 У срећу се узда луд, а паметан у свој труд.
 У туђе краве велико виме.
 Уздај се у се и у своје кљусе.
 Умиљато јагње две мајке сиса.
 Уста су да зборе, а руке да творе.
 Храни пашче да те уједе.
 Цар далеко, а Бог високо.
 Цар над царем увек се нађе.
 Чеганема, без тога се може.
 Чеганема се паметан стиди, тиме се будала поноси.
 Чини добро – не кај се, чини зло – надај се.
 Чије овце, оног и планина.
 Чист рачун, дуга љубав.
 Чиста савест, миран сан.
 Човек има само оно што даје.
 Човек је ковач своје среће.
 Човек се веже за реч, а во за рогове.
 Човек се учи док је жив.
 Човек све даје за образ, а образ ни за шта.
 Човек снује, а Бог одлучује.
 Чувај беле паре за црне дане.
 Чувај се оног кога је Бог обележио.
 Чувај се, па ће те и Бог чувати.
 Цаба му свила и кадифа.
 Што је право, и Богу је драго.

Што сме поп, не сме ђак.
Што је тражио, то је и добио.
Што луд поквари, то сто паметних не поправи.
Што маца коти, то мише лови.
Што на уму, то на друму.
Што ниси рад да ти други чине, немој ни ти другом.
Што се грбо роди, време не исправи.

Загонетке и брзалице

Загонетке и брзалице служе за дечије игре – такмичења, ко ће брже да их одгонетне (код загонетки) или брже без грешке понови више пута (код брзалица). Данас се веома ретко користе загонетке или како су их наши преци звали: *зашто ли се зашто?* Наводимо неке од њих:

- Беле коке испод стреве вире – (зуби)
 Што нас види, а ми њега не видимо – (очи)
 Два лонца, а четири поклопца – (очи и капци)
 Два се брата гледе преко криве греде – (очи и нос)
 Два локвања око пања – (уши)
 Црвен јарац по кошари скаче – (језик)
 Во у кошару уђе без коже, а с кожом изађе – (хлеб)
 Ко пева кад други људи плачу – (поп)
 Во уђе у кошару, а рози не могу – (сврдло)
 О клину виси, а о злу мисли – (пушка)
 Бела њива, црно семе, мудра глава која сеје – (писмо)
 У нашег Илије десетере димије – (купус)
 У наше Анице деветере тканице – (око каце обручеви)
 Низа те виси, о теби мисли – (ужина у торби)
 Бела куја сву реку прелаја – (пратљача)
 Две главе и две душе две ноге носе – (трудна жена)
 Дрвен трбух, кожна леђа, длакама говори – (гусле)
 Говеђи лончић, овчија чорба, а људско месо – (опанак, чарапе и ноге)
 Бацих штап под облак, па ми роди из облака пуно коло девојака – (воће)
 Једна грудa воска целом свету доста – (сунце)
 Иде поп планином, огрно се сланином – (облак)
 Паде бисер у село, село бисер покупи – (киша).
 Бије те, а не видиш га – (ветар)

Мастан ражањ, гвоздено пециво – (прстен)
Насред мора згужвало се гнездо – (пупак)
У лесковом пруту, у ’растовом ступу, махнита зверка лежи
– (ракија)
Печен јарчић у шкрињици спава – (ракија у посуди)
Плавоњица мркоњицу лиже – (пламен и катао)
Девет баба по леду се плаза – (уштипци на масти)
Сам лончић у пољу ври – (мравињак)
Прође наша овца и пронесе триста и три коца – (јеж)
Све по кући изгори, а кућа оста – (лула)
Гурава кобила сво поље побила – (коса)
Наша крава све поједе и никад се не наједе – (коса)
Гураво прасе сво поље попасе – (срп)
Њива шином ограђена – (запета гвожђа)
Црвен јарац у острузи вречи – (ватра кад пламти)
Трн глогу иште ногу да иде Богу – (гра’ уз притку)
Црно малено, вазда цара вара – (бува)
Мање од мака, а дигне јунака – (бува)
Шта је лети студено, а зими вруће – (планински извор)
Ако ми изговориш име, више ме неће бити – (тишина)
Црно устаде, бело остаде – (квочка и јаје)
Од ње узимаш, а она све већа – (рупа)
Говори без уста и језика – (оловка)
Ја чувам благо, а људи мене чувају – (кључ)

Брзалице су усмене говорне творевине и служе за дечије игре у којима се деца такмиче ко брже може да их изговори без грешке неколико (три, пет или седам) пута узастопно.

Неке од *брзалица* су:

На врх брда врба мрда.

Риба риби гризе реп.

Лежи куја жута украј жута пута.

Миш уз пушку, миш низ пушку.
Петар Петру плете петљу. Плети Петре Петру петљу.
Прокицошио си ми се, сине.
Кнеже, витеже, кад те видеше, развеселише ли се?
Јаворов јарам, јаворова ралица, рало дрво јаворово.
Каменчићем ћеш ме, каменчићем ћу те.
Чокањчићем ћеш ме, чокањчићем ћу те.
Шаш деветерошаш, како се раздеветерошашио.
Четири чавке чуче на чвору црне смрче.
Четири чавчића на чунчићу чучећи цијучу.

Народна веровања

Веровања су наговештавала што се може очекивати после одређених појава али су била и својеврсни регулатор за понашања људи у различитим животним околностима и областима, пошто неуважавање онога што налажу народна веровања може да има негативне последице не само за појединца који то чини, него и за ширу заједницу, па и његово потомство.

Прота Стеван К. Душанић забележио је много народних веровања, а нека од њих су:

На Бадњи дан не ваља ништа иглом пробадати, нити јести кисело – да стока не рамље.

На Божић пред зору иде један из куће, дјете са сачом на глави и куца по њему са кашиком и три пута обилази око куће, а они из куће вичу: *Шта то, магарче, радиш?* Он им на то одговара: *Туцам мишима зубове и тицама кљунове да не руше љетине.*

На Божић се по костима десне плећке печенице, загледањем, судило каква ће бити наредна година: колико ће бити новорођенчади, како ће родити жито и воће, какав ће бити напредак стоке и друго.

Сматра се да је добро на Божић, после ручка, отпочети неки посао, јер ће се он успешно завршити, а људи ће током целе године бити вредни и посао ће им ићи од руке.

Између Божића и Малог Божића не ваља ништа узимати или давати у зајам – јер штети и чељади и стоци.

На Мали Божић, уочи Нове године или Малог Божића све се за ранијега кући приближује, а у вечер, помоливши се Богу, кућна чељад – особито дјеца, момци и дјевојке одлазе за ранијег спавати, да сутра прије зоре рујне Мали Божић – Нову годину громко поздраве. На три сата прије

зоре устаје сва кућна чељад; један од младића изводи из кошаре (штале) дешњака вола (дешњак во је онај, који се у плугу или ма код ког терета напријед с десне стране хвата), па му домаћин натиче божићни колач (ковртањ) на десни рог. Во мане главом и баци колач на земљу; сви укућани сада гледају с великом пажњом, како је колач пао. Ако падне на лице, онда веле да ће све напретку цијеле године ићи, а ако на налич (противну страну), биће у кући неслоге и назатка.

Уочи Трифундана међед излази из рупе (бабуре). Ако је облачно он игра (јер ће крушке и јабуке родити), ако је ведро онда је љут што ће издати воће.

Од Трифундана грожђе се може почети обрезивати.

На Лазареву суботу, чим се опази за зору, узме неко дјете из куће сач у једну, а ожег у другу руку и обиђе око куће три пута и виче: *Куца, куца Лазарица, бјеж' од куће поганица, дугачка је обраница*. Ово се говори да не долази змија кући.

Од Великог четвртка до св. Пантелије не ваља рибу ловити – да град не побије љетину.

После јела, за Васкрс се љуске од ускршњих јаја стављају на мравињак (да би пилића и друге живине код куће било као мрава у мравињаку).

До Ђурђевдана не ваља плевити поврће – да град не побије.

Пред Ђурђевдан девојка или удовица наспе у чашу воде и ставља у воду дукат, киту цвјећа и црвено јаје. На Ђурђевдан се прије сунца умива том водом из чаше – да буде свакоме драга као дукат, лијепа као цвјеће и румена као јаје.

На Ђурђевдан рано, прије сунца, су се дјевојке купале под неким грабом да би се момци *грабили за њих*. У исто вријеме чобани иду под млин у ријеку да се искупају.

Под млином се увате капи у кабо, и то онај у који се музе. Кабо се окити гранчицама и цвјећем. Затим се донесе у кућу гдје га чељад љуби (кабо се држи у руци), после се вода посоли и даје марви и тада се надјевају имена јањцима и јарадима, а затим се кабо меће на кокошињац (да лисица не би јела кокоши).

На Ђурђевдан изјутра рано старјешина, када се умије, ускине љесков прут и убоде га усред њиве, а остали скачу околу (да би жито боље родило).

На Ђурђевдан милодувом су мазани судови у које се музло млијекo да би га било више.

На Ђурђевдан се ваља почети купати на ријеци.

Тек су се од Ђурђевдана могла клати, пећи и јести јагњад.

Уочи Спасовдана кадила се стока, а на сам Спасовдан се стоци давала со. Мјеста где се стока скупљала и где јој је давана со да једе звала су се спасовишта или солила.

На Спасовдан дјевојка или удовица просипа за собом око куће мрвице проје и говори: *Сија' проју на Спасовдан да ме просе сваки дан.*

Веровало се да се тек од Спасовдана могу јести трешње.

У јулу мјесецу (на св. Прокопија, на Блажену Марију, сабор св. Аранђела Гаврила, Трнову Петку и Пантелијевдан) не ваља радити – јер ће град побити летину – усјева.

Мед се може почети да вади на Светог Прокопија.

Уочи Ивањдана дјевојке су брале цвјеће и плеле вјенчиће којима су китиле куће и дворишта, а у посуду су сијале пшеницу, па ако она никне до Петровдана, удаће се те године.

Тек од Петровдана могле су се јести јабуке. Вјеровало се да тога дана у рају свети Петар умрлој дјечи тресе

јабуке, те уколико мајка пре тога дана окуси ту воћку, њено умрло дјете би у рају остало без јабуке.

На Илиндан уколико грми, вјеровало се да ће се те године уцрвљати ораси и лешници. Вјеровало се, када грми, да то свети Илија по небу јури ђаволе и тада се не треба крстити (пошто ђаво рачуна да Илија неће ударити у крст, па се под њега крије).

На Преображење се преобрази и гора и вода, па се од тога дана не треба више купати у ријечи.

На Усјекованије св. Јована не ваља ништа почињати – јер неће бити срећно.

Ако на Бадњидан, Трифундан и Петровдан буде облачно, родиће те године воће и сва љетина.

Ако је на Божић, Крстовдан и Богојављење велики мраз, година ће бити здрава. Кад је на Божић магла, родиће жир. Кад на Божић пада снијег, биће родна година. Кад је на Божић југово или киша, издаће година.

Какве су Ваведеније – такав је и Божић.

Кад је о Крстову, о Богојављењу и о Светом Сави студен и лед, биће родна година.

Кад је лијепо на Тодорову суботу, биће лијепо време о свим годовима преко цијеле године.

Кад на Велики петак пада киша, биће кишна година.

Ако на Спасовдан пада киша – родиће година.

Какво врјеме на Лучиндан – тако ће бити и на Ђурђевдан.

Кад на Ђурђевдан, Спасовдан и Тројичиндан киша пада, жене хватају по неколико капи и стављају у хљеб који месе – да им буде берићетно у кући као што је и киша тих дана берићетна.

Против болова у рукама: вежу се наруквице око руку и носе од Ђурђевдана до Петровдана.

За добар вид: на Видовдан се у воду ставља трава
видовњак, па се сутрадан том водом умива.

Од Светог Илије – сунце све милије.

Госпа Мала – јесен права.

Од Светога Луке – тур у њедра руке.

Ако роде гљиве рујнице – зима ће бити злочеста.

Ако роде трешње – родиће и љетина.

Ако роди реса на грабу – родиће пшеница.

Ако роди реса на глогу – родиће кукуруз.

Ако роди реса на букви – родиће јечам.

Ако на дан сахране пада киша, ускоро ће још неко
умријети.

Црвено вече – мокро јутро.

Кад пада лед, треба сјекиру изнети на пресјецало и
сјечиво окренути на горе. Вјерује се да ће брзо престати
падати лед.

Кад пада лед, треба узети комад леда у руку и држа-
ти док се не истопи. Вјерује се да ће лед престати да пада
када се комад леда истопи у руци.

Када девојка хоће да се уда, иде 40 јутара пре сунца
на воду и не дошавши до ње говори: *Добро јутро студена
водице, мени Боже дај добре срећнице.*

Трудница не треба да прелази преко секире, вила,
косе, пушке, пиштоља нити их узима у руке (да новорођенче,
када одрасте, не страда од тога).

Када жена треба да роди ставља поред себе у неку
посуду мало воде, једно јаје и мали комад чисте хартије.
Када роди, умива се том водом – да после порођаја остане
бијела као јаје и чиста као хартија.

Када код жене деца умиру, новорођенчету треба
надјенути име Остоја (да остане у животу), Живко (да жи-

ви), Вук (да му не може нико ништа као курјаку) или очево име (да живи дуго као и отац).

Када сањаш мутну воду, разболећеш се.

Када се у близини куће огласи гавран, кукавица или сова, неко ће умријети.

Не ваља никоме ништа давати онај дан кад се прво сјеме на њиву изнесе – јер ће се дати берићет.

Не ваља да вјенчани вјенци после вјенчања у кући буду растављени – да им памет не буде растављена.

Не ваља да је у кући младин вјенчани вјенац одозго – јер ће она бити главна у кући.

Не ваља младим листом пуцати пре Ђурђевдана – побиће лед.

Не ваља кући донјети једну рибу – побјећи ће пчеле.

Не ваља стоку продавати уторком и петком, јер ће се затрти сјеме.

Момчило Спасојевић је недавно (2012) у књизи *Вјеровање у Срба* (треће издање) сакупио велики број народних веровања из нашег краја. Нека од њих преносимо као допуну онима које је забележио прота Стеван.

Особе рођене у понедељак су лепог лице, у уторак – милостиве; рођене у среду су несрећне и тужне, а у четвртак срећне; у петак – љубазне и умилне; рођене у суботу: радине, а особе рођене у недељу су лепе и мудре.

Високо чело код неког човека, казује да он има добро памћење, а ако му је чело без бора, да је неосећајан и лицемеран.

Мушкарац маљавих груди сматра се срећним човеком.

Длакаве руке предсказују богатство.

Када боли дио тјела у који се човек некада ударио, биће кише.

Сврби ли кога десени длан, трошиће новац, а ако га сврби леви, добиће новац.

Тиса је тако добро дрво, да се парче њега уместо записа може носити као заштита од свих урока, а по комадић тисе добро је стављати у све што се гради. У кући је добро имати тисове кашике или тисове бројанице, а воловима у тељугу обавезно треба ставити бар један тисов клин.

И љеска се сматра светим дрветом (као и тиса) и народ је зове *Божјом сестрицом*, она штити од грома, па је за време грмљавине, добро се испод ње склонити, а лети треба имати парче љеске при себи или је држати у кући. Љеска је симбол плодности, те се гранчица ставља изнад кревета младе жена или је она носи у коси.

Бор представља снагу и бесмртност. Не ваља заспати у његовој сенци, јер ту царује нездрава влага.

Држи се да ће се пробудити болестан онај ко заспи у хладовини испод ораха, и не ваља да се сади у близини куће.

У сенци липе је здраво бити. Ако онај ко има туберкулозу одлази, раним јутром, четрдесет дана под липу излечиће се.

Глогове гранчице се стављају на врата да би се истерали нечастиви из куће.

Клек штити породично огњиште и стоку од куге и осталих зала.

На Ђурђев дан дјевојке се купају под грабом, да се момци грабе за њих.

Мирис босиока у кући, штити кућу и њену чељад од нечијих злих намера.

Травку чуваркућу треба држати на крову куће – она штити кућу од болести.

Кад се први пут нова тестија или тиква (врг) налију водом, дају се најпре којем детету да их пољуби у дно и напије се из њих да би добра и слатка вода у њима увек била, као што је чиста детиња душа и ни на шта не заударала.

Не ваља воду и пиће послуживати левом руком.

Када неко полази на пут ради каквог важног посла, за њим треба пролити нешто воде како би се посао срећно обавио.

Ко замути воду на извору и растура птичије гнездо, чека га велика несрећа.

ДРУГИ ЗАПИСИ

Гробље војводе Момчила

Учитељ из Прибинића (из 1920-их година), Петар Богуновић (у књизи *Из усорског краја и околине*) пише: „У сливу доњег тока Мале и средњег тока Велике Усоре налазе се на више места, у мањим и већим групама, као и појединце, старински надгробни споменици (стећци, каменови, биљези). Најинтересантнија група надгробних споменика је у селу Врућици, крај истоимене бање, на једном малом брежуљку... Група ових интересантних надгробних споменика састоји се од три стећка (камена, биљега), од којих се сваки разликује посебним обликом и величином.

Први и највећи, за који народ верује да је гроб војводе Момчила, има велику призматичну основу, правилно изграђену од једног комада. На тој плочи лежи преваљени горњи део споменика, који има облик правилног саркофага, у облику куће са кровом на две воде. Он лежи срушен са доле окренутом северном страном, па се орнаментика може видети само на горе окренутој јужној страни. Ту је правилно утесана рука (десница) од рамена, савијена у лакту, са шаком која држи топуз. Сама глава од топуза је елиптичног облика са три реда бразда, односно избочина. Та скулптура је израђена врло лепо и за оно време управо уметнички. По положају утесане руке са топузом, јасно је да је покојник окренут главом према западу, као што се копају православни хришћани. Да ли има какве орнаментике или натписа на супротној, северној страни, окренутој сада према земљи, није познато ни најстаријим људима у селу. Али се може закључити да ни северна страна није остала празна, већ да је и на њој утесан исти или што је још веро-

ватније неки други знак, обележје моћи и владарства. Лако је могуће да се на тој страни налази натпис.

За други стећак народ верује да је гроб супруге војводе Момчила. Мањи је од првог и налази се непосредно уз његово узглавље. Овај стећак има по средини водоравно утесани појас 14 цм широк, од кога се почиње сужавати и завршава се у облику куполе на чијем се врху налази истесана јабука из које се спуштају на све стране удубине (бразде) и 14 поља.

Трећи стећак је, по народном веровању, гроб сина војводе Момчила и лежи јужно од главног. По својој изради је најједноставнији, а по величини најмањи. У облику је куће са кровом на четири воде, али се не завршава у једном шљемену, већ свака страна има облик правилног трапеза. На горњем делу правоуглог водоравног крова истесана је јабука.

Неподељено је народно веровање да у овим гробовима леже кости чланова породице војводе Момчила, који је некада владао овим крајевима. Прича се да је дворце имао на месту где се сада налазе остаци старог града, испод градине да је била велика варош и да се и данас зна место где су биле ковачнице.

Иако на гробовима нема никакве хришћанске ознаке (крста), народ тврдо верује да су ту сахрањени хришћани, те да су ти гробови светиња и чувари њихова села и околине. Не дозвољавају да их прекопавају јер би их, по народном веровању, побио лед. Док нису имали цркву, држали су на њима масла односно молитве за родну годину. За време великих суша долазе на ове гробове да се моле Богу за благу кишицу. Прича се да је за време турске владавине неко покренуо један мањи камен који се откотрљао неколико метара у долину.

Те их је године побио страشان град (лед), па су поново извукли камен на старо место. Ово веровање прелази с колена на колено, те их не може нико уверити о противном...

Све до пролећа 1916. године били су ти гробови недирнути. Народ је то бранио, а Турци их нису дирали, јер на њима није било никаквих хришћанских обележја. Тада је војни аустријски командант Бауер започео откопавање једног гроба. Његовој заповести нико се није смео противити. Од раног јутра се копало, чак и минирало, да би се напокон, тек око три сата после подне, докопали до једног гроба (костура).

И тад се догоди нешто што учвршћује народно веровање: *И у тај час – прича један старац – док су они пребирали земљу и прегледавали кости око главе, изненада се наоблачи и удари страشان пљусак. Муња опали у један храст у непосредној близини гробова. Сви се разбежаше одневши неколико комадића хаљинке, и два три прстенчића, а гроб оставише отворен. Сутрадан послаше раднике, да поврате земљу у гроб и да га затворе. И заиста и данас се види, на месту где је копано, да је то било неко лаичко истраживање и да је обављено у журби и остављено у нереду.*“

Петар Богуновић пише како ће он касније у сарајевском Народном музеју (у дворани за средњовековне старине под именом *Предмети нађени у Врућици под једним каменом*) видети „један златан прстен, по изради дубровачког порекла (на горњој страни прстена су две главе, мушка и женска, а са доње стране две руке састављене у знаку руковања – поздрављања), један сребрени прстен са тешко читљивим натписом (натпис је прочитао историчар Вл. Скарић – ћириличним слови-

ма је написано: *Вернима Бог помаже*), као и још један златни прстен са лепом орнаментиком. Осим тога ту се налази неколико комадића скупоценог броката са златном жицом (потком) – остацима одеће. Напокон, ту се налази и један комад жељеза и велики ексер кованац.“

Војвода Момчило је епска личност и у народној песми о њему се говори као о ујаку Марка Краљевића.

Манастири близанци – Липље и Ступље

После предаје власти у Србији брату Милутину, областима Усоре и Соли управљао је (1284-1316) краљ Драгутин Немањић – преподобни монах Теоктист – који је био и задужбинар манастира Липље, Ступље и Осовица. У развалинама старе манастирске цркве у Липљу, приликом њеног обнављања средином XIX века пронађен је печат са натписом: *IC + XC образ Благовјести Пресвете Богородице љета 1330 манастира Осовица.*

Учитељ Петар Богуновић оставио је (у књизи *Из усорског краја и околине*) запис под називом *Калуђерова лука*, који се односи на манастир Липље. У том запису пише: „На саставцима планинских потока Бистрице и Велике Укрине, крај Горње Шњеготине, у месту Зеленици, има једна њива звана *Калуђерова лука*. Како је прилично удаљена од познатог манастира Липља, у којем је својевремено било бројно братство и како су сва манастирска имања била у непосредној близини манастира, занимао ме је постанак тог назива, тим више што сам наслућивао да би могао бити у вези са манастиром Липље, за који сам баш тада купио податке и народна предања.

Божо Марковић, 90-огодишњи старац, пригодом причања о манастиру Липљу, рече ми о *Калуђеровој луци* ово: *Ова је њива, а ми кажемо лука, јер је крај воде, прозвана Калуђерова лука, по неком калуђеру – утопљенику. Он је нађен ту на високој врби закачен, после велике поплаве. То је било јако давно. Мени је ово, као детету, причао мој дед и још рече, да је тад била велика погибија од силне воде, која је ненадано дошла и*

била толика да су из воде вирили само врхови врба. Носила је дрвље и камење, те је и тог калуђера из манастира санијела.

Ово сам народно предање забележио још давне 1925. године, и настојао да га проверим и у томе сам успео. Ево како: У архиву Народне библиотеке у Београду, под бројем 1038, на једном листу, постоји о манастиру Липљу овај запис: *В љет 7123 (1615) тогда навождением дуаволим пријде бура водна и косну са храмину и разори цркву и кјелие, не оста ками на камену, а потопи инок числом 10 и 4 диака; от вде угонезнуше тчију три... тиса се нуждно и прскрбно рукоју немошна и худа мника Данила.*

Дакле, по овом запису, чији је оригинал у архиви, а године 1926. публикован од Српске Краљевске академије, у шестој књизи *Стари српски записи и натписи* под бројем 10109, потврђује се да је била велика катастрофа манастира Липља од *буре водне* (поплаве, бујице) и да су страдали калуђери... Народним предањима, у оскудици писаних историјских података, треба поклањати особиту важност, јер се ево овај о *Калуђеровој луци* темељи на истинском догађају, и у народу се до данас сачувао 319 година.“

Народна предања о манастирима Липље и Ступље жива су и до данашњих дана, а њих је последних деценија вредно бележио књижевник Момчило Спасојевић. Нека од њих пренећемо овде (казивали су их: Драгоје Петрушић, Мушко Вилџановић, Триво Јанковић, Марко Пеулић, Јован Новаковић, Андрија Јотић).

* * *

Манастири Липље и Ступље били су као два рођена брата близанца. Братства две богомоље су се пазила и испомагала и била сложна и у срећи и у несрећи. А, богами, било је свакаквих времена. Живот никад није био лаган.

Кад би се у Липљу славила манастирска слава одавде се (од манастира Ступља) увек кретало са Путног брда. Ишло се преко Стражице, па путем који се зове Поповски, јер прича се да је било толико калуђера да су се један другом о раме качили. Сила овдашњег народа ишла је с њима. Било је толико света да кад би једни стизали манастиру Липље, други су тек полазили са Путног брда. Ишло се тамо на покору, јер није се онда славilo као данас, већ скромно, уз молитву...

Калуђери су говорили, а тако су и чинили, да је јести једном на дан анђеоски, јести двапут је људски, а јести трипут је свињски.

* * *

Био неки млад калуђер у овдашњем манастиру Ступље, леп, стасит, наочит. А младост је доба кад се може много тога доброг урадити али, богами, и погрешити. О свецима се код манастира слего многи народ, а међу њима највише омладине. Долазило се молитве ради, али, и да се људи виде и поразговарају, а млађи и забаве и коло поиграју.

Лепотом и гласом посебно се истицала нека цура из Доњих Вијачана, биће да је од Ђурђевића. Казивали су да је имала грло тако лепо, бело и танко, па кад би јела трешње видело се како јој онако црвене низ њега силазе. Код толиких момака, наведе је ђаво, па баци око на лепог калуђера, па и он не одоли такој красоти. О једном збору,

док накратко остадоше сами, договорише се да се ту вече насамо састану. И док су, може се казати, још били у речи, дотле се на ведром небу стадоше гомилати црни облаци, ударати љути громови и падати киша. Свет се зачас разбежа, а вода поче опасно надолазити, па да однесе и цркву и конаке и све у њима. Досети се онај млади калуђер што би то могло бити и све признаде игуману и покаја се. Не време одма престаде и вода стаде опадати.

Да би окајао свој грех, оде он ту на највише брдо, где га је свако мого видети, направи себи колибу – келију и ту је проживио све до смрти – само о круву и води. За ону лепу цуру причају да се мало потом утопила у неком виру у Собањској.

* * *

Од чега су живјели толики монаси и мона'иње што су овде били, питаш, јер велиш да је овај крај сиромашан. Па ако 'оћеш право да знаш, а ја сам то чуо од стари' људи, а њима су то причали још старији људи и од њи', манастир је им'о свој прњавор. А прњавор ти је, ако почем ниси знао, манастирско имање. Имање 'вог манастира било је одавле па све, кажу до Саве. Силан је род давало да се није понекад дало ни уњети у амбаре, кочаке и подруме, а није се све ни успремало на једном мјесту, већ гдје штошта, а само је старијешина знао шта све манастир има.

Најглавнија ризница, како су стари причали, ма не зна се то баш, била је ту крај манастира ће се састају Врановац и Пејашиновића поток и одаклен даље почимље тећи Манастирица. Кад би ми ту, к'о чобанчад, сјавили сермију на планиште, па удри ногом од земљу, а оно доље би све јечало. Велике су некаке одаје доље и Бог сам зна шта ту све нема. Ма нико ту није коп'о, јер свако зна да се то немере ни откопати, већ да ће се ризница сама отворити

онда кад се манастир наново подигне. И онда ће све то благо, склоњено од турске лакоме руке, бити опе' у њега враћено. А има туј, сигурно, златније крстова, кандила, икона, позлаћени' јеванђелски' књига, сваки пара и богзна шта све ту нема.

Туј су и наше старе матице сакривене и у њима све пише о нашим прађедовима, ко су и какви су били. Ви ћете, дјецо, то чудо морбит и дочекати, ја нећу ...

* * *

Било је то давно да више нема паметара који то памти. Би у овом крају народ сиромашан, али веома побожан и била им је велика жеља да имају своју цркву да не би ишли дан хода до најближег манастира. И Бож'јом вољом жеља им се испуни. Једно јутро, ту поред речице што се улева у Укрњу, освану прекрасан манастир, сав од белог мермера. Народ се обвесели и стаде ту долазити и Богу се молити. Говорило се и да је то дар наших царева Немањића. У њему су се и књиге писале и преписивале, нашим старим црковним писмом (и сад се још неке од њих чувају по неким другим српским манастирима). И тако је ово место живело и напредовало све док ђаво не нанесе проклете Турке, који срушише Српско царство и почеше све што је српско рушити и затирати.

Манастир је још ту био за неко време. Имао је нешто свог имања и блага, а на води и ступе помоћу којих се ваљало сукно и 'аљине од њега прављене (па је по томе и манастир добио име Ступље). После неког рата са Швабама порушише, исекоше, попалише Турци све што је српско и порушише и овај манастир, да камен на камен не оста.

Кажу, када опет негде васкрсне икона на којој је насликан васкрс манастира, откриће се његови темељи и он ће

поново бити подигнут, а и та ће се икона открити ће је, па ће се пренети у манастир, ће је некада била.

* * *

Ту код нас има речица Манастирица. Било је ту на њој пре ступа за набијање конопље, Бог те пито колико. Има то и у старинским књигама како је ту манастир преко ноћи освојено, а онда пресуши река.

Бог даде онда један извор да они калуђери не помру од жеђи. Кажу да су у том манастиру ђаци учили и књиге преписивали оним старинским писмом. Мор бит да је то био и јачи манастир од Липља.

Кад дођоше Турци њима је то сметало па расћераше калуђере и ђаконе, а у манастир су коње везали и казали да је то њихова штала. Калуђери побегну преко Саве у манастир Ораову и тамо и оне књиге понесоше. После су Турци развалили манастир да се никад не зна ни ће је био. Онда опет река потече.

Пред овај рат (1990-их) пошо један комшија да оре њиву, кад плуг удари у неко камење и обатали се. Онда неки од наших момака из села, почеше ту копати и откопаше још камења, па дођоше и из Бање Луке, ти што о томе нешто више знају, и рекоше да су то темељи манастира Ступље.

Сам драги Бог зна да ли је то тако, а људи могу само нагађати.

* * *

Ех синко, питаш шта значи оно:

*Да те Бог сачува кад се извуче буна испод бабина зубуна,
нико жив не оста с ову страну моста.*

Мораш најприје знати да ово вој није навјек била пустолина к'о што је то данас. Бијо ти је, кажу, уз Укрњу

некакав силан град. Пијетао је, причало се, мог'о пр'нути све с крова на кров. А туј доље, крај Манастирице, био је манастир да таког није било на далеку. И школа је за калуђере ту била, а и господа је своју ђецу доводила да се ту књизи и писму уче.

Ал' уђе ђаво и неслога међу српске главешине и пропаде Царство српско. Истурчише се лакоми и слаби. Оно што оста у прађедовској вјери би бачено на лакат. Дође вријеме па удари на Турке неки силни швапски цар ја краљ, што га и наша господа, на своју велику срамоту, призна за свога господара, па узбунише и наш народ на Турчина. Зар биће да је тај цар бацио у народ и неке големе паре, јер неке године ту повиш Манастирице, кад смо копали пут, нађе се читава 'рпа ти' пара.

Кад турска сила опе' надвлада, утече онај швапски цар преко Саве, брига га за народ. Напи се жедна турска сабља српске крви и исјече све што не може утећ'. Оп-љачкаше, спалише, сорише Турци и нашу свету богомољу што је туј доље била.

Ма свака сила за времена, а Божија довијека, што је било опе' бива па се и манастир опе' поче подизати, Богу драгом 'вала.

Прелазак на ислам

Бошко Н. Петровић, хроничар усорског краја, забележио је усмено предање о Луки, који је био пресудитељ у турској суданији, односно судија у суду.

„После једне одлуке суданије Луки се чинило да је одлука неправедна, али пошто је кадија енергично био на страни кадуне дао је и он свој глас за одлуку. После завршеног суђења окупио се Диван у проширеном саставу и уз присуство високих личности царевине.

Лука, сви ми знамо ко си, какав си и какав углед уживаши горикарце код народа – почео је беглербег. Знаш каква је земља у Барићима. Поред саме је Мале Усоре. Пуна је наплавака и не треба јој много торине. Што год бацши расте ко из воде. Уз мало рада кошевеи и хамбари су пуни. Ми мислимо да би то теби одговарало из више разлога. Ту је царска џада, јака и бистра река, а и шума ти је на дохват руке. Ако би пристао да пређеш на ислам, не би плаћао никакве обавезе, а Алах би те родом и берићетом дебело наградио. Па ето валах, ми ти то нудимо! – завршио је беглербег. Реч по реч, један по један, па и последњи угледник рече Луки да је то права ствар и да он нема шта да мисли. Лука се мучи, не зна шта ће.

Добро, честити ефендија, пристајем! – рече Лука црвена лица као паприка и са јаким шумовима у глави којих почиње да се боји. Церемонија преласка на ислам брзо се заврши. Права златна чалма и свилај око паса украсише Луку – Садика, који свој пристанак на ново име потврди отиском кажипрста десне руке. Поред чалме на глави и свилаја око паса добио је и сромом навезену и гајтанима окићену кратку кабаницу. Његовој

хануми спремљена је чоха, кадифа и кундуре, али и шамија срмом и златом прошарана. Лукин коњ је добио нови покровац, баш онакав какав је у беглербеговог коња.

Лука – Садик и његова породица преселише се у Прибинић, у кућу већ раније непослушних кметова, а у Барићима узеше земље колико су желели по свом избору и уз бегов благослов. Његов брат Вук отишао је далеко у планину и својој породици на брзину склепао неку колибу. Предање каже да су по Луки – Садику Садиковићи добили своје презиме, а по Вуку Вуковићи.

Предање каже да се Садик, кад је ушао у године, грдно покајао што је олако прешао на ислам и брату Вуку је почео редовно одлазити на крсну славу – Светог Ђурђа. Идући кроз Миладиће, Миљановиће и Бабиће, објашњавао је људима да се није одрекао своје славе и својих обичаја, али да је пред Богом грешан што није до краја остао веран својој вери, из које га нико силом није истерао, него похлепа и лакомисленост.“

У записима који се налазе у *Легату професора Светозара Ст. Душанића* (у Патријаршији у Београду) пише „да су на реци Врбањи, која се налази на јужној страни Мијајловца, живела браћа Вук, Саво и Ђурађ. Саво и Ђурађ су прешли на ислам, и од њих су Садиковићи из Прибинића и Жилићи из Стопана. Вук се није хтео потурчити, него побеже у Очауш и ту се настани, те се по њему један део планине у Очаушу назва Вуков гробен. Одатле су у Прибинић доселили његови Јован, Вид и Кршија Вуковић.“ Прота Стеван К. Душанић пише да се сећа како је хоџа Жилић из Стопана (који се – 1908. године – одселио у Турску) долазио у Прибинић својим рођацима на славу Ђурђевдан.

Овде треба додати да процес исламизације становника Босне није био свеобухватан али је трајао (са различитим интензитетом), током целокупног периода турског ропства. Онима који прихвате ислам аутоматски су даване велике привилегије. О томе пише и Вук Стефановић Караџић (*Живот и обичаји народа српскога*): „У царству Турскоме когођ вјерује свеца Муамеда, он се зове, и јест, Турчин; а ко није Турчин, он је раја (тј. турски поданик). Ако се ко од раје потурчи, одма има сва права као и остали Турци; и не само што га неће нико прекорити пређашњом вјером, него ће га још сваки радије помоћи него рођенога Турчина; зато је тешко наћи потурчењака да зло живи, а много ји има паша и везира. Да су потурчењаци гори за рају од прави Турака, то се зна, а многи су и у Турској вјери сачували своја стара презимена до данас.“

Како Његош каже, *истурчи се плахи и лакоми*, јер најчешће неко из породице прелази на ислам, због разних привилегија (*променио веру за вечеру*) које уз то иду, и по правилу, не прекида родбинске веза с хришћанским члановима своје шире породице (која је остала верна православљу), већ се посећују, а понекад и помажу. Многе ове породице дуго су задржале (неки све до грађанског рата у Босни и Херцеговини 1992-1995) православне обичаје, а поједини муслимани су јавно манифестовали своје српско порекло.

Хајдук Милић Икић

Петар Богуновић (у књизи *Из усорског краја и околине*) о Милићевом гробу у Прибинићу пише: „То је гроб гласовитог хајдука Милића Икића из села Осиње, кога је турски зулум натјерао у планине. Са својом четом много је бриге и страха задавао Турцима. Кад се 1871. године, гоњен од турских пандура, хтео да пребаци у Борја планину, дочекаше га Турци и убише. Пошто су му одсекли главу и узели оружје и новац, однесоше одсечену главу у Тешањ, где је на граду три недеље висила на коцу, на страх хришћанима, а на весеље турској редифи, која је тиме победу славила. Народ, којему је Милић био заштитник и осветник, закопа на месту погибије његово тело криомице од Турака.“

Бошко Н. Петровић, хроничар усорског краја, забележио је усмено предање о погибији хајдука Милића Икића који је, са својом дружином, деловао на подручју од Прибинића до Дервенте. „По предању, Милић Икић је имао заштитну амајлију коју му је направио неки хоца из села Плања. Притиснута теретом изнуђивања исказа, једна баба из Чавки код Кулаша одлучи отровати Милића Икића и његову дружину. У храну им је ставила татулу. Хајдуци су јели и кренули преко Јаворове поболевајући од стомака. Потера им је била стално за петама. Стигли су у Душаниће у Прибинићу и ту заноћили. Кућа је била током ноћи опкољена од Турака. Отровна трава учинила је своје. Физиолошка потреба натерала је Милића Икића да изађе из куће. По савету хоце, увек је при томе морао скинути амајлију, јер после не би вредела. Учинио је то, а онда су плануле пушке са свих страна. Милић Икић је остао на месту

мртав, а остали хајдуци су успели побећи. Турци су Милића Икића главу одсекли и однели у Тешањ, а тело покопали на друму који од главног пута Теслић – Бања-лука води ка селишту Душанића у Јаворови. Набијена на колац глава Милића Икића била је на тешањској твр-ђави неколико дана, а Турци су певали:

*Ој, хајдуче Милићу Икићу
ти заврши у свом Прибинићу...*

Био је то и крај Милићеве хајдучке дружине на-кон што је у Чавки – Кулаши лишила живота бабу из-дајника и осветила свог харамбашу. Има и једно пре-дање које каже да су фрањевци били благонаклони Тур-цима, јер су били у пуном замаху изградње својих бого-моља уз турско одобрење. Неки и ову издају и тровање хајдука повезују с тим. Колико је ово основано тешко је говорити, мада је баба била из реда фрањеваца.“

У народној песми *Погибија Милић Харамбаше* говори се да је из Бањалуке у потеру за Милићем кре-нуо Шкодра буљубаша са тридесет војника, те да га је сустигао у Прибинићу:

*Куд се скита, за Милића пита
Нигде њега ни од њега гласа
Када дође селу Булетићу
Ту казаше Шкодри буљубаши
Ен' Милића горе Прибинићу
А у кули Трише Душанића
Тад окрену Шкодра буљубаша
Са својије тридесет другова
Кад је Шкодра близу кули био*

*Са брда је туде опазио
Бе у њојзи гори јасна св'јећа
Полако је друштво разредио
Па је кулу у халку узео*

Светозар Ст. Душанић (часопис *Развитак*, број 5 из 1940), између осталог, пише да је „први сусрет потере и хајдука био у селу Растуша код куће Милићева друга, хајдука Станоја Малића. Том приликом они ране Шкодру и убију тројицу из његове пратње. Одатле потиснути хајдуци дођу у село Чечаву те заноће у кући попа Стевана Станковића. Сутрадан су доручковали код тежака Симе Ђукана. Турска потера их је пратила у стопу, успут се обавештавајући о њихову кретању.

Из Чечаве Турци поведу са собом свезане попа Стевана и Симу Ђукана. Чим су се Милић и другови дочепали шуме Јаворове која се налази између села Прибинића и Чечаве, он реши да прими борбу са потером, али га другови од тога одврате стављајући му у изглед умесније решење, да то касније учине, када се прихвате дубље шуме и веће планине. Када су изашли из Јаворове, дошли су у село Прибинић, пред кућу Трише Душанића.

Тришо их извести да им се Турци надају и да би било најбоље да продуже повлачење дубље у планину, пут села Очауша и Угодновића, где ће бити много сигурнији. Милић одбије овај предлог и не хтеде даље да иде, а вероватно није ни могао услед дејства отрова у стомаку.

Отров од татуле, којим је трован у Кулашима, иако га није моментално усмртио, ипак му је тргао утробу и наносио велики бол цревима и организму. Ми-

лић је покушао да га ублажи неутралишући његово деловање употребом веће количине шећера. Због разорног деловања отрова, он је морао чешће да излази из куће ради нужде. Док су се хајдуци задржавали у Тришину дому, потера у сумрак избије из шуме, опколи кућу са њима и укућанима у њој заједно, а да нико то од њих у кући није знао. И тада, приликом једног Милићевог изласка, убију га из заседе за једном шљивом...

Иако се тачно зна дан Милићеве смрти, година се не може посве сигурно да одреди. По причању старца Тоше Душанића, Тришина сина: *Милић је погинуо уз Петровски пост, два дана пред Видовдан, оне године када сам се ја родио. Како ми је покојна матер казивала натаман да сам се ја родио 1868 године...* После тога Милићеву су главу однели у Тешањ, где су је по турском обичају истакли на тврђави... ту је дочекала смену царевина, отоманске и аустријске, али та смена није донела жељену слободу српском роду.“

Књижевник Момчило Спасојевић (*Хајдук Милић*) пише: „Сасушена глава хајдука Милића Икића, с коца на тешањској тврђави, испраћала је последње османлијске војнике, који су у лето 1878. године заувек напуштали Босну, и као да се подругљиво осмехивала.

Шездесет пет година касније, једне августовске вечери, седећи крај отвореног прозора у радној соби своје загребачке виле на Тушканцу, над рукописом мемоара, Адем-ага Мешиић, доглавник Анте Павелића — оца злогласне НДХ, пребирао је по памети баш тај догађај, сећајући се како је са осталом децом, најпре издалека са страхом посматрао ту одсечену мрку главу, а потом је, сасушену и оборену с коца, шутирао по прабини.

Сада, када су прохујале толике године, чини му се да је то један од знатнијих грехова његовог живота. За многе већ је испаштао. Кћерка Насиха, удата за Хамзалију Ајановића, посланика у Скупштини Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и уредника опозиционог листа *Правде*, као трудница, преживела је трагично сурвавање њиховог аутомобила у реку у селу Врбањи. Брзо после мужевљеве сахране удала се за неког дрогеристу и живот окончала самоубиством. Док сада о свему томе размишља, чује сина Османа, швајцарског студента захваћеног лудилом, са својим пазитељом Хакијом, снажним сељачким момчетом из околине Тешња, како пева песму: *Под Тузлом се зелени мераја*. Остарели доглавник усташког вође одлучио се, ни сам не зна зашто, да забележи причу о хајдуку Милићу.”

Интересантно је да је Адемага Мешић 1895. године (по повратку из Цариграда и Београда), ухапшен у Тешњу и оптужен да је учествовао у акцији босанско-херцеговачких емиграната у упознавању Русије и великих западних држава са чињеницом да не могу више издржати аустроугарску власт која их је у „просјакe дотерала“ и велике силе моле да Босну и Херцеговину „Србија преузме у своје руке.“ Када је пуштен из привора, био је близак сарадник аустроугарских власти, а по избијању Првог светског рата добровољно је ступио у редове аустроугарске војске.

Окупаторска сурова мучења

У књизи „Мемоари са Балкана 1858-1878“ Мартин Ђурђевић (или Гјурџевић, како пише на књизи) описао је сурова турска мучења која су Турци вршили у последње две деценије свога владања Босном и Херцеговином. Описао је вешање којем је лично присуствовао. „Најчувенији хајдук оног времена бијаше Петко Ковачевић. Петко је доста турских кућа поробио, убио до 50 Турака и име сваке своје жртве урезао на своме цехвердару (пушка). Напокон ухватише Турци и њега са сином му Стојаном и доведоше у Мостар.

Насред мостарске Велике Тепе бише забијена два дебела ступа у земљу, а изнад њих причвршћена одебља соха. Са средине те сохе спушта се дебео коноп по дну намазан лојем и сафуном, да се може склизати. Такова су била онда у нас вјешала. Кад је то било готово, доведоше Петка Ковачевића под вјешала. Силна се свјетина бјеше сакупила на Тепи. Петко Ковачевић прекрсти се и помоли Богу, за тим скиде капу и замоли заптијанског чауша, да је даде његову сину Стојану. Онда завика Петко: *Јунак сам живио и јунак ћу умријети, а Турцима сам доста јада задао. Хајде вјешајте!* Сада заптије попеше Петка на клупицу, натакоше му коноп на врат, отурише ногом клупу испод ногу, а коноп стегнуше. Петко се није више ни макао.“

Затим он пише: „Идући из Мостара преко Храсна у Клек нанесе ме пут крај Хаџи-бегове куле на Утову. Утово, убаво сеоце у кршу, лежи између Попова и Жабе Велике. Жаба Велика је брдо доста високо, а наличи потпуно деви с двије грбе. На брежуљку више Утова, а на подножју Жабе Велике, уздиже се Хаџибе-

гова кула, у округ сазидана, доста висока и окружена разним зградама за становање. Све се то скупа причиња као мали витешки градић, а доста је мајка у црно завио. То је била резиденција одметника Хаџи Дервиш-бега Ризванбеговића, брата малог цара херцеговачкога, Алипаше Ризванбеговића, с надјевком Сточевића.“

Хаџи Дервиш-бег Ризванбеговић је имао страшну чету која је „харала, пљачкала и робила немилице по Далмацији и Херцеговини и свукуд, докле је могла допирати. Хаџи-бег је знао своје највјерније људе и пријатеље из Далмације до свог градића доманути, па из освете, што му не би дарова донијели, објесити или набити на колац или убацити у усијану пећ, нека у мукама изгоре...

Умирање на коцу било је страшније него на крижу. Такав колац бијаше добро углађен, намазан логјем, дебео 15 цм., дуг 2 и по метра и на врху добро заоштрен. Ко би био осуђен, да га набију на колац и ту нађе грозну мученичку смрт, у тога би вјешто утурили такав колац на доњи отвор, па би га протисли између цријева и ребара, те би колац избио кроз месо за вратом тако, да се не би (оштетио) озлиједио дроб и цигерица. По том би забили колац у земљу и човјек би по три дана морао висјети и живјети на мукама, ако би толико могао трпјети. У то би вријеме гавранови и друге птице долазиле на живу љешину, тргале месо с костију и кљувале у очи несретному човјеку. За тих би мука биједник осјећао силну жеђу, но не би му хтјели дати воде, само да дуље пати, јер да би се напио, прије би се раставио с овим свијетом и лишио мука, које је измислила демонска душа.

Уз ову страшну смрт биједне раје постајала је и смрт на ченгелу. То је жељезна оштра кука, привезана за конопац. Ко би био осуђен на ово мучило, тому би затакли ченгел у ребро, па би га објесили на ступ или о грану какова дебла, па би несретник висио тако дуго, док не би издахнуо и почела се љешина растварати, па неугодним воњем на се намамила гавранове и друге птице, што једу такове органске остатке.

Но Хаџи-бегу нијесу била достатна ова мучила, већ је измишљао нове врсте муке. Тако је он знао наредити, да се скучи млад храст јаким конопцем све до земље, па би дао привезати човјека за врх храста узидом око врата. Кад би то било готово, слуге би Хаџи-бегове одсјекле конопац нагло, те би се храст свом силом повратио у своје првашње стање повукав несретника у зрак тако јако, да би глава одлетјела на једну, а трупло на другу страну. Тако би човјек из зрака нагло пао на камење и ту се сав здробио, а док би био у зраку, падала би киша од мученичке крви! Па да човјек не може бити најгора звијер! Хаџи-бег је сматрао сав приједјел од Крупе у Габели све до Клека својим власништвом, те су му сви морали плаћати дањак као и све аграрне даће. Имао је на кули и један топ. Али му тај топ није служио за одбрану од непријатељске стране, него да грувањем и тутњавом застрашује на далеко околицу, те да се знаде, да је Хаџибег на Утову још у животу.

Али-паша Ризванбеговић увидје најпослије, да су зулуми раји додијали, па домами на лијеп начин тог свога брата Хаџи-бега у Столац и ту га даде убити по својим кавазима. Тако се јадна раја ослободи великог зулумћара.“

Мада је Аустроугарска у односу на Турску била боље уређена, правна држава, Бошко Н. Петровић пише о суровом кажњавању које је вршено за време Првог светског рата.

„У то време је Дестилација дрва у Теслићу била повојничена и у њој су радили деца, стари, болесни и изнемогли људи, јер су здрави мушкарци мобилисани на фронт. За раднике повојничене фирме уведена је веома тешка казна, коју су једни звали азбиндовање, а други абиндовање.

Комадант Дестилације био је капетан Сајц из Будимпеште. Режим је био више него строг. Сваки прекршај радника морао је бити пријављен од стране пословође, јер у супротном следи кажњавање пословође због непријављивања кривице радника. Тако се увек на рапорту код капетана налазио прилично велики број радника. Преступи су били разни, а посебно су се строго кажњавали изостанци с посла због славе, Божића и Васкрса.

Казна је извршавана јавно и извођена тако што се на специјално изграђену направу радник веже с рукама на леђима везаним, па од земље одигнутим и тако виси одређено време. На улазу у Дестилацију била је та направа – рецимо *ченгеле*, на којој су вешани радници. Обешени радник виси лети на сунцу обливен знојем, а из уста му точи бела пена док рој мува немилосрдно напада његово тело. Обешени су често у бесвесном стању, па задужени радник баци му у лице шољицу воде и тако му олакша патњу. Зимом се обешени смрзава од хладноће, а пена из уста излази и прави леденицу до земље. Казне су трајале од 30 минута до два сата. Након скида-

ња с вешала кажњенику треба времена да се врати у нормалан живот, па су се радници таквих казни јако бојали.“

Историчар Владимир Ћоровић је писао како је Турска сатирала народ физички, а Аустроугарска духовно. Слободноумнији и национално свесни појединци били су изложени прогонима и затварањима. За илустацију подсетимо се судбине нашег познатог књижевника Петра Кочића.

Пошто је, као ђак генерације, у Бањалуци завршио српско-православну школу он 1891. године уписује гимназију у Сарајеву – тада једину државну гимназију у Босни и Херцеговини. Из гимназије је избачен, што је потврђено и решењем (бр. 45635 од 25.04.1895) земаљска влада. Следећег дана је полицијски протеран из Сарајева у Бањалуку. У писму оцу Петар Кочић објашњава разлоге због чега је до тога дошло „био сам често пута изазван од извесних професора, који су безобзирно вређали оно што је мени најсветлије било, јест и биће, док сам жив. Та моја светиња јесте: на првом месту ослобођење моје домовине и уједињење раскомаданог српства. Ја сам против тих испада енергично устајао, и зато сам био истеран из гимназије.“

Кочић ће тајно и без пасоша стићи у Београд где наставља школовање (мај 1895-јун 1899) у Првој београдској гимназији. Долазак у Београд описао је речима: „Обузет слатким и некаквим нејасним осјећањем, као и сваки Србин, кад први пут ступа ногом на слободан комадић српске земље, дуго сам лутао по улицама, уморан и гладан, али не осјећајући ни умора ни глади. Дуго сам ходао по биоградским улицама са празним трбухом и дебелом свјеском пјесама у џепу.“

После положене матуре он одлази у Беч где је студирао на Филозофском факултету. После дипломирања кратко ради у Скопљу као професор српског језика и књижевности у српској гимназији и учитељској школи. У Сарајево се враћа (1905) где је изабран за секретара Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета“. По доласку у Сарајево Петар Кочић се одмах политички ангажује што ће довести до његовог поновног прогона из Сарајева.

Полицијски је спроведен (08.12.1906) на железничку станицу и он се кратко задржава у Будимпешти, да би 21.12.1906. године допутовао у Бањалуку где покрене лист „Отаџбина“. Он је главни, а Васо Кондић одговорни уредник. Први број је изашао на Видовдан 1907. године. Од 16 бројева који су они издали 9 их је заплењено, а њима двојици се убрзо суди. Ухапшени су и затворени 09.10.1907. године због прва четири броја листа „Отаџбина“ и осуђени су на по шест месеци затвора.

Жалили су се на пресуду, а у међувремену је одржано ново суђење у децембру исте године и они су осуђени на додатних осам месеци тешке тамнице. И на другу пресуду су се жалили. Врховни суд је потврдио прву пресуду, а казну за другу пресуду додатно повећао – Кочићу на 15, а Кондићу на 12 месеци тешке тамнице.

Док је био у истражном затвору у „Црној кући“ у Бањалуци и очекивао одлуку на жалбу прве пресуде, Петар Кочић ће написати кратки текст „Тавновање“ (објављена у листу *Политика*, бр. 1415/1907).

„Неколико пута сијевнула је и бљеснула на сунцу оштро и језиво шиласта бајонета поврх моје добросретне и уморне главе, док ме не угнаше међу високе и

дебеле тавничке зидове. Изненадно ме и мучки уапсише, те за дуго нисам могао разабрати шта се са мном догађа. Истом кад ме бацише у полумрачну ћелију и кад осјетих онај учмали тавнички задах, разабрах се и видјех гдје сам. Пакосно звекетање дебелих и тешких окова на робијашима и једнолико одјекивање поткованих ципела оборужаног војника, који ходаше горе и доле по мрачном и каменом ходнику испред моје ћелије, подсјећаше ме тврдо и упорно на изгубљену слободу.

Настаје моје робовање. Робовао сам савјесно и беспријекорно, без жаљења и роптања на судбину. Био сам расположен и заметао сам преко цијелог дана шалу и маскару са апсеницима. Готово су ме сви знали по чувењу. Било их је доста који су скоро напамет знали ону „Пјесмарицу од Давида Штрпца”. Робовао сам савјесно и беспријекорно, али сам и често са уздахом и тугом погледао кроз гвоздене шипке на брда и планине око Бање Луке, које се већ почеше жутијети...

Најлакши ми је дан у недјељи био уторак. То је пазарни дан. Тога дана тежаци моји са горњих крајева заустављали су се пред Црном кућом, не би ли ме угледали. Чуо сам ја, они су ме жалили и страховали за мој живот, можда више него ја сам. Њихов крупни и врлетни говор одјекивао је бунтовнички, допирући и до мене кроз гвоздене шипке. То су планинци моји, који кажу да жене и кукавице шапћу. То су планинци моји и браћа моја, која силно воле и силно мрзе. Знам ја њих. Међу њима сам се родио и међу њима одрастао. Слобода је њихова у еглену голема; нема јој мјере. Машта је њихова увијек узбуђена, и што њима падне на ум, то ће ријетко коме пасти.

Увијек су се они, рано ујутру, у гомилама заустављали пред Црном кућом, и ту су се, окренути према апсани, дуго разговарали и крупно препирали, као да се око шта свађају. Они се ни богу не умију тихо и полако молити.

– Овај је Швабо на велико своје зло усто! – грми из гомиле једна врлетна и тешка гласина. – Нека он слободно зна да му неће никако ваљати што је нашег Петрића уапсио!

– Вала, право велиш, Мићане! – дочекује други. Шта он то у својој блентавој башуни мисли и куда он то сумијера, кад се овако заобато, па решти и апси све што је, да речемо, наше вјере и закона!...

– На моју вјеру и душу, браћо, отроваће га! – вели трећи. – Не мере, болан, Швабо да гледа живе наше учевњаке и школнике. Ако ћете ме питати, он се више боји њиове учевине него пушке, а већ Петрићеве учевине нема надалеко. Сваки ти је он швапски мариветлук уватио, и доље у суду врло мучно ш њим еглендишу. Он одма дочека: *Није тај палигран! Дај онај други и по томе ми суди и расуђуј!*

– Курвали је наш Петрић, ама ето га мучки уапсише, па боже да жив изиђе из оније зидина.

Тако они дуго стоје, разговарају и вијећају. Неки пут пријеђе и подне, а они једнако стоје, млатају рукама и погледају на Црну кућу, као да би је прождрили. Једна се гомила уклони, а друга пристигне. Кад мене угледају, скидају некако неспретно капе и још се неспретније клањају: ко, белћим, одају чест, што но реко покојни Симеун Рудар.

Једног уторка, преко високих тавничких зидина, пребацише једну цедуљицу, привезану уз камен.

Планинци моји јављају: *Само реци, па ће се Бања Лука за тили час зацрљењети од нашије шалова и забијељети од нашије гуњева. Нека не мисли врнтави Швабо – шта мисли!* Ја сам им отпоручио да ништа не чине, јер ми је било жао да планинчад остају без отаца својих.

Они су се растужили због мог тавновања и спјевали су пјесму, која почиње.

*Штоно цвили насред Бање Луке,
Штоно цвили јутром и вечером?
Ил је утва, ил је гуја љута?
Нит је утва нит је гуја љута,
Већ то цвили Кочић Петрашине,
Ако цвили, за невољу му је:
Црни сужсањ с нашије планина.
Каури га мучки заробише,
Преб'јеле му савезаше руке,
И у црну отпратише кућу
Са јунаком Кондић Василијем.
У тешке га вргоше окове
И бацише на дно у тавницу
Да тавнује до судњега дана
Брез осуде и судије сваке.*

.....

Тако су ме планинци моји сваког уторка походили, пјевали и туговали за мном, а ја сам савјесно и беспријекорно робовао...“

Тајна Принциповог врела

У дневном листу *Политика*, књижевник Бранко Перић објавио је 17. августа 2014. године причу под насловом *Тајна Принциповог врела*, коју преносимо у целини.

* * *

„Морам да видим Јелену!“

Изненађен, Цвјетко се трже. Одложи новине на празно сједиште и унесе се у лице сапутнику: „Да ли си полудио?“

„Морам! Нисам је видио од Благовијести. Сањао сам је ноћас. Јахао сам на бијелом коњу кроз мој Обљај, а она је трчала за мном и смијала се на сав глас. У једном тренутку ме сустигла, ухватила за раме и викала: Стани! Не иди...!“

„Гавро, заборавио си на заклетву! Хоћеш ли дозволити да те љубав поколеба...?“

„Никада! Љубав ће учврстити моју одлуку. Ти си заборавио да су наше косовске јунаке на бојно поље испраћале њихове љубе. Нема великог чина без љубави.“

„Нисам знао да је то са Јеленом озбиљно... Ниси ми о томе причао. Мислио сам да је она још са Боривојем?“

„Никоме нисам причао. Раскинула је са Бором на Светосавском балу. Чула је да се заљубио у ћерку неког доктора у Приједору.“

„А Вука?“

„Вука ми је само другарица.“

„Како мислиш да то изведеш? Имамо само два дана...?“

„Јелена је положила завршни испит и проводи неколико дана одмора код своје другарице, учитељице у селу Прибинић. То је негдје код Теслића. Ја ћу изаћи у Добоју...“

„Прибинић? Знам то мјесто. Тамо је окупатор саградио пилану.“

„Воз из Добоја креће за Теслић у шест, а до Прибинића иде шумска пруга. Биће за Гавру мјеста у неком теретном вагону...“

„Ако се нешто деси па не стигнеш на задатак, бићу свједок твоје издаје. Размисли. Пред нама је велики чин. Ја се не бих коцкао са историјским одлукама.“

„Поповићу, имам право на посљедњу жељу! Предосјећам да ћу посљедњи пут бити са Јеленом...!“

* * *

Из шумског воза слијепи путник искаче на кривини прије уласка у село. Утрчава у шумарак, стаје иза стабла дебелог бора и послушкује бректање парне локомотиве. Када се чуо писак, знао је да је воз ушао у станицу. Сишао је и лагано кренуо према селу.

Иза кривине угледа неколико кућа, а недалеко од њих торањ католичке цркве. „Окупатор за своје раднике гради цркве по српским селима!“, помисли с осјећањем горчина. Стиже до првог стоваришта балвана. Мирис борове смоле напуни му ноздрве. С лијеве стране пруге примијети димњак пилане, а недалеко од ње православну цркву и парохијски дом. Застаде за тренутак, покушавајући да међу неколико кућа пронађе школу.

Док је неодлучно стајао, неко га с леђа ухвати за руку: „Како си ме нашао?“

„Морао сам да те нађем!“

„Зашто ми ниси јавио?“

„Има разлога. Можемо ли се негдје склонити?“

Јелена, устрептала од изненађења, поведе га путелком према боровој шуми. „Кренула сам да донесем воде. Идемо до извора. То је најљепше мјесто у овом селу.“

„Срећан сам што те видим.“

„И ја...“

„Да ли си могла помислити да ћу те овдје пронаћи?“

„Ни у сну!“

„Изненађења су ти суђена, изгледа.“

„Као што је теби суђена борба...“

„Јелена, спреман сам умријети за своју југословенску браћу.“

„Ко су ти браћа?“

„Иво ми је као брат. И Мухамед!“

„Зашто причаш о смрти? Зар живот није вреднији од свега?“

„Идеја је вреднија од живота. Шта је живот без идеје? Ми се морамо ослободити угњетача. Прудон је

говорио: *Ко покуша да ме угњетава и хоће да има власт нада мном, ја га проглашавам за свог непријатеља и борићу се свим средствима против њега.*“

Јелена застаде, хватајући га за руку: „А ја мислила да си дошао да ме просиш?“

„Ја сам дошао да видиш да нас веже судбина. Ти си ми суђена, не треба да те просим!“

Дуго гледа Јелену право у очи, затим је хвата за руке, привлачи себи и снажно грли. „Погледај ово врело. Тако из мене избија нека ватра, хоћу да сагорим!“

„Отац Стеван каже да ово врело аустријски радници зову *Јелисаветино врело*, у спомен на супругу цара Фрање“.

„Они нам се ругају. Никада се више ништа у овој напаћеној земљи неће звати по аустријским царевима и њиховим женама!“

Повуче Јелену до извора, спусти се у чучањ и поче да хлади руке под снажним млазом.

„Дођи да напојиш свог јунака.“ Јелена засука рукаве, склопи шаке испод млаза и поче да приноси воду његовим уснама. Пије дуго и халапљиво, као да гаси унутрашњи огањ. Поново ухвати њене ледене руке, привуче је и пољуби у образ. Мокрим рукама прође кроз своју неуредну косу и, скоро дрхтећи, једва изустити: „Морам да идем, воз из Добоја креће у седам. Другови ме чекају. Преда нама је велики час!“

„Остани, молим те! У недјељу је Видовдан, велики народни сабор у селу“.

„Јелена, Видовдан обиљежавамо у Сарајеву!“

„Из Сарајева си побјегао, зашто тамо поново идеш?“

„Идем да осветим ово“, засука рукав на лијевој руци и показа ожиљак ране, задобијене полицијском сабљом на ђачким демонстрацијама.

* * *

У возу за Сарајево, пред саму зору, Принцип се бори са кошмарним сном. Осјећа Јеленину руку у својој и грчевито је стеже. Она се враголасто извија на прсти-ма, савија му руке око врата и спушта главу на раме. Осјећа њен дах на врату. Пулсирајућа врелина га омам-љује.

Буди га продорни писак локомотиве на уласку у Високо. Пред очима му се смјењују слике сусрета са Јеленом: матурска забава у Пољопривредној школи, Светосавски бал у Соколском дому, вечерња шетња поред Врбаса, дуги разговори о идеји уједињења у друштву са Цвјетком Поповићем и Недељком Чабриновићем... Дуго зури у ноћ. Затим вади из џепа оловку и на комадићу папира исписује:

*О, судбино, милостива си била
Или то само имадох срећу
Њена љубав даје ми крила
Да умрем за љубав још већу.*

(Папире је пронађен приликом претреса, након атентата. Није кориштен у току суђења.)

* * *

Прича ће свој епилог добити 28. јуна 2014. године на сарајевском православном гробљу свети Михајло, на Кошеву. Са првим сумраком, жена у сивом мантилу, са пртљагом у десној руци, мили између споменика

према капели Видовданским херојима. Са прозора вишеспратнице преко пута необичног посјетиоца гробља сумњичаво прати пензионисани полицајац Неђо Куртеш. Кроз своје диоптријске наочаре не може да разазна шта сумњиви посјетилац оставља испред плоче са уклесаним именима учесника Сарајевског атентата 1914. „Ово није чиста посла,“ закључује и позива дежурног у Полицијској станици Ново Сарајево: „Сумњива женска особа оставља непознат предмет испред Костурнице Гаврила Принципа...!“ Свог младог колегу убјеђује да би се могло радити о подметању експлозива: „Видиш ли ти, болан, да терористи вршљају на све стране!?“

Дежурна патрола након „дојаве“ приводи у Полицијску управу Кантона Сарајево Надежду Станковић из Новог Сада. Дежурном полицијском инспектору Шабану Пуриватри Надежда објашњава како се нашла на гробљу у касним вечерњим сатима: „Аутобус из Теслића каснио је због квара. Када смо стигли на станицу одмах сам узела такси до гробља због тога што сам вечерас морала да наставим путовање за Београд“.

Инспектору није јасно зашто неко из Новог Сада иде за Сарајево преко Теслића, и то да посјети Костурницу!? Надежда одговара: „Ради се о завету моје мајке. Има, господине, чудних налога у опорукама наших предака. Ово је један од тих. Моја мајка ми је на самрти оставила у аманет да на стоту годишњицу Принциповог атентата оставим цвеће на Принциповом врелу у селу Прибинић, код Теслића, и на Костурницу на православном гробљу на Кошеву. Није ми било угодно да то чиним у овим годинама, али сам морала да испуним мајчину жељу... Не могу да вам објасним зашто баш у Прибинићу!? Принципово врело је извор са каменим

обелиском на коме пише *Принципово врело*. Један мештанин ми је испричао како се верује да је Гаврило Принцип пре атентата дошао у Прибинић код учитељице у коју је био заљубљен и да је код извора вежбао гађање из пиштоља. Рекао ми је да запис о томе постоји у монографији села Прибинић, коју је написао професор Јован Душанић – Липљански из Београда, потомак свештеника Стевана Душанића, који је тај скромни споменик саградио са својим парохијанима. Моја мајка Јелена Павловић је учитељевала у многим местима Босне, али не и у Прибинићу... Није ми познато да је имала било какве везе са Гаврилом Принципом. У време атентата била је матурант Учитељске школе...

Господине, не знам шта више да вам кажем. Осуђени смо да носимо терет тајни наших родитеља!“

Буква која шета

Један од кључних разлога који ме је подстакао да напишем и објавим *Завичајну трилогију (Прибинић – место у Републици Српској, Хроника српског села у Босни, Летопис српске породице из Босне)* јесте занимање за нашу породицу и наше порекло, које је још као дете показивао мој син Арсеније.

Волео је да му о томе причам. У школи је често нешто од тога узимао за теме својих писмених састава. Тако је, још као десетогодишњак, на своме првом часу историје у Москви (септембра, 1995. године) написао састав: *Породична историја (Семейная история)* који је (15.09.1995) објављена у (тада) најтиражнијим дневним новинама у Русији – Сиводња (*Сегодня*). Овде је фотокопија тог текста, а у наставку ћу пренети Арсенијев текст који је његова наставница српског језика (Радмила Орељ из ОШ *Иван Гундулић* – Нови Београд) послала на републичко наградно такмичење. Планирано проглашење победника у пролеће 1999. године није ни обављено због НАТО агресије.

У овом тексту (објављеном у часопису *Духовност српска*, бр. 11-12/2000), користећи измишљена имена личности, Арсеније је описао стварни догађај када је у Прибинићу буква у току ноћи *прошета* око 500 метара из њиве Бошка Бијелића (кроз имања Бранка и Гостимира Малића), до њиве Ристе Душанића.

* * *

Семейная история

10-летний Арсений Душанич и есть тот самый боснийский серб, о которых сейчас говорит весь мир. Только в настоящее время он живет в Москве — здесь работает его папа, Арсений, как и все ученики 5-го «А» класса 282-й московской школы, на этой неделе писал сочинение на тему «История моей семьи».

Мой род, Душаничи, веками живет в Боснии, где и я родился. Босния от XV до начала XX века была под турецким игом. В это время сербский народ очень тяжело жил, туркам надо было платить дань, а сербские школы не работали. Несмотря на это, сербы выжили, сохранили свой язык, обычай и веру. Большие заслуги в том принадлежат сербской православной церкви, которая, вопреки преследованиям со стороны турецкой власти, в церквях и монастырях обучала народ грамоте, бодрила его. Среди населения было немного священников, а остальные занимались сельским хозяйством.

Душаничи происходят от священника Душана и его жены Душаны, которые жили в XVII веке. Священник Душан был трудолюбив и справедлив: пользовался большим уважением среди народа. Поэтому однажды турки его арестовали, а вскоре убили. Душана со своими сыновьями убежала в лес. Так она бежала, пока не достигла места Прибиничи.

Турки долго искали Душану и ее сыновей, которых они звали Душаничи. Так сыновья получили фамилию Душаничи. Один из сыновей продолжил традицию своего отца и стал священником в Прибиниче. С этих пор все священники в Прибиниче всегда были Душаничи. Как это было тяжело во время турецкого ига, показывает и история одного моего предка — Стефана. Его отец, священник Константин, в конце XIX века хотел, чтобы сын, кроме домашнего, получил образование в богословской школе в Сербии. Турки запрещали народу учиться в Сербии, поэтому Константин решил сделать это тайно. Однажды бочки, наполненные сливками, из Прибинича посылали в Австро-Венгрию. В одну бочку посадили маленького Стефана, дав немного пищи и воды. Так он выехал из Боснии и через Вену добрался до Белграда, где закончил богословскую школу. Как лучшему ученику в школе сербский король дал ему стипендию и послал учиться в Россию. В Казани Стефан закончил богословский факультет. После освобождения Боснии от турков в 1903 году он вернулся в Прибиничи и продолжал дело своего отца. Он был священником до своей смерти (жил он 98 лет) и крестил моего дедушку и папу. Его внук Слободан сейчас в Белграде академик, профессор университета, а его правнук Стефан — очень забавный мальчик, с которым я люблю играть.

В России были и два моих прадеда — Марко и Мирко. После освобождения Боснии от турков она оказалась под контролем Австро-Венгрии. Во время первой мировой войны в 1914 году австрийцы послали Марка и Мирка на русский фронт. Но они не хотели воевать против России. Русские и сербы всегда были друзьями; одной веры, с похожими обычаями и языком. Марко и Мирко воспользовались первым же случаем и перешли на сторону русских. После они воевали в составе сербской армии, которая была союзником России в первой мировой войне.

Семья моих предков, как и остальные семьи, имела по много детей. У моего прадеда Йована было 7 сыновей и 53 внука. В основном все жили в одном месте. Мой папа Йован и все мои предки родились в Прибиниче, а я в Бане-Луке, в 50 км от Прибинича, где мой папа был профессором на факультете. Сегодня у моего дедушки, которому сейчас 79 лет, 3 сына и 4 внука. Я живу в России, а остальные — кто в Сербии, кто — в Черной Горе, кто в Боснии. И все-таки этим летом мы встретились в Белграде. Я жду не дождусь, чтобы война в Боснии закончилась и я мог увидеть родное место моих предков, где я еще не был, и Баня-Луку, где я родился и откуда уехал, когда мне было 8 месяцев.

На путу од Теслића ка Бањалуци, испод живописне Борја планине, смештено је питомо место Прибинић. У њему су живела два вршњака, Бранко Малић и Никола Бубић, рођени 1917. године, најбољи другови још из школских клупа. Највише су волели да седе у Николином дворишту, на брежуљку испод старе букве, одакле се пружао леп поглед на околину.

Једно лепог пролећног јутра 1990. године, као и обично, веома рано се пробудио деда Бранко обрадован што се кроз завесе на прозору назиру први сунчеви зраци и што после вишедневних кишних дана освиће леп дан. Устао је и са прозора померио завесу, како би сунце што више обасјало собу, и на своје велико запрепашћење, у дворишту, испред самог прозора, угледао је огромну Николину букву. Још једном је добро протрљао очи, да види да ли је будан. Изашао је напоље опипао букву, нежно миловао Николине и своје иницијале које су као деца урезали у њу, уштиную се да би се уверио да ли је жив и упутио се на брежуљак ка Николи.

Бранко пробуди свога пријатеља и исприча му шта се десило. Никола не верује и мисли да је то једна од многих досетки шаљивције Бранка. Полако устаје, излази пред кућу и уверава се у истинитост Бранкове приче. Заједно, по буквином трагу, одлазе ка Бранковој кући, испред које се већ сакупљају мештани. Стара буква је у својој *шетњи* од Николине до Бранкове куће за собом оставила дубоки траг, пролазећи на путу кроз имање Богдана Митровића, вешто обилазећи поред његове куће, штале и стогова сена.

Ускоро се и цело село окупило око букве коју деда Бранко одмах *крсти* – а остали прихватише – *буква која шета*. Разви се жучна расправа о томе како се

то десило и шта то значи. Старији су говорили да то *не слуги на добро*. Стефан, предводник групе млађих, која не прихвата сујевјере старих, покушава да то објасни као нормалну природну појаву насталу као последицу обилних пролетних киша и подземних вода. Старији и даље тврде да то Бог шаље знаке да ће се десити нешто лоше.

Па шта то на пример? пита Стефан.

На пример рат, одговара један од старијих.

Нико од присутних није тада слугио да ће кроз само две године избити рат који ће донети пуно људских жртава и других несрећа. Једино деда Бранко разговор покушава да усмери у веселијем тону и у шали запиткује свога најбољег друга: *Какав си ми ти домаћин, Никола, када од тебе и букве беже?*

Убрзо се прочуло за овај догађај и људи из оближњих села су долазили да виде *букву која шета*. После извештаја регионалне телевизије долази београдска телевизија и извештачи најтиражнијих новина из Југославије, а кулминацију је представљао долазак страних репортера. Број посетилаца се повећавао из дана у дан. Бранков унук Бане предложи деди да направе рампу и наплаћују разгледање *букве која шета*, а да зарађени новац поделе са дедом Николом. Ускоро се развио прави бизнис.

Мештани села су били поносни и срећни. Њихово село је изненада постало познато и у њега је свакодневно долазило пуно нових људи. Старе полупусте продавнице и кафане постале су тесне, те су се отварале нове. Неки су почели да издају собе посетиоцима који су одлучили да у Прибинићу преноће, откривши неочекивано лепоту ових предела и желећи да посете и

манастир из XIII века у суседном селу Липље. Сви су били задовољни осим Богдана Митровића који је тражио и свој део зараде, јер је буква *шетала* његовим имањем. Бранко је то кроз шалу одбијао, говорећи да је буква Богдану бесплатно *узорила* око 500 метара њиве.

Када је бизнис био добро разрађен, током једне ноћи буква је изгорела, што је изазвало различите коментаре и објашњења. Мештани су били тужни јер је село остало без многобројних посетилаца, а они су се вратили свом свакодневном, монотоном животу. Најтужнија су била два стара нераздвојна друга још из ђачких дана. Убрзо је деда Никола изненада умро, а деда Бранко је престао да се шали, све ређе се виђао са мештанима и повукао се у кућу. Једино што је, као и раније, често ишао у шетњу по шуми са својим верним псом Лисом. ...

И после десетак година, у дугим зимским ноћима, окупљени мештани најчешће препричавају догађаје везане за *букву која шета*, мада је у међувремену на овим просторима било доста бурних збивања.

Савремени епски народни песник

На Велики петак 2020. године добио сам песму, од мени до тада непознатог епског народног песника, Мише Ђурића Херцеговца. Током пролећа и лета исте године написао је још неколико песама које се у целини или делимично односе на Душаниће из Прибинића. Надам се ћу ускоро имати прилику да се и лично упознам са песником коме смо, ја и моји Душанићи, неизмерно благодарни на песмама које је испевао.

ДУШАНИЋИ
– МУЧЕНИЦИ ИЗ ПРИБИНИЋА –

СРПСКИ РОДЕ СОЛИ МИ И ВОДЕ
КРИВО СЈЕДИМ АЛ ПРАВО БЕСЈЕДИМ
ДУШАНИЋЕ ДА ДИГНЕМ ИЗ ТАМЕ
АКО ЛАГО НЕ ЗНАЛО СЕ ЗА МЕ
ТЕ ЈЕ ЉУДЕ ОД ПАМТИВИЈЕКА
ПРОГАЊАЛА НЕСРЕЋА ВЕЛИКА
ШТО СУ СРПСКИ ВАЗДУХ УДИСАЛИ
И ТАМЈАНОМ ВАЗДА МИРИСАЛИ
РАДИ СВЕТЕ КРУНЕ НЕМАЊИЋА
СТРАДАЛО ЈЕ МНОГО ДУШАНИЋА
КОРЕНИ СУ ОД ЧЕЉАДИ ОВЕ
ИЗ ПРЕСВЕТЕ ЗЕМЉЕ ХЕРЦЕГОВЕ
ВИТЕШКОГА СОЈА НЕГО ЧЕГА
ЋЕ ЈЕ ОБРАЗ ПРЕЧИ ОД ИЧЕГА
ТО ЈЕ ПЛЕМЕ РАНО МОЈА ЉУТА
ОД ТУРАКА НЕКОЛИКО ПУТА
ДАЛ ТУЖНИЈЕ МОЖЕ БИТИ ИШТА
СЕЛИЛО СЕ СА СВОГА ОГЊИШТА

ПОП СЕ ГОРАН С ПОСАВИНЕ ВИНУ
ПРИБИНИЋУ ПОД БОРЈА ПЛАНИНУ
И ЗАПОЧЕ С ПОРОДИЦОМ НОВИ
ЖИВОТ ГДЕ СЕ ЛЕГУ СОКОЛОВИ
ГОРАН БЈЕШЕ ПРЕДАК ДУШАНИЋА
ГАВРО МУ ПРАУНУК СОКОЛИЦА
ДОБИ ФЕРМАН ТУРСКОГА СУЛТАНА
ДА СЕ ГРАДИ ЦРКВА ПРАВОСЛАВНА
И ГАВРИН ЈЕ СИН ПОП КОСТА БИО
ВАСО ГА ЈЕ ПЕЛАГИЋ УЧИО
УПРАВО ЈЕ ОН ЦРКВУ СТВОРИО
И МАНАСТИР ЛИПЉЕ ОБНОВИО
ШТО МУ ТУРЧИН ФИН ИЗГЛЕД ОКАЉА
ЗАДУЖБИНУ ДРАГУТИНА КРАЉА
УПОРНОШЋУ ПОПА СРПСКОГ ПТИЋА
НИЧЕ ШКОЛА НАСРЕД ПРИБИНИЋА
ЈОШ ЊЕГОВИХ ДОБРИХ ДЈЕЛА ИМА
ПОП КОСТА СА СРПСКИМ ПРВАЦИМА
ЈЕФТАНОВИЋ ГРИГОРИЈЕ ТО ЈЕ
И ВОЈИСЛАВ ШОЛЕ СТВОРИО ЈЕ
НЕИЗМЈЕРНУ ЖЕЉУ НАЈМИЛИЈУ
СРПСКОМ РОДУ АУТОНОМИЈУ
И СТАВИЛИ ТЕМЕЉ НАМА БЛИСКЕ
БАШ ДАНАШЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
КОСТИН СИН ЈЕ ПРОТОЈЕРЕЈ БИО
БОЖИЈЕ ЈЕ ШКОЛЕ ИЗУЧИО
У БЕОГРАД И РУСИЈУ ИЋЕ
АКАДЕМИК КРАСИ ДУШАНИЋЕ
ЊИХОВА ЈЕ ПРИЧА ПРЕВЕЛИКА
СВЕШТЕНИКА СВОГА БРАТСТВЕНИКА
ИМАЛИ СУ А СТЕВАН СЕ ЗВАО
ОН ЈЕ МНОГЕ ЉУДЕ МИЛОВАО

РИЈЕЧИМА И БОЖИЈОМ РУКОМ
И ТАДАШЊОМ СВЕОПШТОМ НАУКОМ
КАД СТЕВАНУ СУПРУГА ПРЕМИНУ
ПРЕДЛАГАШЕ ПАТРИОТСКОМ СИНУ
УЗ БЛАГОСЛОВ СВЕШТЕНИЦИ НАШИ
ПРОТИ СТЕВИ ДА СЕ ЗАМОНАШИ
БАЊАЛУЧКИ ЕПИСКОП ДА БУДЕ
ТО ЈЕ МЕСТО ЗА ВЕЛИКЕ ЉУДЕ
ЗАХВАЛИ СЕ ТОМ ЧИНУ ОД ТРОНА
И ПРЕДЛОЖИ ВЛАДИКУ ПЛАТОНА
НА СРЕД БОСНЕ ПРОТО ДУГО БИЋЕ
У ВИТЕШКО МЈЕСТО ПРИБИНИЋЕ
ЋЕ ЈЕ МНОГО ПРЕЖИВИО ЈАДЕ
ОД ПРОКЛЕТЕ АНТИСРПСКЕ БАНДЕ
ОКУПАТОР У ВЕЛИКОМ РАТУ
ХАПСИ ПРОТУ ТУ ЉУДСКУ ДОБРОТУ
И ШАЉЕ ГА ПУТ ЛОГОР АРАДА
РУМУНИЈИ ЗЛОЧИНАЧКА БАНДА
ДРУГИ ЛОГОР СВЕШТЕНИКА СТИСКА
УСТАШКИ ЈЕ ЦАПРАГ ПОРЕД СИСКА
БОЛ ОГРОМНУ ЗАДО МУЧЕНИКУ
И НЕВОЉУ СТВОРИО ВЕЛИКУ
ПРАВОСЛАВНИ СРПСКИ СВЕШТЕНИЦИ
НА ХРИСТОВОМ ПУТУ МУЧЕНИЦИ
ОД УСТАША ЗЛОГЛАСНОГА ВРАГА
И НЕСРЕТНОГ ЗАТВОРА ЦАПРАГА
У ЖИВОТУ КОЛИ ОСТАДОШЕ
У СРБИЈУ НА СРЕЋУ ОДОШЕ
ПРОТА СТЕВАН ВЛАДИКУ ЛИПОВЦА
ПОСЕЋУЈЕ КОД АРАНЂЕЛОВЦА
СВАКОГ ДАНА СВЕТИТЕЉУ ОДЕ
СЛУШАЈ ДОБРО МОЈ ЧЕСТИТИ РОДЕ

ИЗГЛАДЊЕЛУ ДУШУ ДА НАХРАНИ
ДА НЕ ВИДЕ СРАМНИ ПАРТИЗАНИ
ТИТОИСТИ ХАПСИЛИ СУ ПРОТУ
ДОСТА ЈАДА ВИЂЕ У ЖИВОТУ
У ЛИЦЕ ИМ ГОВОРИО ТАДА
ДА СУ ПРАВА РАСПУШТЕНА БАНДА
ПРОТА СТЕВАН И СВА СРПСКА БРАЋА
ДУГ РУСИЈИ ПОЛАГАНО ВРАЋА
ТАЈ ЧУВЕНИ С ПРИБИНИЋА СОКО
УВЈЕК ЈЕ ЛЕТИО ВИСОКО
ЕПИСКОПУ БАЊАЛУЧКОМ ШАЉЕ
ГОСПОДИНУ ВАСИЛИЈУ ПИСМО
ЛЕГЕНДАРНИ ПРОТА ПОРУЧУЈЕ
РУСИЈУ ЗАБОРАВИЛИ НИСМО
НА СРЕД ПОЉА БАЊАЛУЧКОГ НОВА
БАШ У ИМЕ СВЕТИХ РОМАНОВА
ДА ЗАБЛИСТА ЦРКВА ЖЕЉА МИ ЈЕ
И НАРОДУ СРПСКОМ И РУСИЈЕ
ГДЈЕ УПРИЈЕ СТЕВАН ПРСТОМ ТАДА
ДАНАС НА СРЕД БАЊАЛУКЕ ГРАДА
СРПСКО-РУСКИ ХРАМ ИЗГЛЕДОМ БЛИСТА
НЕ ХТЈЕ ПРИЈЕ РАДИ КОМУНИСТА
БРОЗОВА ЈЕ ЗЛОЧИНАЧКА РЂА
ЗА ПОТОМКЕ СТЕВАНОВЕ ГРЂА
СЛАВНОГ ПРОТЕ ПРИБИНИЋКОГ СВЕЦА
ДОК ЈЕ СУНЦА И ДОК ЈЕ МЈЕСЕЦА
ТА МИ СЛИКА ЕМОЦИЈЕ БУДИ
О ТОМЕ ЋЕ ГОВОРТИ ЉУДИ
ПРОФЕСОРА ДОКТОРА ЈОВАНА
ЧАСНА РУКА ОД ПРОТЕ СТЕВАНА
КРСТИЛА ЈЕ И СВЕШТЕНИК РЕЧЕ
НА РОЂЕНДАН ЈОВАНА ПРЕТЕЧЕ

САМ СИ СЕБИ ОДРЕДИО ИМЕ
АМИН БОЖЕ ДИЧИО СЕ ЊИМЕ
ПРИЧА ОВА НАГЛАСИТИ МОРА
ЈОВАНА СУ МЛАДОГ ПРОФЕСОРА
ИЗУЗЕТКА МОДЕРНЕ НАУКЕ
УХАПСИЛИ НАСРЕД БАЊАЛУКЕ
САМО ЗАТО ШТО ЈЕ СРБИН ЧИСТИ
А КО ДРУГИ НЕГО КОМУНИСТИ
ЈОШ НА ЗЕМЉИ НЕ БИ БАНДА ТАКА
И СТРАПАЛИ ИЗА РЕШЕТАКА
У ТУЊИЦЕ ЗАТВОРИЛИ ЈОВА
БЕЗБОЖНИЧКА ВЛАСТЕЛА ТИТОВА
КРАЈ ПРОЗОРА РАЗБИЈЕНИХ СТАКЛА
ЈЕСЕН БЈЕШЕ У ЗИМУ ОДМАКЛА
ПОРЕД ТОГА ЈОШ ТУЖНИЈЕ ИМА
ПРОФЕСОРА СА КРИМИНАЛЦИМА
НАЈВЕЋИЈЕМ У ЗАТВОРУ ДРЖЕ
ЗАКОН КАЖЕ СУДИТ МУ ШТО БРЖЕ
КОМУНИСТИ СТУДЕНТИМА ВИЧУ
ПРОФЕСОРУ ДА СЕ НЕ ПРИМИЧУ
НЕГО ДА ГА ЗАЈЕДНО ОСУДЕ
ЈЕР СТРИЈЕЉАТИ ТРЕБА ТАКВЕ ЉУДЕ
МЛАДИ НЕЋЕ ЗАТО НИ ДА ЧУЈУ
И ОД ВИКЕ ВЛАСТИ НЕ ПРЕЗАЈУ
ОД СВИХ ШТО ЈЕ ДО ТАД БИЛА ГОРА
И НА СТРАНУ СТАЈУ ПРОФЕСОРА
БЕЗ ОБЗИРА ОД ЧИЈЕГ СУ РОДА
ЗАТВОРЕНИК СЛОБОДНО ПРОХОДА
ХВАЛА БОГИ И НАЈВИШЕ ЊИМА
ЈОВАНОВИМ ХРАБРИМ СТУДЕНТИМА
И БРАНКА СУ ДОКТОРОВОГ ОЦА
КОМУНИСТИ СТАВЉАЛИ КРАЈ КОЦА

ПРИЈЕТИЛИ ДА ЋЕ ГА НАБИТИ
РАДИ КРСТА КОГ ПОНОСНО ШТИТИ
КРАЉУ ЈЕ И ОТАЏБИНИ БИО
БРАНКО ТВРДУ РЕЧ ПОЛОЖИО
КАРАЂОРЂЕ БАТАЉОН СЕ ЗВАО
У ЊЕМУ ЈЕ ЈУНАК ЧЕТОВАО
ФОРМИРАН ОД ПРИБИНИЋКОГ СИНА
СА ОСТАЛОМ БРАЋОМ ЧЕТНИЦИМА
ТАКОЗВАНА ХРВАТСКА ДРЖАВА
ТУ НЕ МОЖЕ ДА ВЛАСТ ОДРЖАВА
БАШ ЗБОГ МОЋИ БАТАЉОНА ТОГА
БОЈАЛА СЕ МЕТКА ЧЕТНИЧКОГА
ПОСЛЕ РАТА ЗЛОЧИНАЦ ЈЕ ТИТО
БЕЗ ПРЕСУДЕ НИКОГ НИЈЕ ПИТО
ТАЈ БАТАЉОН ЗАВИО У ЦРНО
ДАБОГДА СЕ У ГРОБУ ПРЕВРНО
ДУШАНИЋ ЈЕ БРАНКО ИЗБЈЕГАО
ТУ НЕСРЕЋНУ СУДБИНУ ВЕЛИКУ
И СА ЊИМЕ САМО НЕКОЛИКО
ПОКОЈ ДУШИ БАТАЉОН ЧЕТНИКУ
ЈОВАН И ЋЕД ПРОФЕСОРА БЈЕШЕ
АНЂЕЛИ ГА С НЕБА ДОНИЈЕШЕ
УГЛЕДНИ ДОМАЋИН ТОГА КРАЈА
И ВОЉЕНА ЛИЧНОСТ ЗАВИЧАЈА
ТОКОМ РАТА ЈЉУДЕ СПАСАВАЋЕ
ПОСЛЕ ТОГА И ЊЕГА МУЧИЋЕ
ЗАКЛИЊЕМ СЕ У ЧЕСНИЦУ СВЕТУ
ДА ЈЕ МУЧЕН НА ОВУ ПЛАНЕТУ
БОЖЕ МИЛИ СТРАВЕ И УЖАСА
У ПОДРУМУ ВОДА ДО ПОЈАСА
ДРЖАЛИ ГА НЕКОЛИКО ДАНА
ДА ОД ЊЕГА СТВОРЕ ПАРТИЗАНА

ПРИЧАО ЈЕ ЂЕДО СВОЈУ МУКУ
ИМЕЊАКУ ВОЉЕНОМ УНУКУ
ЗА СВЕ ЈАДЕ СВЈЕТСКИХ ОСВАЈАЧА
АЛ БОЖИЈА ПРАВДА ЈЕ НАЈЈАЧА
ОПСТАЛИ СУ СА ВЈЕРОМ У БОГА
ДУШАНИЋИ СОЈА ЧЕСТИТОГА
ЕТО ТО ЈЕ ПЛЕМЕ ДУШАНИЋА
СРПСКИ БАРИЈАК БОШКА ЈУГОВИЋА
ЗА КРСТ ЧАСНИ И СЛОБОДУ ЗЛАТНУ
И ТРИ БОЈЕ С ДВОГЛАВИМ НА ПЛАТНУ.

Написао

Мишо Ђурић Херцеговац
на први дан *Васкрса* 2020. године
у селу Жабица код Љубиња

СТОГОДИШЊИ САН

БОГ ПОМАЖЕ СРПСКОМ РОДУ
И РУСКОМЕ ИСТО ТАКО
ТЕ ДРАГУЉЕ ПРАВОСЛАВЉА
МОРАМ ВОЉЕТ ПОДЈЕДНАКО
ТАКО СУ НАМ ГОВОРИЛИ
И ДУХОВНИ ЧАСНИ ОЦИ
МИ СМО БРАЋА ОД ПОСТАНКА
ПОТВРДИЛИ ЧУДВОТОРЦИ
СРПСКОМ РОДУ РУСИЈА ЈЕ
ВИЈЕКОВИМА БИЛА НАДА
ЗА СРПСТВО СУ ЖИВОТ ДАЛИ
МУЧЕНИЦИ С ПЕТРОГРАДА
НЕК ЦИЈЕЛИ СВИЈЕТ СЛУША
КАКО ЗБОРИ ПЈЕСМА ОВА
СПАСИТЕЉОМ СРБИ ЗОВУ
НИКОЛАЈА РОМАНОВА

ТАЈ ПОСЛЕДЊИ РУСКИ ЦАР ЈЕ
СВОМ СРБИНУ БРАТСТВЕНИКУ
У ВЕЛИКИ РАТ УШАО
ДА ПОМАЖЕ МУЧЕНИКУ
КАД СЕ СЈЕТИМ АЛБАНИЈЕ
И СТРАДАЊА СРПСКОГ ТАДА
РУСКИ ЦАР ЈЕ НАРЕДИО
САВЕЗНИШТВУ ИЗНЕНАДА
ПРЕВЕЗИТЕ СРПСКУ ВОЈСКУ
НА ОСТРВО ГРЧКО СПАСА
ПРЕМА КРФУ ЗАПЛОВИШЕ
НА ЛАЂАМА ИСТОГ ЧАСА
ДОБРОВОЉАЦ ДИВИЗИЈЕ
СРПСКИ БОРЦИ НЕМА ЗБОРА
С РУСКОГ ФРОНТА ПРЕБЕГЛИ СУ
ОД СВЈЕТСКИЈЕ ЗЛОТВОРА
У РУСИЈУ БРАЋИ СВОЈОЈ
ДА НЕ ПУЦА БРАТ НА БРАТА
ЦАР НИКОЛАЈ РОМАНОВ ЈЕ
У ВИХОРУ СТРАШНОГ РАТА
ИЗВРШИО СМОТРУ ВОЈСЦИ
ПОЗДРАВИ ЈЕ У ОДЕСИ
СА ПОМОЗ ВАМ БОГ ЈУНАЦИ
И ЗА СОЛУН ЈЕ УДЕСИ
ПОСЛЕ СМРТИ НИКОЛАЈА
И ЊЕГОВЕ ПОРОДИЦЕ
СРБИНУ СУ ТАДА СВАКОМ
ОКВАСИЛЕ СУЗЕ ЛИЦЕ
ИДЕЈА СЕ НОВА СТВОРИ
СРПСКИ НАРОД ПРОГОВОРИ
АМИНУЈУ ЧАСНИ ОЦИ
И СОЛУНСКИ ДОБРОВОЉЦИ

ПРОГЛАСИТИ СВЕЦЕМ ТРЕБА
ПОСМРТНО СЕ ЗАХВАЛИТИ
НИКОЛАЈА РОМАНОВА
И ЦРКВУ МУ НАПРАВИТИ
ТАЈ ПРИЈЕДЛОГ ТАДА СТЕЧЕН
ОСТА ДУГО НЕДОРЕЧЕН
МУЧЕНИКУ РОМАНОВУ
НЕ СТВОРИШЕ ЦРКВУ НОВУ
ОГЛЕДАЛО СРПСКОГ РОДА
ДОК СВИЈЕТОМ ОВИМ ХОДА
ВЕЛИМИРОВИЋ ВЛАДИКА
ВЕЛИЧО ЈЕ МУЧЕНИКА
ГОВОРИО СВОМ НАРОДУ
РУСИЈА СЕ МОРА СЛАВИТ
НЕИЗМЈЕРНИ ДУГ ЈОЈ НИКАД
НЕ СМИЈЕМО ЗАБОРАВИТ
РАД СЛАВЈАНСКИХ МУЧЕНИКА
ШТО НЕБЕСКИМ ЦАРСТВОМ ЛЕТЕ
ЕПИСКОП ЈЕ ПОЛОЖИО
БЛАГОСЛОВ НА ЖЕЉЕ СВЕТЕ
ЈОШ СУ МНОГИ СВЕШТЕНИЦИ
ПОСЛЕ СМРТИ РОМАНОВА
ПРЕДЛАГАЛИ ДА СЕ ПРАВИ
У ЗАХВАЛНОСТ ЦРКВА ОВА
И ВЛАДИКА ПЛАТОН СВЕТИ
ЗА ИЗГРАДЊУ ОВОГ ХРАМА
УПОРНО ЈЕ ГОВОРИО
СВЕ ДО СМРТИ ГОДИМАМА
И СВИ ОНИ КАО ПЛАТОН
ПАТРИОТЕ СРПСКОГ РОДА
ШТО УМРЈЕТИ НИКАД НЕЋЕ
ДОК НА ЗЕМЉИ СРБИН ХОДА

И ДОК ЖЕЉА ЗАПОЧЕТА
У НАРОДУ СРПСКОМ ТИЊА
ОДЛУКА СЕ НОВА СТВОРИ
ДА СЕ ГРАДИ ТА СВЕТИЊА
РОМАНОВЕ И РУСИЈУ
У ЗАБОРАВ ДАЛИ НИСМО
БАЊАЛУЧКО-БИХАЋКОМЕ
ЕПИСКОПУ ПИШЕ ПИСМО
ПРОТА СТЕВАН ДУШАНИЋ ЈЕ
ИМО ЖЕЉУ НАЈМИЛИЈУ
И ЛИЧНО ЈЕ УПУТИО
ЕПИСКОПУ ВАСИЛИЈУ
ДУХОВНИ ЈЕ АКАДЕМИК
ТАЈ ЧУВЕНИ ПРОТА БИО
ТУ БОЖИЈУ ШКОЛУ ОН ЈЕ
У РУСИЈИ ЗАВРШИО
СВЕ У ИМЕ РОМАНОВИХ
И РУСИЈЕ МАЈКЕ МИЛЕ
ЊЕГОВОМ ПРЕОСВЕШТЕНСТВУ
ПРОТИНЕ СУ РИЈЕЧИ БИЛЕ
НА СРЕД ПОЉА БАЊАЛУЧКОГ
ЗАБЛИСТАТИ ЦРКВА МОРА
ПОРЕД ВОДЕ ЉЕКОВИТЕ
БОГОСЛАВЧЕВА ИЗВОРА
И ОВИ ЋЕ ДОГОВОРИ
ЗА ИЗГРАДЊУ ХРАМА СТАТИ
НЕЋЕ ТИТО И ПАРТИЈА
ПРАВОСЛАВЉУ ДОПУШТАТИ
МРЗИЛИ СУ РОМАНОВЕ
СТАЉИН ЈЕ И ТИТО РЕКО
НА КРСТ ЧАСНИ СИМБОЛ ХРИСТА
ТРЕБА ГЛЕДАТ ПОПРИЈЕКО

НА СРЕД ПОЉА БАЊАЛУЧКОГ
ГДЈЕ ЈЕ ТРЕБО ХРАМ ДА БЛИСТА
КАСАРНА ЈЕ НАПРАВЉЕНА
ЗЛА ТАКТИКА КОМУНИСТА
МИСЛИЛИ СУ ДА ЋЕ ВЈЕЧНО
ПЕТОКРАКА ПРОКЛЕТНИЦА
ИЗБРИСАТИ СРПСКУ ЖЕЉУ
СА ЗЕМАЉСКОГ ОВОГ ЛИЦА
ПОСЛЕ РАТА ОТАЏБИНСКОГ
БОЖИЈА СЕ ВОЉА ЧУЛА
СТОГОДИШЊЕГ СНА ОВОГА
ИДЕЈА ЈЕ ВАСКРСНУЛА
СРПСКЕ ЦРКВЕ ПРАВОСЛАВНЕ
СВЕШТЕНИЦИ МОЛЕ БОГА
И ОСТРОШКОГ ВАСИЛИЈА
ЧУДОТВОРЦА ВЕЛИКОГА
ДА СЕ КРЕНЕ СА ИЗГРАДЊОМ
БОГОМОЉЕ ОВЕ СВЕТЕ
ПАТРИОТЕ СА СВИХ СТРАНА
БАЊАЛУЧКОМ ПОЉУ ЛЕТЕ
СА ВЕЛИКИМ ПОШТОВАЊЕМ
СВАКОМ СРПСКОМ ПАТРИОТИ
ИЗДВОЛИТИ ЈЕДНОГ МОРАМ
ТАМАН ДА ЋУ И УМРИЈЕТИ
ПРОФЕСОР ЈЕ ДОКТОР ЈОВАН
НЕК СЕ ДИВЕ ОВОЈ ПРИЧИ
ДУШАНИЋ ИЗ ПРИБИНИЋА
НА ЈОВАНА СВЕТОГ ЛИЧИ
ОБЈАВИО КЊИГУ НОВУ
И ПОДАТКЕ СВЕ ДОНИО
ЕПИСКОПУ БАЊАЛУЧКОМ
ЈЕФРЕМУ ЈЕ ПОКЛОНИО

НА СТРАНИЦИ ЈЕДНОЈ БЈЕШЕ
СЛАВНОГ ПРОТЕ ДУШАНИЋА
АМАНЕТ И ЛИЧНА ЖЕЉА
СТЕВАНА ИЗ ПРИБИНИЋА
ОД ИСТОГ ЈЕ ГЕНА ЈОВАН
КО ДУШАНИЋ ПРОТА СКОВАН
БРАТСТВЕНИЦИ КРВИ ИСТЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ВЈЕРЕ ЧИСТЕ
ТАЧНО ГДЕ ЈЕ ПРОТА РЕКО
НА ПРЕСВЕТО МЈЕСТО ОВО
ТЕМЕЉАЦ КАМЕН СВЈЕСТАН
ЕПИСКОП ЈЕ АМИНОВО
О ВЛАДИКО О ЈЕФРЕМЕ
СА ОСТРОГА ВИЛЕ КЛИЧУ
ПОСЛАО ЈЕ ЧУДОТВОРАЦ
БЛАГОСЛОВ НА ТВОЈУ ПРИЧУ
И СВАКО ТИ ДОБРО ЖЕЛИ
У НАМЈЕРИ СРПСКА НАДО
ЗА СВЕ ШТО СИ НАУМИО
УЗ ТЕБЕ ЋЕ БИТИ РАДО
ЗА ВЛАДИКУ ЈЕФРЕМА ЈЕ
САЗНАЛА И СВА ПЛАНЕТА
НА ЧЕЛУ ЈЕ ЕПАРХИЈЕ
ПРЕКО ЧЕТРДЕСЕТ ЛЈЕТА
ЗА КРСТ ЧАСНИ И СЛОБОДУ
ДОСТА ДАДЕ СВОМ НАРОДУ
СРПСКО-РУСКИ ХРАМ ШТО НИЧЕ
НАЈЗАСЛУЖНИЈИ НЕМА ПРИЧЕ
ЊЕГОВО ПРЕОСВЕШТЕНСТВО
ГОСПОДИН ЈЕ ЈЕФРЕМ ДИКА
У РУСИЈУ ИСПРАТИО
НЕКОЛИКО САРАДНИКА

ДА ПРИЧАЈУ БРАЋИ СВОЈОЈ
О ИЗГРАДЊИ ОВОГ ХРАМА
ШТО ГА ЖЕЉНО ОЧЕКУЈЕ
НАРОД СРПСКИ ГОДИНАМА
И ПРОЈЕКАТ ДА СЕ СТВОРИ
ЗА СВЕТИЊУ ОВУ МИЛУ
КОЈУ СРПСКА ЗЕМЉА НЕМА
У ДРЕВНОМЕ РУСКОМ СТИЛУ
СА ВЕЛИКИМ ЗАДОВОЉСТВОМ
СВЕШТЕНИКЕ СРПСКЕ НАШЕ
АРХИТЕКТИ БРАЋА РУСИ
У МОСКВИ ИХ ДОЧЕКАШЕ
ВЈЕЋАЈУ ЗА ПРОЈЕКАТ
СРПСКО-РУСКОГ ХРАМА БРАТСТВА
БОЖИЈА ГА ВОЉА СТВОРИ
ИЗ ДРЕВНОГА НЕИМАРСТВА
ПРОТОТИП СЕ ОДАБРАО
ЧУДО ПРАВО ХРАМА ТО ЈЕ
АРХАНГЕЛА МИХАИЛА
У МОСКОВСКОМ КРЕМЉУ ШТО ЈЕ
ТАЈ МАНАСТИР ДРАГУЉ РУСКИ
ПРЕ КОСОВСКОГ БОЈА БЈЕШЕ
ПРОКЛЕТИ МУ КОМУНИСТИ
СМРТНЕ РАНЕ НАНИЈЕШЕ
РАДИ СВОЛИХ ИДЕАЛА
СРУШИЛИ ГА БЕЗБОЖНИЦИ
САД СВЕТИЊА ОВА БЛИСТА
БАШ ПОНОВО КО НА СЛИЦИ
ПЕТ КУПОЛА ЊЕГА КРАСИ
СКРОЈЕНИХ У РУСКОМ СТИЛУ
ГРАД ПРЕДИВНИ БАЊАЛУКУ
РЕПУБЛИКУ СРПСКУ МИЛУ

КАО НЕКАД КРЕМЉ МОСКОВСКИ
У ВРЕМЕНА ОНА СТАРА
С БАЊАЛУЧКОГ ПОЉА РАВНОГ
ИСТОРИЈА ПРОГОВАРА
НА СРЕД ГРАДА БАЊАЛУКЕ
ТРИ ОЛТАРА ОВОГ ХРАМА
ВЕЛИЧАТ ЋЕ БРАТСКУ ЉУБАВ
КРОЗ ВЈЕКОВЕ ГОДИНАМА
НИКОЛАЈУ РОМАНОВУ
И ЊЕГОВОЈ ПОРОДИЦИ
ЈЕ ДАН ОЛТАР ПОСВЕЋЕН ЈЕ
ТО СУ СВЕТИ МУЧЕНИЦИ
ПРЕОБРАЖЕЊУ ГОСПОДЊЕМ
ДРУГИ ОЛТАР СПОМЕН ЧИНИ
ТРЕЋИ ЈЕ ЗА НЕМАЊИЋЕ
И ЊИХОВОЈ ВЕЛИЧИНИ
СВЕТИТЕЉУ СИМЕОНУ
КОМ ИЗ ГРОБА МИР ПОТЕЧЕ
И ЊЕГОВОМ СИНУ САВИ
СВЕМОГУЋИ ТАКО РЕЧЕ
НА СТОГОДИШЊИЦУ СМРТИ
РОМАНОВИХ МУЧЕНИКА
ТЕМЕЉИ СУ ОСВЕШТАНИ
СВЕТОГ ХРАМА СПОМЕНИКА
СРПСКО-РУСКИ ХРАМ ЈЕ ОВИ
БРАЋО СРБИ СОКОЛОВИ
УГЛЕДАО СВИЈЕТЛО ДАНА
НА ЗАПАДНИМ ПАДИНАМА
БАШ НА КРАЈУ ЗЕМЉЕ СВЕТЕ
ГДЈЕ ВЕЋИНОМ СРБИН ДИШЕ
О ЊЕМУ ЋЕ СРПСКИ ПЈЕСНИК
ЈОШ ПЈЕСАМА ДА НАПИШЕ

РАДИ БРАТСКА ДВА НАРОДА
И СЕСТРИНСКЕ ЦРКВЕ ДВИЈЕ
СРПСКО-РУСКИ ХРАМ ЈЕ ПРИМЈЕР
ПРИЈАТЕЉА ВЕЛИКИЈЕ
АМИН БОЖЕ БЛАГОСЛОВИ
ДОК ЈЕ СУНЦА И СВИЈЕТА
ВАСКРСЛО ЈЕ СРПСКО СЛОВО
И РУСИЈА ЗЕМЉА СВЕТА.

Написао

Мишо Ђурић Херцеговац
на *Тројице (Духове)* 2020. године
у селу Жабици код Љубиња

**СВЕТОМ МИТРОПОЛИТУ
ЦРНОГОРСКО-ПРИМОРСКОМ
ЈОАНИКИЈУ ЛИПОВЦУ**

КАД ПОМИСЛИМ ОД ЖАЛОСТИ
НАПРОСТО МИ ДАХ ЗАСТАНЕ
НА ЗВИЈЕЗДУ ПЕТОКРАКУ
И ТИТОВЕ ПАРТИЗАНЕ
ИСТИНИТА ПРИЧА ГЛАСИ
МИТРОПОЛИТ ДА СЕ СПАСИ
БЈЕЖАО ЈЕ СА ЦЕТИЊА
ОД ЦРВЕНИХ АВЕТИЊА
ЦРНОГОРСКО ПРИМОРСКИ ЈЕ
МИТРОПОЛИТ ПАО ТАДА
БАШ У РУКЕ КОМУНИСТА
ЗЛОЧИНАЧКЕ ИЗНЕНАДА
НА ЗИДАНОМ МОСТУ СВЕЦА
УХВАТИШЕ ТИ ЦЕЛАТИ
БОДЉИКАВОМ ЖИЦОМ РУКЕ
ЧАСНЕ ЋЕ МУ ЗАВЕЗАТИ
ВОДИШЕ ГА ПУТ ЗАГРЕБА
ЈЕР ЈЕ ТАМО БИО НЕКО
А КО ДРУГИ НО ПРОКЛЕТИ
ДАПЧЕВИЋУ СРАМНИ ПЕКО
ДА СВЕТИЊИ ОВОЈ СУДИ
И ПОКАЖЕ ХЕРОЈ ДЈЕЛО
КРСТ СА ЊЕГА СКИНУО ЈЕ
И БОЖИЈЕ ОДИЈЕЛО
ПОВИКАО ДО НЕБЕСА
ПРЕСТАВИ СЕ КО СИ ШТА СИ
ЈОАНИКИЈЕ ЛИПОВАЦ
ЧЕНИ МИ СЕ ОД ЗЛА ДА СИ

НИЈЕ ТАКО НО ОВАКО
 ДАПЧЕВИЋУ ДРУЖЕ ПЕКО
 ЦРНОГОРСКО ПРИМОРСКИ САМ
 МИТРОПОЛИТ БОГ ЈЕ РЕКО

ЈА ТЕ МОЛИМ КАО БРАТА
ОКАНИ СЕ ТАКВЕ ПРИЧЕ
АКО ИМАШ ЛЈУДСКЕ КРВИ
НЕМОЈ НАМЕ ДА СЕ ВИЧЕ
ИМА ЛЈЕПШИ НАЧИН ЗА ТО
КО ШТО РАДЕ ПРАВИ ЛЈУДИ
ИАКО СИ ПОРЕД ТИТА
ЈЕДНОМ ДОБАР ЧОВЈЕК БУДИ.
ЕТО ТО САМ ЗАСЛУЖИО

ЛИПОВАЦ ТИ КАЗАТ МОРА
ИРОЂЕНУ МАЈКУ ТВОЈУ
ПОВУКО САМ ИЗ ЗАТВОРА.
ОТВОРИХ ЈОЈ ПУТ СЛОБОДЕ
ВАЉДА ЗА ТО ЗНАДЕШ ПЕКО
АЛБАНИЈА КАД ЈЕ ЗГРАБИ
ЦИКНУЛО ЈЕ НАДАЛЕКО

ТИ НИЈЕСИ МИТРОПОЛИТ
 НО ЗЛИКОВАЦ СВИХ ВРЕМЕНА
 ДАПЧЕВИЋ МУ КРВНИК РЕЧЕ
 И УХВАТИ ЗА РАМЕНА
 СТРИЈЕЉАТИ ТЕБЕ ТРЕБА
 ЧЕСТИТА ЈЕ МОЈА МАМА
 ЕТО ВИДИШ ДА СИ БИО
 САРАДНИК СА УСТАШАМА

БЕСПОМОЋНОГ СВЕШТЕНИКА
СМРТНЕ БОЈЕ НА СВОМ ЛИЦУ
ИЗ ИСТОГА ЧАСА ТОГА
СПАКОВАШЕ У ТАМНИЦУ
ПОСЛЕДЊУ ИМ ЖЕЉУ РЕЧЕ
И ТО ОНУ БАШ ВЕЛИКУ
ДА КРСТ ЊЕГОВ ПРОСЛИЈЕДЕ
ЦЕТИЊСКОМЕ НАМЈЕСНИКУ
АРХИЈЕРЕЈСКИ НАМЈЕСНИК
ПОПОВИЋ ЈЕ ТО ИЛИЈА
ДА ТАЈ ПРОТА МОЈ КРСТ НОСИ
ЖЕЉА МИ ЈЕ НАЈМИЛИЈА
ИЗ ХРВАТСКЕ СРПСКОГ СВЕЦА
ПРЕБАЦИШЕ МУЧЕНИКА
У СРБИЈУ ДА ТАМНИЧИ
ХРИСТОВОГА УЧЕНИКА
АРАНЂЕЛОВАЦ ЈЕ ТАДА
ПРЕДЛОЖИЛА ЛИЧНО БАНДА
ЂОПОВОГА ИЗ КУМРОВЦА
ЗА СМАКНУЋЕ ЧАСНОГ ОЦА
ПОРЕД ЦРКВЕ БУКОВИЧКЕ
ЗАТВОРИШЕ ИСПОСНИКА
ТУ ЋЕ ДЈЕЛА ЈЕДНОГ ПРОТЕ
ДА ПОСТАНУ БАШ ВЕЛИКА
ПРОТА БЈЕШЕ ИЗБЈЕГЛИЦА
ДА СПОМЕНЕМ СРПСКОГ ТИЋА
ДУШАНИЋ СЕ СТЕВАН ЗВАО
ПРОТЈЕРАН ИЗ ПРИБИНИЋА
О ПРОТИ ЈЕ ДУШАНИЋУ
ИСПРИЧАНО ПРИЧА ДОСТА
АЛИ ОВА ЗАУВИЈЕК
У СРПСКОМЕ РОДУ ОСТА

ДА УБЛАЖИ БОЛ У ДУШИ
МИТРОПОЛИТ МУЧЕНИКА
СВАКОГ ЈУТРА КРИЈУЋИ СЕ
НОСИО МУ КОЗЈЕГ МЛИЈЕКА
НОВАЦ МУ ЈЕ ПРОТА ДАВО
ДА ПОНЕКАД КУПИ ВОЋЕ
АЛ ЈЕДНОГА ЈУТРА ЦРНОГ
НАРЕЂЕЊЕ СМРТНО ДОЂЕ
У ПОТОКУ ПОД БУКУЉОМ
ПЛАНИНОМ ЈЕ СВЕТАЦ ЧИСТИ
УСНУО СЕ У САН ВЈЕЧНИ
УБИЛИ ГА ТИТОИСТИ.

Написао

Мишо Ђурић Херцеговац
на *Спасовдан* 2020. године
у селу Жабица код Љубиња

СТЕВАН К. ДУШАНИЋ
протојереј-ставрофор
(1866-1957)

НАПИСАТИ ОВО МОРАМ
ЈА САМ ТАКАВ КАД РИЈЕШИМ
ОПРОСТИ МИ ДРАГИ БОЖЕ
АКО НЕШТО ПОГРИЈЕШИМ
ТРУДИЋУ СЕ МАКСИМАЛНО
ДА ИСТИНА ЖИВА БУДЕ
НА НОГЕ СЕ УСТАТ МОРА
ПА СПОМЕНУТ БОЖИЈЕ ЉУДЕ
СА ПЕСНИЧКОМ ДУШОМ ИЋУ
ЧУВЕНОМЕ ПРИБИНИЋУ
ДА ОПЕВАМ СРПСКОГ ПТИЋА
ПРОТУ СТЕВУ ДУШАНИЋА
ПОСЛЕ ШКОЛЕ ЗАВРШЕНЕ
БАШ ТАДА У БАЊАЛУЦИ
БОЖИЈА СЕ СЛУГА ОВА
У ВЕЛИКОЈ НАЂЕ МУЦИ
САРАЈЕВУ ГРАДУ ХИТА
ЗА РЕЉЕВО СТЕВАН ПИТА
ДА УПИШЕ ШКОЛУ ВЈЕРСКУ
БОГОСЛОВИЈУ РЕЉЕВСКУ
АУСТРИЈСКА ВЛАСТ МУ НЕ ДА
У БОЖИЈЕ ШКОЛЕ ОВЕ
МЛАЂАНОГА ДУШАНИЋА
ДА ОДСЛУЖИ ВОЈСКУ ЗОВЕ
ТАМАН ДА ЈЕ ОДСЛУЖИО
СИГУРНО МУ НЕ БИ ДАЛИ
АУСТРИЈСКА ВЛАСТ ПРОКЛЕТА
НИТ БИ МУ СЕ СМИЛОВАЛИ

УПИСАТИ ШКОЛУ СВЕТУ
ВЕОМА ЈЕ БИЛО ТЕШКО
ЖЕЉАМА СЕ СРПСКИМ ТАДА
ФРАЊО ЈОСИП ЛИЧНО СМЈЕШКО
ИЛЕГАЛНО МЛАДИЋ ОВАЈ
У СРБИЈУ ЗЕМЉУ ОДЕ
И УПИСА ШКОЛУ ОВУ
СЛУШАЈ ДОБРО МОЈ НАРОДЕ
БЕОГРАДСКУ БОГОСЛОВИЈУ
С ПЛАТОНОМ ЈОВАНОВИЋЕМ
ЗАЈЕДНО ЈЕ ПОХАЋАШЕ
ИСТИМ ЈЕЛОМ ИСТИМ ПИЋЕМ
СВЕТОМУЧЕНИК ПЛАТОН
И ДУШАНИЋ СТЕВАН ПРОТА
СРПСКОЈ ЦРКВИ ПРАВОСЛАВНОЈ
ДОСТА ДАШЕ ОД ЖИВОТА
ПОРЕД ШКОЛЕ КОЈУ УЧЕ
ЈОШ АКТИВНО ЊИХ ДВОЈИЦА
ПРОТЕСТУЈУ ПРОТИВ СРАМНИХ
СРПСКОГ РОДА УБОЈИЦА
ЗБОГ ТЕРОРА МАЂАРСКОГА
ВОЈВОДИНОМ У ТО ДОБА
УЗ СВОЈ НАРОД СТАНУЛИ СУ
РОДОЉУБА ОВА ОБА
МАЂАРЕ ЗА ГОСПОДАРА
НАУЧИЛА СРБИ НИСУ
НА МАЂАРСКИ ВЕЛИК ПРАЗНИК
БЕОГРАДОМ ПРОТЕСТИ СУ
И МАЂАРСКУ ЗАСТАВУ СУ
ЗАПАЛИЛИ ОВИ МОМЦИ
ЗА КРСТ ЧАСНИ И СЛОБОДУ
ОД ПОСТАНКА ДОБРОВОЉЦИ

А КАДА СУ ЗАВРШИЛИ
БОГОСЛОВСКУ БЕОГРАДСКУ
МИТРОПОЛИТ МИХАИЛО
ПОРУКУ ИМ ПОСЛА БРАТСКУ
И РЕКТОР ЈЕ ФИРМИЛИЈАН
РЕКО ШТО И МИТРОПОЛИТ
ПУТ НА ДАЉЕ ШКОЛОВАЊЕ
У РУСИЈУ ИМ ДОЗВОЛИТ
У НЕБЕСКУ ЗЕМЉУ ОВУ
ПРАВОСЛАВНИМ СВЕТИМ ТРОНОМ
МОЛЕЋИ СЕ СВЕВИШЊЕМУ
ОДЕ СТЕВАН СА ПЛАТОНОМ
ЈОВАНОВИЋ ПЛАТОН ТО ЈЕ
ОД УСТАША ПАДЕ МУЧКИ
ЈОШ БЕСМРТНИК ОВАЈ БЈЕШЕ
И ЕПИСКОП БАЊАЛУЧКИ
КАД ЈЕ СТЕВАН ЗАВРШИО
МОЛИШЕ ГА РУСИ БРАЋА
АКАДЕМИЈУ ДУХОВНУ
ДА СЕ ДОМУ СВОМ НЕ ВРАЋА
У РУСИЈИ ДА ОСТАНЕ
СЛУЖБОВАТИ ВЈЕРИ СЛАВНОЈ
И СЕСТРИНСКОЈ ОД ПОСТАНКА
РУСКОЈ ЦРКВИ ПРАВОСЛАВНОЈ
ЗАХВАЛИ СЕ НА ПОНУДИ
КО ШТО РАДЕ ПРАВИ ЉУДИ
И ОБЗНАНИ РУСКОМ РОДУ
ДА ОДЛАЗИ СВОМ НАРОДУ
КАД НАУЧНИ СТЕПЕН УЗЕ
ОБЛИШЕ МУ ЛИЦЕ СУЗЕ
ОТАЏБИНА ПИТА СВЕТА
ЗА АДРЕСУ СВОГ ЂЕТЕТА

ПРИЈЕ НО СЕ СТЕВАН ВРАТИ
ЖЕЉЕ СУ МУ БИЛЕ ГЛАВНЕ
ОД СИНОДА ПОМОЋ ТРАЖИ
РУСКЕ ЦРКВЕ ПРАВОСЛАВНЕ
ТА ЈЕ ПОМОЋ У КЊИГАМА
СВЕШТЕНИКА БИЛА ЖЕЉА
ДА ИХ ЧИТА НАРОД СРПСКИ
ПРАВОСЛАВНИХ СВЕТИТЕЉА
ПОКЛОЊЕНИ ВАГОН КЊИГА
САРАЈЕВУ СТИЖЕ ГРАДУ
ДА ПРИЧАЈУ РОДУ СРПСКОМ
И ЖИВОТНУ ДАЈУ СНАГУ
ОД ТОГ ДОБРА ВЕЛИКОГА
ГДЈЕ МИЉАЦКА ТЕЧЕ РЈЕКА
ФОРМИРАНА ОДМА БЈЕШЕ
МИТРОПОЛИЈСКА БИБЛИОТЕКА
КАДА СТИЖЕ ИЗ РУСИЈЕ
У БЕОГРАД ОВАЈ ДАСА
АУСТРИЈСКЕ ВЛАСТИ МОЛИ
ИЗ ИСТОГА ТОГА ЧАСА
ДА СЕ ВРАТИ У ЗАВИЧАЈ
И НАРОДУ СЛУЖИ СВОМЕ
СВЕ У ИМЕ ХРИСТА БОГА
ПРИБИНИЋУ ВИТЕШКОМЕ
АУСТРИЈСКА ДИКТАТУРА
МЛАЂАНОМЕ НАУЧНИКУ
ТАД ВЕЛИКУ БОЛ НАНЕСЕ
ХРИСТОВОМЕ МУЧЕНИКУ
У ВОЈСКУ ГА ОДМА ШАЉУ
ГОДИНЕ СЕ ДВИЈЕ СЛУЖИ
И ПО КАЗНИ ЈОШ ТОЛИКО
УЗ ТЕ ДВИЈЕ ДА ОДСЛУЖИ

ДИПЛОМЕ МУ НЕ ПРИЗНАЈУ
ИЗ СРБИЈЕ И РУСИЈЕ
ТО ЈЕ ЗА ЊИХ ФАЛСИФИКАТ
ДА НЕ МОЖЕ БИТИ СРАМНИЈЕ
КАДА ОВАЈ КРСТАШ ОРО
НА РОЂЕНУ ГРУДУ СЛЕЂЕ
СВОМ НАРОДУ И ОСТАЛИМ
ДОСТА ДОБРА ДОНИЈЕЋЕ
ДВАДЕС ЛЈУДИ С ФАКУЛТЕТОМ
ИСТИНА ЈЕ ОВО ЖИВА
ИМАЛА ЈЕ У ТО ДОБА
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ДУШАНИЋ ЈЕ СТЕВАН ДОКТОР
ЈОШ НАУЧНИ СТЕПЕН НОСИ
ВЕЛИЧИНА СРПСКОГ РОДА
ОД НАУКА БОГОСЛОВСКИХ
АКАДЕМИЈА ДУХОВНА
САРАЈЕВУ ДА ЗАБЛИСТА
МИТРОПОЛИТ НИКОЛАЈА
ТАД БИЈАШЕ ЖЕЉА ЧИСТА
ЈОШ ПРЕДЛАЖЕ МИТРОПОЛИТ
ДА БОЖИЈА ОВА КУЋА
ЗА РЕКТОРА СВОГА ИМА
МЛАДОГ СТЕВУ ДУШАНИЋА
ВИСОКОМ ПРЕОСВЕШТЕНСТВУ
ЊЕГОВОМЕ СТЕВАН КАЖЕ
ЗАХВАЉУЈЕМ НА ПОНУДИ
И НЕКА НАМ БОГ ПОМАЖЕ
ЈА БЛАГОСЛОВ ОД ВАС ТРАЖИМ
И ПРЕСРЕЋАН ЗБОГ ТОГ БИЋУ
ДА СВЕШТЕНИК БУДЕМ ТАМО
У МОМ РОДНОМ ПРИБИНИЋУ

ПОСЛЕ СМРТИ БАЊАЛУЧКОГ
 МИТРОПОЛИТ ВАСИЛИЈА
 НУДИЛИ СУ ДА СТЕВАНА
 ТА ТИТУЛА ОБАСИЈА
 ДА СЕ ПРОТА ЗАМОНАШИ
 ЈЕР ЈЕ БИО ТАД УДОВАЦ
 ОДГОВОР ЈЕ ОВАКО ДАО
 ТАЈ БОЖИЈИ ДОБРОВОЉАЦ
 ИМА БОЉИХ И ДОСТОЈНИХ
 ОД СТЕВАНА ДУШАНИЋА
 И ПРЕДЛОЖИ ШКОЛСКОГ ДРУГА
 ПЛАТОНА ЈОВАНОВИЋА
 БЕЗ ОБЗИРА НА ПОНУДЕ
 ПРИМАМЉИВЕ ПРОТА СТЕВАН
 СВЕ ДО КРАЈА СВОГ ЖИВОТА
 ЗАВИЧАЈУ ОСТА ВЈЕРАН
 ЕТО ТО ЈЕ СТЕВАН ПРОТА
 НЕКА ПРИМЈЕР БУДЕ СВИМА
 НАРОЧИТО ПРАВОСЛАВНИМ
 СРПСКОГ РОДА ПОПОВИМА
 ВЈЕЧНИ МИР И ВЈЕЧНА СЛАВА
 ПРОТИ СТЕВИ ДУШАНИЋУ
 ИМЕНОМ СЕ ШКОЛА КИТИ
 ЊЕГОВИМ У ПРИБИНИЋУ.

Написао

Мишо Ђурић Херцеговац
 на *Преображење Господње* 2020. године
 у селу Жабица код Љубиња
и дописао у акростиху

СРПСКИ СОКО С ПРИБИНИЋА
ТА ЛЕГЕНДА ДУШАНИЋА
Е ТАКО МИ КРСНЕ СЛАВЕ
ВЕЛИЧИНА КРВИ ПЛАВЕ
АКО ТАКВЕ КРВИ ИМА
НАЂЕ СЕ У ЈУНАЦИМА

ДА ЈЕ СТЕВАН ЈУНАК БИО
У СВАЧЕМ СЕ ПРОСЛАВИО
ШТО ЈЕ ЉУДСКО И ОД БОГА
АМИН ЈЕ ОД РОДА СВОГА
НИКАД ПРОТО УМРЈЕТ НЕЋЕ
И АКО НА ЗЕМЉИ НИЈЕ
ЋИВОТ МУ ЈЕ РАЈСКА СОБА

КАЖЕ СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ

*ЗА КАМЕНУ ПЛОЧУ
СТЕВАНУ К. ДУШАНИЋУ*

НЕК СТУДЕНИ КАМЕН ОВИ
ЗА СТЕВАНА СРПСКОГ СИНА
ЗАУВИЈЕК СВИМА КАЖЕ
ДА ЈЕ БИО ВЕЛИЧИНА.

ЈОВАН В. ДУШАНИЋ
(1888-1961)

СЕСТРО ВИЛО С ПРИБИНИЋА
ЗНАШ ЛИ ЈОВА ДУШАНИЋА
ЛЕГЕНДАРНОГ ДЈЕДА МОГА
ДОМАЋИНА ЧЕСТИТОГА
О ЊЕМУ САМ ЧУО ДОСТА
НЕКА МУ ЈЕ ЗЕМЉА ПРОСТА
ДА ЛИ ВИЛО ЗНАДЕШ ВИШЕ
УНУК ЊЕГОВ ДА ЗАПИШЕ
СЛУШАЈ ДОБРО ИМЕЋАЧЕ
НАСЉЕДНИЧЕ ТОГ ЧОВЈЕКА
О ЊЕМУ ЋЕ ЗБОРИТ ЉУДИ
ОД ВИЈЕКА ДО ВИЈЕКА
ИЛИ ПИШИ ИЛИ ПАМТИ
РИЈЕЧИ СУ СВЕТЕ МОЈЕ
ВЕСЕЛУ И БЛАГУ НАРАВ
ТВОЈ ДЕД ЈОВАН ИМАО ЈЕ
ПОБОЖАН ЈЕ И ПРАВИЧАН
ТАЈ ЧУВЕНИ ДЕДА БИО
ШТА ЈЕ ЧОЈСТВО И ЈУНАШТВО
МНОГЕ ЉУДЕ НАУЧИО
КОМШИЈЕ СУ ДОЛАЗИЛЕ
У ДВОРОВЕ СОКОЛИЋА
ДА ПОУЧНЕ ПРИЧЕ ЧУЈУ
ОД ЈОВАНА ДУШАНИЋА
ЈОВАН ЈЕ И СНАЖАН БИО
У СВОЈ ВАКАТ ТАКО КАЖУ
БЕЗ ОРУЖЈА ПРИСТАО БИ
ДА НА МРТВУ СТОЈИ СТРАЖУ

ПРИБИЊСКА ЈЕ ПАРОХИЈА
ЗАР ТО НИЈЕ ЧАСТ ВЕЛИКА
ВИШЕ ПУТА ИЗАБРАЛА
ЈОВАНА ЗА ПРЕДСЈЕДНИКА
ЦРКВЕНОГА ОДБОРА ЈЕ
ЈОВАН ПРВИ ЧОВЈЕК БИО
СРПСКОЈ ЦРКВИ ПРАВОСЛАВНОЈ
МНОГО ДОБРОГ УЧИНИО
ЧЕТРДЕСЕТ ПРВОГ ЉЕТА
ДВАДЕСЕТОГА ВИЈЕКА
ОКУПАТОР ХАПСИ ЉУДЕ
ОД СРПСКОГА ПОРИЈЕКЛА
И ТО ОНЕ ВИЂЕНИЈЕ
У ТЕСЛИЋКОМ КРАЈУ ТАДА
И ЈОВАНА ДУШАНИЋА
УХАПСИШЕ ИЗНЕНАДА
ДА УСТАНАК ВИДОВДАНСКИ
НЕ ПОДИГНЕ ПАМЕТ СРПСКА
ДУШМАНИМА ОД ПОСТАНКА
ТРН У ОКУ МНОГО МРСКА
ХАПСИЛИ ГА БЕЗБОЖНИЦИ
ПРОГАЊАЛИ ВИШЕ ПУТА
АЛИ ПАМЕТ ЈОВАНОВА
НЕ ХТЈЕ У СМРТ ДА ЗАЛУТА
У НЕСРЕЋНОМ ВАКТУ ТОМЕ
ПОРУЧУЈЕМ РОДУ СВОМЕ
ИЗГУБИТ ЈЕ БИЛО ГЛАВУ
ЛАКШЕ НЕГО ПОПИТ КАВУ
СПАСИЛИ СУ ЧЕЉАД СВОЈУ
И НЕЈАЧИ СРПСКЕ ДОСТА
АЛ О ЊИМА ПРИЧА ОВА
ЗАУВЕК ЖИВА ОСТА

ДЕДА ЈОВАН ДУШАНИЋ ЈЕ
У НЕСРЕЋНЕ РАТНЕ ДАНЕ
СПАШАВАО СВАКОГ ЖИВОГ
ЧЕТНИКЕ И ПАРТИЗАНЕ
ОСТАВЉЕНОГ ПАРТИЗАНА
НАДИМАК МУ ЋУЛЕ БЈЕШЕ
ДА ИЗДАХНЕ ПОРЕД ПУТА
ЈОВАНУ ГА ДОНИЈЕШ
И ТО ЧЕЉАД ЈОВАНОВА
ХРАБРОСТ ПАВЛА ОРЛОВИЋА
ЋУЛЕТА ЈЕ ОСТАВИЛА
ВОЈСКА КОЧЕ ПОПОВИЋА
ОД ТИФУСА БОЛОВАО
ТАКО ЧОВЈЕК ЧОЈСТВО БРАНИ
ЈОВАН ГА У ЖИВОТ ВРАТИ
А НЕ ЈАДНИ ПАРТИЗАНИ
НАГЛАСИТИ МОРАМ ОВО
ТАДА ЈЕ У ПРИБИНИЋУ
СВЕ ЧЕТНИЧКА ВОЈСКА БИЛА
ХВАЛА ЈОВУ ДУШАНИЋУ
ЋУЛЕТА ЈЕ КРИО СВУДА
ДО ПОТПУНОГ ИЗЛЕЧЕЊА
ИСПРАТИ ГА РОДНОМ КРАЈУ
НЕК ПРИЧАЈУ ПОКОЛЕЊА
ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТОГ ЉЕТА
ОД ИСТОГА ТОГА ВИЈЕКА
ПРИБИНИЋ ЈЕ ПОКЛОПИЛА
ПАРТИЗАНСКА ВЛАСТ ПРИЈЕКА
КОМУНИСТИ У ТОМ ГРАДУ
ФОРМИРАЈУ И БРИГАДУ
СРПСКИ НАРОД НАШАО СЕ
У ВЕЛИКОМ СВОМЕ ЈАДУ

ДОК ЗЛОЧИНЕ МНОГЕ ЧИНИ
ПАРТИЗАНСКА ТА БРИГАДА
ЧЕТНИЦИ СЕ ПОВЛАЧИШЕ
ИЗ СРБИЈЕ ПУТ ЗАПАДА
У ГРУПАМА ПРОЛАЗИШЕ
КА ЗАПАДУ ДА СПАС ТРАЖЕ
РАСПАРЧАНЕ ЈЕДИНИЦЕ
ЛЕГЕНДАРНОГ ЧИЧА ДРАЖЕ
ЗАРОБИШЕ ЈЕДНУ ГРУПУ
ОД ДВАНАЕСТ МУЧЕНИКА
КРВОПИЈЕ СРПСКОГ РОДА
ПОД КОМАНДОМ БЕЗБОЖНИКА
А КАДА ИХ КЛАТ ПОЧЕШЕ
ПОВЕЗАНЕ У КОНОПЦЕ
ТАД МУЧЕНИК ЈЕДАН МЛАДИ
БОЖИЈЕ ЈЕ ЧУО ЗВОНЦЕ
ЧИСТУ СМРТ ЈЕ ИЗБЈЕГАО
ОД ЦРВЕНИХ ЗЛИКОВАЦА
У КУЋИ ЈЕ СМИРАЈ НАШО
ЛИПЉАНСКОГА ЈОВА СТАРЦА
ЉИПЉАНСКИ СУ ДУШАНИЋИ
ОД ПОСТАНКА БИЛИ ЉУДИ
ДЈЕЛИМА СЕ ЊИХОВИЈЕМ
И ДАН ДАНАС МНОГИ ЧУДИ
ПРВО ШТО ЈЕ ДЕДА ЈОВАН
УЧИНИО КАКО КАЖУ
ОД СВОЈИХ ЈЕ УКУЋАНА
ФОРМИРАО ГОРСКУ СТРАЖУ
А СА БОРА СРБИЈАНЦА
БЕЗ ПИТАЊА И ТО СМЈЕЛО
СКИНУО ЈЕ И САКРИО
СРБИЈАНСКО ОДИЈЕЛО

ДА СИМИЋА БОРА СПАСИ
 НИКОМ ДУЖНОГ СРПСКОГ СИНА
 ПРЕОБУЧЕ СРБИЈАНЦА
 У БОСАНСКОГ ЧОБАНИНА
 ТАЈНО СУ ГА ДУШАНИЋИ
 ПРЕБАЦИЛИ У СРБИЈУ
 МИЛОШЕВЦУ СЕЛУ РОДНОМ
 ГДЈЕ УГЛЕДА ФАМИЛИЈУ
 И ЈОШ НЕШТО МОРАМ РЕЋИ
 ДА ЋУ СЕ НА ВАТРИ ПЕЋИ
 МУДРОСТ ЈОВА ДУШАНИЋА
 НИЈЕ ЛАКО СВАКОМ СТЕЋИ
 ОВА РИЈЕЧ УШИ ПАРА
 ЗВАЛИ СУ ГА ЉУДЕСКАРА
 А ОНА ЈЕ ПОВЕЛИКА
 МНОГО ВЕЋА ОД ЧОВЈЕКА
 ЕВО БРАТУ СВОМ СРБИНУ
 ЈА ИСПЈЕВАХ ПЕСМУ ОВУ
 ПРОФЕСОРУ ДУШАНИЋУ
 ТОМ УНУКУ ЈОВАНОВУ.

Написао

Мишо Ђурић Херцеговац

Преподобна мати Ангелина Српска 2020.

у селу Жабици код Љубиња

и *дописао акростих*

ЈОВАН ДЕДА ЕМОЦИЈЕ ИМО
ОДАВНО СЕ ПО ТОМ ПРОСЛАВИО
ВОЛЕЛО ГА ВЕЛИКО И МАЛО
А КО МУ СЕ ЗА СПАС ОБРАЋАО
НИКОГ ЖИВОГ ОДБИЈАО НИЈЕ

ДУША ЉУДСКА ДЈЕЛА ВЕЛИКИЈЕ
УМИО ЈЕ СПАШАВАТИ ЉУДЕ
ШТО ГОД СА ЊИМ ЗБОГ ТОГА ДА БУДЕ
АКО ИМА ЗА ДЈЕЛА ОВАКА
НАГРАДА БИ ЈОВА ЧАСТ МУ СВАКА
И ПОСТХУМНО ТРЕБАЛА ДА СЛАВИ
ЋУП МУДРОСТИ ПОТОМСТВУ ОСТАВИ.

ЈОВАН Б. ДУШАНИЋ – ПРОФА

СРЕТИЛА СЕ СРПСКА ПЕРА
У ОБРАЗ СЕ БИЈЕЛИ ЉУБЕ
НЕК ТО ДЈЕЛО БУДЕ ПРИМЈЕР
ЗА СВЕ СРПСКЕ РОДОЉУБЕ

ДА ПОЗДРАВИМ НАУЧНИКА
И СРБИНА СВИХ ВРЕМЕНА
ЧАСТ МИ ЈЕ И ЗАДОВОЉСТВО
ОН ЈЕ ЛИЧНОСТ ПРОВЕРЕНА

БОГ ТИ ДАО СРЕЋУ ЗДРАВЉЕ
И МНОГАЈА БРАТЕ ЉЕТА
ХЕРЦЕГОВЦИ ВАКО КАЖУ
ЊИХОВА ЈЕ РИЈЕЧ СВЕТА

ПРОФЕСОР ЈЕ ДОКТОР ЈОВАН
ОД ИСТИНЕ ЖИВЕ СКОВАН
МИЈЕЊАТ СЕ НИКАД НЕЋЕ
А ТАКАВ И УМРИЈЕТ ЋЕ

КО НЕ ПОЗНА ТОГ ЧОВЈЕКА
ПОРУКА ЈЕ МОЈА ОВА
НЕК ЊЕГОВА ДЈЕЛА ЧИТА
И ТАКО ЋЕ ПОЗНАТ ЈОВА

ТАМО ГДЈЕ СУ ПРИБИНИЋИ
ТУ НАЈЉЕПША ЗОРА СВИЋЕ
И СОКОЛИ РАНО ЛЕТЕ
ВАЗДА БИЛО ВАЗДА БИЋЕ

МОЈ ЈОВАНЕ МОЈ СОКОЛЕ
УДРИ ПЕРОМ КУКАВИЦЕ
КАО ПЈЕСНИК МИШО ЂУРИЋ
ХЕРЦЕГОВАЦ ИЗ ЖАБИЦЕ.

Написао

Мишо Ђурић Херцеговац
на Велики Петак 2020. године
у селу Жабици код Љубиња
и дописао честитку и акростих
на Рођење Светог Јована Претече 2020.

ЗА 70. РОЂЕНДАН

СРПСКИ ПЕСНИК ХЕРЦЕГОВАЦ
БАШ ИСКРЕНУ ИМА ЖЕЉУ
И ЛИЧНО ЈЕ УПУЋУЈЕ
СВОМЕ ДРАГОМ ПРИЈАТЕЉУ

ДА РОЂЕНДАН БЛАГОСИЉА
ДА ГА ЉУДСКА ЖЕЉА МИНЕ
СВОМ ЈОВАНУ ПОБРАТИМУ
ДУШАНИЋУ ПРЕКО ДРИНЕ

У ЗДРАВЉУ ГА И ВЕСЕЉУ
ПРОСЛАВЉАО БРАТЕ ЈОВО
И ПРЕТЕЧА ЈОВАН СВЕТИ
ДАНАС ОВО АМИНОВО

О ЈОВАНЕ ИМЕ СЛАВНО
У ПЈЕСМАМА ОПЈЕВАНО
НЕК ВАС БОЖЈА РУКА ГЛАДИ
СРЕЋНО ТЕБИ И ЧЕЉАДИ.

ЈОВАН Б. ДУШАНИЋ – ПРОФА

ЈА У ИМЕ ПЕРА И ОБРАЗА
ОВО ТВРДИМ ЈЕР ИМАМ ДОКАЗА
ВЕЗАЛИ ГА И ТО НЕМИЛИЦЕ
А ЗАТИМ ГА У ЗАТВОР *ТУЊИЦЕ*
НАПАДАЛИ МУЧКИ БЕЗ ЗАЗОРА
БЕЗ ПИТАЊА И БЕЗ ОДГОВОРА
ДРЖАЛИ ГА НЕКОЛИКО ДАНА
УДБАШИ И ШПИЈУНАЖА СРАМНА
ШТО ЈЕ ЈОВАН ОДАН СВОЈОЈ ВЕРИ
АЛИ НЕЋЕ УСПЕТ У НАМЕРИ
НА СТУДЕНТЕ ВЛАСТИ УДАРИШЕ
И ОДГОВОР ОДЛУЧАН ДОБИШЕ
ЋУТАТИ ВАМ НЕ МОЖЕМО САДА
ПРОФЕСОР ДОК НАЈБОЉИ НАМ СТРАДА
РИЈЕЧИМА БИЈУ ИЗНЕНАДА
ОСМУ ЈОВАН ДЕЦЕНИЈУ ГАЗИ
ФАКУЛТЕТЕ МНОГЕ ОБИЛАЗИ
АМИН БОЖЕ ЛЕГЕНДУ ПРИПАЗИ.

УМЕСТО ПОГОВОРА

*Одужујући се прецима –
задужујемо потомство.*

У предговору је написано да сам око једне деценију радио на припреми књига које сам пре 15-ак године (2006-2008) објавио као својеврсно *Завичајно трокњижје*. Почетком јесени 2006 године из штампе је изашла прва од ове три књиге *Прибинић – место у Републици Српској*.

Књига се појавила управо у тренутку када се навршавало тачно 100 година од званичног отварања прве школске зграде у Прибинићу (27.10.1906), те 50 година од писма којим се (19.10.1956) протојереј-ставрофор Стеван К. Душанић званично обратио Преосвећеном епископу бањалучко-бихаћком др Василију (Костићу), и предлажио да се у Бањалуци у знак захвалности српског народа према Русији и њеном последњем цару „*подигне црква – манастир на Бањалучком пољу покрај извора Богославчева врела у име светих славјанских мученика Николаја Другог и његове породице Романов, који 1914. године ступише у рат, те у граду Јекатеринбургу дадоше своје мученичке животе за спас и слободу српског народа*“.

Документе о оба ова важна датума нашао сам у *Легату професора Светозара Ст. Душанића* који се налази у Патријаршији СПЦ у Београду. (На истом месту – један поред другог – постоји још један: *Легат професора Радослава М. Грујића*). Тек када су објављена у књизи ова два документа су отргнути од потпуног заборављавања и постали поново јавно доступни.

Штавише, исте те године (2006) Основна школа „Стеван Душанић“ у Прибинићу ће да прогласи за *Дан школе 27. октобар*, и од тада га редовно свечано обележава. Када је књига *Прибинић – место у Републици Српској* објављена поклонико сам је епископу бањалучком, господину Јефрему, указавши на званично писмо који је упућено Бањалучкој епархији пре пола века, те предложио да се ова идеја актуелизује и у наше време реализује. Захваљујући Његовом преосвештенству, епископу бањалучком господину Јефрему, у току је изградња храма на месту (трг у насељу Алеја центар на Бањалучком пољу у срцу Бањалуке) које је првобитно управо и предложио прота Стеван.

Две године после првог објавићу (2008) и друго допуњено (и фотографијама боље илустровано) издање књиге *Прибинић – место у Републици Српској*. Књижевник Момчило Спасојевић ће у часопису *Значења* објавити (јануар 2007) приказ првог издања књиге, који преносим у целини.

„Можда нема снажније ни постојаније љубави од оне према завичају. А када неко напише и књигу о своме завичају, онда је то врхунац љубави. Пред нама је, коначно, и готово цјеловита књига о Прибинићу аутора Јована Б. Душанића – Липљанског, написана читко, занимљиво и студиозно.

Писана је са великом љубављу, савјешћу и ерудицијом. Појава ове књиге заиста је прави, истински празник. Ова средина од данас за једну димензију постаје значајнија и она ће се од сада гледати другачијим очима, с мање равнодушности, а с много више поноса, уважавања и љубави.

Дјело овакве врсте, која враћају сјај успомена на минула времена, врло тешко се пишу и тимски, а када то уради појединац, као што је учинио сам Јован Б. Душанић – Липљански, онда је то прави подвиг. Овај узвишено обављени посао захтјевао је десетогодишње одрицање, преданост, стручност, велику љубав и проницање како би се дошло до важних података, забиљежило корисно искуство и прича о њему у недостатку докумената и писане грађе, у обиљу свеprisутног људског заборавља. Књига је саткана од широког мозаика догађаја, збивања и личности, а све то пластично осликава живот који непрекидно тече и мијења се. Основни пишећев циљ, чини се, био је отргнути од заборавља успомене на људе, догађаје, обичаје и начин живљења у селу какво је Прибинић. Скоро документовано Душанић нас зачуђујућом лакоћом и једноставношћу води кроз историју свога села.

У другој половини XIX вијека, како се може закључити из ове књиге, Прибинић је на врхунцу свога привредног успона. Кроз њега пролази макадамски пут за Бања Луку, а стиже и жељезница. Он постаје седиште шумске управе са запослених 2.300 радника. Попут гљива послје кише ту ничу бројни ресторани и кафане и све врви од живота. У њему се говори њемачки, талијански, мађарски, словеначки, чешки и други језици. Писац нам казује историју прибинићког краја, говори о

његовим становницима и судбинама, о многим значајним догађајима и збивањима.

У духовном и културном погледу дуги низ година у Прибинићу доминантну улогу има угледна свештеничка породица Душанића. Њиховом заслугом (Гавре Душанића и његовог сина проте Косте), већ половином XIX вијека, у овом месту постоји неки облик конфесионалне школе, а равно прије сто година та школа је добила за то вријеме модерну зграду. Стеван Душанић, син проте Косте, са титулом теолошког доктората стеченог у Русији (1901), иако један од неколико десетина образованих Срба у Босни, посветио се духовном и просвјетном уздизању народа свога завичаја. Тај рад спречава га да се вине у више сфере науке и стваралаштва, али његов син Светозар оставља видљив и значајан траг у културном животу српског народа, а унук Слободан је данас редован члан Српске академије наука и уметности.

Аутора занима траг овдашњег човјека утиснут у људско памћење, застао у неком документу, запису и слично. Има у овој књизи, као уосталом и у другим књигама овакве врсте, понешто од носталгије за оним што је заувек ишчезло и заборављено, а што открива наше коријене. Добар зналац ће одмах на страницама ове књиге осјетити нешто од мириса срећног дјетинства. Тај посао Јован Б. Душанић – Липљански, усудио бих се претпоставити, радио је са много више задовољства и љубави него свој научни посао из економије, те као да се и у његовом случају обистинјују ријечи Светозара Душанића: *Без обзира које образовање имали, Душанићи на крају завршавају као историчари.*

Нема сумње да ће ова књига побудити велику пажњу и интересовање широког круга читалаца, јер она плијени својим квалитетом, занимљивошћу, систематичношћу и цјеловитошћу.“

Књижевник Момчило Спасојевић објавио је овај приказ под називом: *Трагање за мирисима дјетинства*. У Прибинићу сам се родио и у њему провео најраније детињство из кога су ми остале упечатљиве само три јасна детаља. Први, тренутак када отац Бранко долази кући са бициклом са кога је претходно пао и са окрвављеном главом. Други, када поред наше куће пролази прота Стеван, а ја излазим на улицу и целивам му руку, а он ме благосиља, глади по глави и пита чији сам. Трећи, неколико дана у дворишту наше куће била су два младунчета медведице (која је претходно настрадала) и моја млађа браћа – Предраг и Ненад – и ја смо покушавали са њима да се играмо (док их је наша мајка Смиља хранила крављим млеком из флашица са цуцлом) али смо их се мало и плашили.

Из родног места сам се, са родитељима и браћом, одселио у петој години живота, али је Прибинић остало моје најдраже место за кога ме вежу најдубље емоције. Господу сам благодаран што сам био у могућности да се са ове две књиге бар делимично одужим месту рођења, свестан да и поред тога (како то рече један мудар човек) сви ми остајемо дужници свога завичаја.

Јован Б. Душанић
dusanic@gmail.com
www.dusanic.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

908(497.6 Прибинић)
39(=163.41)(497.6)
821.163.41-82:398

ДУШАНИЋ, Јован Б., 1950-

Прибинић и околина : етнографски и други записи / Јован Б.
Душанић-Липљански. - Београд : Ј. Душанић, 2021 (Београд :
Чугура принт). - 283 стр. : илустр. ; 22 cm

Тираж 300.

ISBN 978-86-912103-3-5

а) Прибинић

COBISS.SR-ID 28483081